

Tegenkleuren

Index

Colofon

Korte inhoud

Deel 1: Mercator

Deel 2: Tegenkleuren

Dankwoord

Linkjes naar bronnen

Colofon

Tegenkleuren

Eerste editie: 25-12-2019

Tweede editie 04-12-2020

ISBN: 9789082911725

© Verhaal: Stefan Tetelepta

© Cover: Stefan Tetelepta

Tegenkleuren is een fictief verhaal tegen het decor van een waargebeurde geschiedenis. In het dankwoord staat welke personen echt hebben bestaan en wat er echt is gebeurd. De rest is verzonnen.

Op Hebban.nl kun je recensies over Tegenkleuren lezen. Ik zou het ook fijn vinden als je er zelf een schrijft na het lezen.

Veel leesplezier.

Korte inhoud

Leiden, 1970. Juliette en Marie zijn achttien als ze de beschermde omgeving van het weeshuis verlaten en onderdak krijgen in een Leids hofje.

De nieuw verworven vrijheid brengt verantwoordelijkheden én dilemma's met zich mee. Als Marie een belangrijke keus maakt, weet Juliette niet goed hoe ze hiermee moet omgaan. Pas als ze het verhaal hoort van Femke, een weesmeisje uit de negentiende eeuw, kan ze haar eigen dilemma's omzetten in onvoorwaardelijke vriendschap.

Tegenkleuren

Novelle

Stefan Tetelepta

Deel 1

Mercator

Hoofdstuk 1

Juni, 1970

Leiden

Verhuizen op de heetste dag van het jaar is géén goed idee. Het zweet gutst langs mijn rug, wat niet zo gek is, want ik ben zojuist in de palle zon naar de binnenstad van Leiden gefietst, met Marie achterop. Gelukkig zijn we iets te vroeg voor de afspraak, zodat ik kan uitpuffen in de schaduw van de vleugelnootbomen op de Hooglandse Kerkgracht.

Het wordt vandaag ook nog eens de mooiste dag van mijn leven, en nee, ik ga niet trouwen. Ben je betoeterd. Ik krijg een eigen huis! En dit wordt niet alleen mijn allereerste eigen woning, als ik wil kan dit óók mijn allerlaatste eigen woning zijn, omdat ik hier in principe de rest van mijn leven mag blijven wonen.

Ik zeg in principe omdat er een paar voorwaarden zijn. Mijn toekomstige huis staat namelijk in een hofje, met enkele duidelijke regels die eeuwen geleden al in de statuten zijn opgenomen en waaraan niet te tornen valt.

Om te beginnen moet ik werken voor de kost. Het gaat zowel om een betaalde baan van minstens twintig uur per week, als vrijwilligerswerk van minimaal twaalf uur per week.

Het normale werk mag van alles zijn. Het vrijwilligerswerk moet worden gedaan in de gemeenschap waar ik andere mensen kan helpen. Er is een lijst samengesteld met alle lokale stichtingen en instellingen waarvoor we aan de slag mogen.

Verder mag er nooit iemand bij me in komen wonen, geen man, geen vrouw en al helemaal geen kind. Mannen mogen we hier sowieso niet ontvangen, en wil je een vrouwelijke logee, zoals bijvoorbeeld een zus of je moeder, dan moet je dat van tevoren aanvragen. Aangezien ik beide niet heb – ook geen vader, broertje of wat voor familielid dan ook trouwens – zal het betrekkelijk rustig blijven. Marie zal wel bij me over de vloer komen, dagelijks waarschijnlijk, alleen hoeft zij niet te blijven logeren omdat ze in het huisje naast me gaat wonen. Mijn beste vriendin wordt mijn buurvrouw. Wat kan een achttienjarig meisje zich nog meer wensen?

De laatste voorwaarde is dat elke nieuwe bewoner van het Mercatorhofje afstand doet van al haar aardse bezittingen. Niet dat je niets mag bezitten, je begint alleen

weer op nul, daarna kun je weer sparen voor waar je dan ook voor wilt sparen. Wat hier de gedachte achter is weet ik niet, ik heb het niet verzonnen. Ik moet overigens, ongeacht van wat ik ga verdienen met werk, het grootste deel van mijn salaris afstaan voor huur en levensonderhoud. Dat sparen zal dus niet al te vlot gaan.

Hoe dan ook, met deze laatste voorwaarde heb ik geen enkele moeite, want veel is er niet af te staan.

Ik bezit:

– Een groene fiets, met een bagagedrager voor en achter. De banden zijn op dit moment wat slap, dat merkte ik zojuist toen ik met Marie achterop over de kinderkopjes van de gracht reed.

Op het moment dat we aankwamen stonden onze spullen al voor de deur. Een bestuurslid van het gezinsvervangend tehuis de Lijsterhof, waar we de afgelopen tien jaar woonden, had onze verhuisdozen met de auto afgeleverd en bewaakt tot we er waren. Daarna gaf hij ons een hand en wenste hij ons veel succes met de rest van ons leven. Wij hadden hem op onze beurt bedankt voor alle goede zorgen. En dat was dat, onze wegen waren gescheiden. In onze oude bedden slapen vannacht twee nieuwe kinderen die onderdak en zorg nodig hebben. Maar ik dwaal af. In de doos zit ook:

–Een bescheiden uitzet, bestaande uit een setje handdoeken, washandjes en theedoeken, een steel-, braad-, en kookpan, servies, te weten vier soepborden, vier boterhambordjes, vier kop en schoteltjes van porselein, een zesdelig bestek, en een peper-en-zoutstel. Deze spullen hebben we allebei van het weeshuis gekregen, bij wijze van afscheidscadeau.

–Kleding. Om te beginnen jurken, behoorlijk uit de mode – Marie noemt het zelfs *schandalig* uit de mode – en met een vale plek hier en daar. Zodra er geld is voor stof en ik ergens een leuk patroontje op de kop tik, naai ik een nieuwe jurk. Verder bezit ik drie truien, vijf hemdjes, één lange broek, een pyjama, ondergoed – versleten, maar ach, wie ziet dat nou? –, sokken, schoenen, laarsjes en een zomerjas en een winterjas.

–Een platenspeler. Die zit in een koffer verwerkt, evenals een luidspreker, kortom het is een complete audio-installatie! Ook is er plek voor singletjes en langspeelplaten. Hier heb ik twee zomers vakantiewerk voor gedaan. Het is mijn dierbaarste bezit.

–Een ingelijste zwart-witfoto van mij en mijn ouders. Je zou zeggen dat dit mijn dierbaarste bezit moet zijn, maar het is vooral mijn pijnlijkste bezit.

De foto is gemaakt op mijn vierde verjaardag. Ik kijk gelukkig, want ik hou de pop vast die ik toen zo graag wilde hebben. Ik herinner me nog dat ik ze er gek om had gezeurd. Mijn ouders staan naast me, mijn vader aan de ene kant, mijn moeder aan de andere. We dragen alle drie een feesthoedje. Wie de foto heeft gemaakt weet ik niet, waarschijnlijk een buurvrouw. Een half jaar later verongelukten mijn ouders en stond ik er alleen voor, vandaar dat het zo pijnlijk is.

Ik vraag me af wat er met de pop is gebeurd. Ik heb haar nooit meer teruggezien. Ik heb trouwens niets meer teruggezien aan spullen na dat ongeluk. Niet mijn speelgoed, niet mijn bed, en ook niet de spullen die mijn ouders bezaten, bij wijze van erfenis. Waarschijnlijk dachten ze dat een vierjarig kind niets had aan tastbare herinneringen, op één foto na dan. Deze achttienjarige zou dolgraag meer tastbare herinneringen hebben want de gewone vervagen met de jaren.

–Een spaarbankboekje waarop dertig gulden en zesenzestig cent staat bijgeschreven.

–Een spaarpot in de vorm van een varken, met als inhoud zeven gulden en elf cent.

Marie bezit zo'n beetje hetzelfde, op een platenspeler en fiets na. Ze zit ontspannen op haar verhuisdoos, het slappe karton bezwijkt bijna onder haar gewicht. Marie is natuurlijk niet mijn bezit, maar wel mijn aller-, allerbeste vriendin – de enige ook, andere mensen zijn hooguit kennissen – en onze band gaat dieper dan bloed. We zijn familie zonder dat we familie zijn. We lijken op elkaar in doen en laten en zijn tegelijkertijd zo verschillend. En er is niets dat we niet voor elkaar zouden doen.

Behalve roken dan, daar begin ik niet aan, ook al vindt ze me ongezellig omdat ik nooit meedoe. Ik vind het vies en volgens mij kun je er nog ziek van worden ook. Marie rookt regelmatig. Ze diept een pakje sigaretten uit de binnenzak van haar spijkerjas en steekt er eentje op. Daarna blaast ze provocerend rook mijn richting uit. 'Ein-de-lijk,' zegt ze. 'Vanaf vandaag hoef ik het nooit stiekem meer te doen. Ik ben volwassen. Vol-was-sen!'

'Doe het lekker in je eigen omgeving,' zeg ik, terwijl ik de rook met mijn hand probeer weg te slaan. Ik heb me vaak afgevraagd of Marie is begonnen met roken

omdat het stoer was en verboden, of omdat ze het echt lekker vond. Ik vermoed het eerste, omdat iemand zei dat ze het vast niet zou durven. En Marie durft alles!

We kennen elkaar nu veertien jaar. Marie en ik kwamen tegelijk aan in het weeshuis, er zat slechts één dag tussen. Het is soms eng hoe parallel onze levens lopen. Ze was net als ik vier jaar oud toen ze wees werd. We verloren onze ouders allebei door een dramatisch ongeluk.

Tijdens een zomervakantie in Oostenrijk botste onze auto frontaal op een tegenligger. Mijn ouders waren op slag dood, ik lag zes weken in het ziekenhuis en hield er uiteindelijk een lelijk litteken aan over, dat van mijn lies tot aan mijn buik loopt.

Ook Marie kwam binnen met een wond. De kachel in haar ouderlijk huis was ontploft vanwege een gaslek. Het gebeurde midden in de nacht, waarna de hele boel in brand vloog. Haar vader en moeder troffen Marie aan in een inmiddels brandend bedje maar ze wisten levend naar buiten te komen. Haar ouders stierven een paar uur later alsnog aan rookvergiftiging. Marie werd gered, al kwam ze er niet ongeschonden uit; haar rug was derdegraads verbrand.

We vonden meteen aansluiting bij elkaar. En al op de eerste avond in de slaapzaal probeerde ze indruk op me te maken met stoere verhalen.

‘Je kunt mijn botten zien,’ beweerde Marie. Ze deed prompt haar nachthemd uit en draaide haar rug naar me toe. Ik zag niets vanwege een dik verband.

‘Je liegt,’ zei ik vals, ‘je verzint het.’

‘Echt niet,’ riep ze en schoof het verband iets omhoog, wat aan haar gezicht te zien erg veel pijn deed. Toch gaf ze geen kik.

Ik was inderdaad onder de indruk van de wond, al overdreef ze, ik zag geen uitstekende botten, alleen haar ruggengraat die onder de dunne, vuurrode huid aftekende.

Natuurlijk liet ik me niet kennen. ‘Ik heb glas in mijn oog,’ pochte ik en trok mijn rechterooglid naar beneden. Marie kwam dichterbij om te onderzoeken of ik de waarheid sprak (dat was niet zo) en raakte met haar wijsvinger mijn iris aan. Hoewel het prikte liet ik het toe, want ik wilde stoerder zijn dan wie ook.

De weken daarna probeerden we elkaar opnieuw te imponeren met steeds ergere en ongeloofwaardigere details van onze respectievelijke ongelukken. Zo verzon ik dat mijn vader na het ongeluk door de helft was gesneden, maar dat hij nog wel tien

minuten had rondgelopen als een kip zonder kop. Marie beweerde dat ze door vuur kon lopen en het ook kon spuwen als ze boos was. Dat wilde ze vervolgens demonstreren met een slok terpentine en een lucifer, wat een van de begeleiders nog net kon voorkomen.

De andere meisjes in het weeshuis smulden van onze verzinsels met een mix van afschuw én bewondering. Het fijne was dat we die eerste weken allemaal extraatjes kregen toegestopt, zowel van de meisjes als van de binnenmoeder. Maar na een tijdje was het nieuwtje eraf en ging ons leven over tot de orde van de dag.

De enige keer dat wij ruzie met elkaar kregen was rond ons zevende jaar. Het ging om iets stoms. Op de dag van binnenkomst kregen we net als alle wezen in de eeuwen ervoor een nummer. Mijn nummer was 49, het hare 51. We ruzieden welk nummer belangrijker was, 49, dichterbij de 1, of 51, dichterbij de 100. Geen van ons gaf zich gewonnen, waarbij Marie begon te schreeuwen en ik zweeg, wat haar nog bozer maakte. Ze moest voor straf zonder eten naar bed en ik bracht haar een koekje dat ik had bewaard.

De volgende dag losten we het dilemma op door onze nummers bij elkaar op te tellen en voor altijd samen als 100 door het leven te gaan. Vanaf die dag waren we onafscheidelijk.

‘Mejuffrouw Juliette? Mejuffrouw Marie? Sorry dat ik jullie heb laten wachten. Staan jullie hier al lang?’

Een man met een transpirerend voorhoofd staat ineens voor ons. Hij moet hebben gerend. Ik neem aan dat hij de Antonius is waar we op wachten. Dat klopt, hij geeft ons een bezweet handje, opent de deur en nodigt ons uit om binnen te komen.

‘De verhuisdozen kunnen daar wel zolang blijven staan,’ zegt hij. Hij heeft makkelijk praten, het zijn niet zijn spullen. Althans, nog niet. Voor de zekerheid doe ik wel mijn fiets op slot. Tegen Marie zegt hij met een vies gezicht: ‘U mag binnen niet roken. En ook in Mercator is het niet toegestaan, dus wellicht is het beter dat u met die slechte gewoonte stopt.’

Dat begint al goed, denk ik, als ik Marie met een waar-bemoei-jij-je-mee?-blik in de ogen de sigaret zie uittrappen. Met haar lippen zegt ze geluidloos: ‘Brave Hendrik.’ Daarna doet ze alsof ze moet kokhalzen. Gelukkig begrijpt ze ook dat dit niet het

moment is om stennis te schoppen. Antonius is werkzaam voor het Nantes-genootschap, eigenaar van het hofje, en dat maakt hem onze huurbaas.

Hij neemt plaats achter een bureau en gebaart dat wij in de stoelen tegenover hem kunnen plaatsnemen. Daarna pakt hij twee met leder beklede mappen uit een la en opent ze. Het zijn onze dossiers. Terwijl hij door de papieren bladert, probeer ik in te schatten hoe oud hij is. Ouder dan wij, maar niet veel, denk ik. Het is vooral zijn kleding en vrome uiterlijk wat hem oud maakt, of ouwelijker.

Het bladeren lijkt eeuwig te duren en ik wip voorzichtig met mijn stoel naar achteren zodat ik door het raam naar buiten kan kijken. Ik vang een glimp op van het weeshuis, verder op de Hooglandse Kerkgracht. Marie en ik hebben daar tot ons negende jaar gewoond, tot het voorgoed de deuren sloot in 1961 en we met de vijftientig overgebleven kinderen van weeshuizorg naar jeugdzorg gingen.

Ineens zie ik mezelf weer als vierjarig meisje op de gracht staan, voor het eerst opkijkend naar de grote poort waardoor je naar binnen moest. Die dag was het net zo warm als vandaag en ik was er van overtuigd dat dat gebouw me levend zou opslokken.

Ik schud de herinneringen van me af en richt mijn aandacht weer op de nog altijd lezende Antonius. Waarom duurt het zo lang? Straks is het een onfortuinlijke fout in de administratie en horen we hier helemaal niet te zijn.

Pas een kwartier later is Antonius eindelijk klaar met het uitzoeken en sorteren van de paperassen. 'De details zijn al met jullie doorgenomen zie ik aan de handtekeningen,' zegt hij verstrooid. Vervolgens staat hij abrupt op en loopt naar buiten. 'Ik wil graag jullie inventaris opnemen.'

Op zijn verzoek openen we de verhuisdozen. Hij werpt er een blik in en noteert alles minutieus. Als hij klaar is overhandigt hij ons het document waarop staat dat we alle huidige bezittingen aan Nantes afstaan. De bezittingen zijn in houterige blokletters onder elkaar geschreven.

Zodra we de formulieren hebben ondertekend, ik de mijne met trillende vingers van enthousiasme, zegt Marie met een knipoog naar mij: 'Nou, *Antonio*. Dan kleed ik me nu maar uit, aangezien dit niet meer van mij is.' Ze begint al aan haar T-shirt te trekken en Antonius weet niet hoe snel hij moet zeggen dat dit echt niet nodig is.

'Mejuffrouw Marie, u bent toch niet serieus, hoop ik.'

‘Zeer zeker wel,’ zegt ze met een stalen gezicht. ‘We hoeven dus niet naakt over straat?’

Antonius loopt rood aan bij het idee en begin te hoesten. ‘Mijn hemel, nee. Ik wou juist zeggen dat jullie alles wat op de lijst staat mogen gebruiken.’

‘Eerst was het van ons, nu van jullie en wij mogen het lenen?’ vraag ik verbaasd.

‘Dat klopt,’ zegt hij schor.

‘Wat fideel,’ zegt Marie overdreven.

Antonius negeert het. ‘Als jullie dan nu met me meelopen, dan breng ik jullie naar Mercator, waar zuster Trix jullie wegwijs zal maken.’

Als we de twee verhuisdozen op beide bagagedragers zetten zie ik dat mijn band lek is.

‘Mag ik wat vragen, mijnheer Antonius,’ vraag ik met een lief stemmetje.

‘Natuurlijk.’

‘Aangezien deze fiets nu van u is, zou u dan wellicht vanmiddag tijd hebben om de band te plakken?’

Het is maar goed dat Maries hoofd achter een verhuisdoos is verscholen, want ze komt niet meer bij van het lachen.

Hoofdstuk 2

Antonius heeft ons gevraagd in de binnentuin te wachten tot hij Trix heeft gevonden. Ik kijk mijn ogen uit en draai om mijn as zodat ik de wilde klimrozen, die de binnenmuur van het hofje helemaal tot aan de poort bedekken als een vuurrood wandtapijt, kan volgen. Het maakt me blij én dromerig, zoals natuur dat dikwijls met me doet. Op de plekken waar de zomerzon de rozen raakt zijn ze nóg vuriger en spat het rood bijna van de blaadjes.

‘Juliette Karmel? Juliette? Mejuffrouw Karmel?!’

Pas als Marie me aanstoot en driftig met haar hoofd richting de vrouw die voor me staat knikt, ontwaak ik uit mijn dagdromen. De dame in kwestie heeft een papiertje in haar hand waarvan ze mijn naam opleest. Ze heeft inmiddels door dat ik Juliette Karmel ben en ze kijkt me verwijtend aan. Ze zucht er nog net niet bij.

De geagiteerde dame blijkt medebewoonster Trix te zijn. Zij is hier het langst en dat laat ze blijken ook. ‘Juliette Karmel,’ zegt ze en dit keer is het geen vraag maar een bevestiging. Ik knik. ‘Hopelijk ben je niet altijd zo dromerig,’ vervolgt ze en ik hoor Marie giechelen, zij weet wel beter. Trix kijkt haar enigszins verstoord aan. ‘Zijn we daar niet een beetje te oud voor?’ vraagt ze retorisch. ‘We zijn geen meisjes meer.’

Dat klopt. De norske dame voor ons is dat al heel lang niet meer, maar eerlijk is eerlijk, Marie en ik óók niet meer. Toch voel ik me als een kind zo blij. Ik ben zo uitgelaten en geluk–

Trix onderbreekt mijn jubelstemming door me te wenken naar de voordeur. ‘Neem die doos mee, het is hier geen uitdragerij,’ zegt ze en verdwijnt naar binnen. Marie en ik wisselen een blik van verstandhouding en ik haal mijn schouders op. Daarna laat ik haar achter in de binnentuin en loop ook de woning in. Hier is het klein, maar o, ik voel me er nu al thuis.

Trix blijft in de krappe woonkamer staan en wijst alles plichtmatig aan terwijl ze op een vlakke toon zegt: ‘Keuken, woonkamer, wc en douche.’ Dan wijst ze een ogenblik omhoog. ‘Slaapkamer. Zoals je ziet staan er beneden een bank, stoelen en eettafel. Die krijg je in bruikleen van Mercator, dus wees er zuinig op. Het spreekt vanzelf dat je geen mannen uitnodigt als visite, en vrouwelijke gasten van buitenaf moeten uiterlijk om acht uur ’s avonds weg zijn. Sterker, na acht uur moet het stil zijn.’

Je draagt zorg voor het proper houden van je eigen woning en het gezamenlijke terrein. Roken is verboden. Je garderobe mag je zelf uitkiezen. We gaan ervan uit dat je kledingkeuze niet afwijkt van de richtlijnen van de stichting. Zo is het bijvoorbeeld niet de bedoeling je als een hippie te kleden, of erger, te gedragen. Bij twijfel kun je me altijd om raad vragen.'

Wat een saai mens, denk ik bij mezelf. Ik knik echter braaf. 'Dat zal ik zeker doen, mevrouw.'

'Je kunt me aanspreken met zuster Trix, net zoals de anderen doen. Goed dan, als er andere vragen zijn die betrekking hebben op Mercator zelf, dan kun je je wenden tot broeder Antonius.' Zonder waarschuwing verdwijnt ze naar buiten en hoor ik haar Maries naam hardop uitspreken.

Ik blijf binnen en drentel wat rond. Ik loop naar het aanrecht, open de kraan om het water te zien stromen en doe hem weer dicht, kijk in de piepkleine koelkast – die volledig leeg is – en open en sluit kastjes. Daarna kijk ik in de houtkachel en blaas in de zwarte as zodat het opdwarrelt, spoel het toilet onnodig door, test de tweezitter, kijk door het raam naar buiten waar ik enkele medebewoonsters die ik nog niet heb ontmoet in de zon zie zitten en doe elke lichtsakelaar aan en uit. Tot slot laat ik me achterover op bed vallen. Ik veer een paar keer op en neer. Zalig!

Dit. Is. Mijn. Woning!

De volgende twintig minuten herhaal ik dit rondje. Ik blijf voor de zekerheid binnen, half omdat ik bang ben dat als ik naar buiten ga iemand anders mijn huisje inpikt. Dan hoor ik geklop op de deur, die overigens nog steeds openstaat. Marie steekt haar hoofd glunderend om de hoek, haar wangen zijn rood van opwinding. 'Gaaf hoor,' zegt ze.

'Echt wel!' Ik loop op haar af en we omhelzen elkaar om vervolgens in die omhelzing sprongetjes te maken.

De rest van de week besteden we aan de inrichting en aan werk zoeken. Wat het eerste betreft, daar ben ik zo mee klaar: ik berg de kleding en het servies op en zet de foto van mij en mijn ouders in de vensterbank. Klaar!

Het solliciteren gaat ook van een leien dakje. Ik kan meteen drie dagen per week aan de slag als werkster in een paar herenhuizen aan het Plantsoen, een dure straat

aan een stadspark. Ik ben van plan een deeltijdstudie te volgen zodat ik over een tijdje lerares kan worden op de meisjesschool waar ik zelf ook les kreeg.

Ook qua vrijwilligerswerk zijn de vooruitzichten gunstig. Zondag heb ik een kennismakingsgesprek met dominee Riley van de Hooglandse Kerk. Hoewel, het woord kennismaken moet je ruim zien, want hij kent mij (en Marie) al jaren vanwege de verplichte zondagse diensten. Nu gaat het erom of ik achter de schermen iets kan betekenen.

Er wonen, naast Marie en mij, zes andere vrouwen in Mercator. Trix natuurlijk, die werkzaam is in de katholieke kerk. Verder zijn daar Ann (kok), Ellie (secretaresse), Sonja (kassière), Ronja (typiste) en Ruth (met pensioen). Het mag voor zich spreken dat Marie en ik de jongste bewoners zijn.

Een paar zondagen later kookt Ann voor alle bewoners een feestmaaltijd, zodat we elkaar beter kunnen leren kennen. We eten in de ruimte boven de aangrenzende furniturenwinkel. Vroeger was deze woning, zo vertelt Ann, bestemd voor familie die aan het hofje gelieerd was. Nu wordt het gebruikt als vergaderkamer of om gezamenlijk te dineren.

Vlak voor het eten hadden Marie en ik een discussie over onze toekomst, terwijl we naar muziek uit mijn platenspeler luisterden. Het lijkt of ze het allemaal minder rooskleurig inziet dan ik.

‘Bekruipt jou nooit het gevoel dat we iets gaan missen?’ vroeg ze. ‘Het is hier zo gewoontjes. Er is ook een leven hierbuiten waar je de hele tijd plezier kunt maken en dansen.’

Ik had mijn schouders opgehaald. ‘Wij kunnen toch nog steeds plezier maken? En dansen?’ Ik had het aangedurfd de muziek een tikje harder te zetten.

Marie had met haar ogen gerold. ‘Jij met je oude muziek. *Dans je de Hele Nacht met Mij? De Ploem Ploem Jenka? Hou je echt nog van mij Rocking Billy?* Dat is oude troep hoor, uit de jaren zestig. Doe mij maar muziek van *The Beatles*.’

‘Die komen anders ook uit de jaren zestig,’ antwoordde ik gepikeerd. ‘En dit kan ik in ieder geval verstaan. Daarbij, ik heb echt wel een paar Engelstalige singletjes.’

Ze lachte me gewoon uit. ‘Bedoel je *A Whiter Shade of Pale*? Dat is van vorig decennium en dat orgeldeuntje hangt me danig de keel uit. Gelukkig heb je nu een eigen kamer waar je het tot in den treure mag draaien van me.’

Omdat ik uit ervaring wist dat een discussie aangaan met Marie toch geen zin had – zodra ze ergens van overtuigd is, zal ze haar standpunt met hand en tand verdedigen – veranderde ik van onderwerp. ‘Wil je hier alweer weg dan? We zijn er net.’

‘Nee, dat is het niet,’ zei ze snel. ‘We zijn achttien en worden aangesproken met mejuffrouw, er is een avondklok en zodra we een man kussen moeten we hier weg. Dat benauwt me.’

‘Gek, mij bekruipt dat gevoel juist helemaal niet,’ had ik boven de muziek uit geroepen. ‘Ik voel me vrijer dan ooit. Bovendien, je overdrijft met je avondklok. Het is hier geen gevangenis.’

‘Officieel niet nee, al is er wel een enorme sociale controle.’

We waren er niet uitgekomen omdat zuster Trix ons voor het eten kwam halen. Met een zuur mondje zei ze dat ze de muziek op de binnenplaats kon horen.

Ann heeft een rijsttafel bereid. Haar voorouders zijn Indisch en de recepten die ze gebruikt komen nog van haar oma. Het ruikt heerlijk en smaakt nog beter. Op Trix na zijn de bewoonsters behulpzaam en aardig, en ze vragen belangstellend naar onze tijd in het weeshuis. Iedereen is ouder dan wij. Logisch want Marie en ik komen in plaats van twee anderen. De een overleed, de ander heeft zich verloofd. Ik snap ergens wel wat Marie bedoelt als ze zegt dat ze zich zo oud voelt. Ik denk dat wij het kind-zijn sowieso hebben overgeslagen.

Hoofdstuk 3

In de maanden erna pikken Marie en ik langzaam het ritme van het leven in Mercator op. Het verleden komt nu van pas, want ons hele leven bestaat al jaren uit rust, reinheid en regelmaat. De eerste vijf jaar in het weeshuis bestond het programma uit vroeg opstaan, wassen, ontbijten, school, godsdienst, handvaardigheid, naar de kerk gaan, zingen, nog meer school, avondeten, naailes, lezen en een beetje spelen. Dat alles deden we alleen met meisjes, de jongens hadden hun eigen vleugel. In de zomer gingen we zes weken naar Katwijk aan Zee.

Daarna, toen we van het grote weeshuis met vijftientig kinderen naar een gezinsvervangend huis gingen werd het regime iets milder, maar nog steeds was het bij tijd en wijle streng. Daarom lijkt het leven in en rond Mercator haast op een permanente vakantie. Ik sta door de weeks na acht uur op – op vrije dagen zelfs na negenen – omdat het schoonmaakwerk pas begint nadat de bewoners de deur uit zijn. In het weekend sta ik vroeger op.

Marie is aan de slag gegaan op een internationaal advocatenkantoor in Den Haag. Ze heeft een talenknobbel en zo kan ze toch een beetje over de wereld uitwaaieren, ook al is het per telefoon. Op zaterdagochtend werken we allebei een paar uur in de furnituurenwinkel aan het hofje. Dat telt ook mee voor de verplichte vrijwilligersuren. Voor Marie is dat fijn. Omdat ze viereneenhalve dag per week op kantoor werkt, moet ze elk vrijwilligersuurtje bij elkaar sprokkelen.

Ik heb het makkelijker. Dominee Riley wil graag van mijn diensten gebruik maken en nu kom ik ruimschoots aan mijn uren. Helaas mag ik de extra uren niet op papier aan Marie geven.

We zien elkaar door de weeks voornamelijk tijdens het avondeten. Ik heb alleen steeds minder nieuwtjes te vertellen en Marie steeds meer. Ze vertelt over de telefoongesprekken die ze voert met charmante advocaten in Amerika of Zuid-Afrika, de zakenlunches in dure restaurants waar ze bij mag zijn om notities te maken en de vele complimentjes die ze ontvangt voor haar beheersing van de Engelse taal. Dat laatste steekt me een beetje want ik spreek en versta alleen Nederlands.

Mijn verhalen gaan niet verder dan slimme schoonmaaktrucjes of bloemen die ik namens de kerk naar zieke leden in de wijk breng. Kortom, mijn leven is saai en daarmee ben ik saai.

Niemand vindt Marie saai. Ze krijgt naast complimentjes steeds vaker cadeautjes, zoals luchtjes, chocolade, hoeden (wat moet je nou met een hoed, tenzij het regent) en sjaaltjes.

Met sjaaltjes doe je Marie altijd een plezier, ze is er altijd gek op geweest. Niet lang nadat we in het weeshuis kwamen, ontwikkelde ze een voorliefde voor kleurrijke sjaals. Dikke wollen sjaals, fraai afgewerkte katoenen omslagdoeken of zijden foulards.

Meestal draagt ze er een in een effen kleur, waarbij hemelsblauw haar favoriet is. Alleen heel soms kiest ze voor een sjaal die knalroze, felgeel of gifgroen is, en dan maakt het haar niet uit of het vloekt met de rest van haar outfit. Op zulke dagen begrijpen we elkaar nog meer dan anders. Marie gaat zelden de deur uit zonder iets wat haar hals bedekt, maar de afwijkende kleuren blijven al heel lang gewoon in de kast liggen. Dat is een goed teken.

Ondanks dat Marie mijn leventje wellicht een saaie bedoening vindt, mag het duidelijk zijn dat ik me erg thuis voel in het hofje. Toch realiseer ik me al snel dat niet iedereen hier het beste met ons voorheeft. Trix ontpopt zich als het geweten van Mercator en een spion voor broeder Antonius.

Hoe ver de sociale controle gaat merken we tijdens noodweer. Als kind al kropen Marie en ik regelmatig bij elkaar in bed. Om elkaar gerust te stellen voor de vreemde nachtelijke geluiden in dat grote tehuis, om elkaar warm te houden als het buiten vroom en er ijsbloemen op de ruiten verschenen, of als het stormde. Met name voor onweer ben ik als de dood. Toen we klein waren en het buiten donderde moesten we ons onder tafel verstoppen omdat de hemel elk moment kon neerstorten, zo werd verteld. Of dit achteraf een grapje was of niet, ik heb er op mijn achttiende nog steeds last van.

In oktober, tijdens een stormachtige nacht met hevige onweersbuien, bons ik in blinde paniek op de deur van Marie. Ondanks die anderhalve meter afstand is mijn nachthemd drijfnat als ze een halve minuut later opendoet. Marie laat me zonder commentaar en met een slaperig hoofd binnen, ze is het gewend. Ik weet zelf ook wel hoe belachelijk mijn angst is. Toch lacht ze me niet uit en drijft ze ook niet de spot met me. Ze pakt gewoon een handdoek en droog shirt en even later kruip ik bij haar onder de dekens, waar het lekker warm is. Ze slaat een arm om me heen en is

meteen vertrokken. Een minuut later val ik ook in slaap en hoor ik het onweer niet meer.

De volgende middag worden we bij Brave Hendrik op het matje geroepen. Hij zegt nogal omslachtig dat het niet de bedoeling is dat we elkaar in het holst van de nacht halfnaakt opzoeken. Enkele bewoners hebben volgens hem geklaagd, wie dat zijn wil hij niet zeggen. Het kan slechts één iemand zijn.

Halfnaakt? Ik snap werkelijk niet wat hij bedoelt. Marie wel. Ze legt het uit zodra we thuis zijn. Het is nooit meer geweest dan zusterlijke en vriendschappelijke liefde, en dankzij Trix is die onschuld voorgoed verloren gegaan.

Hoofdstuk 4

Vanwege mijn vrijwilligerswerk in de Hooglandse Kerk woon ik elke zondagochtend aansluitend de protestantse dienst bij. Van tevoren leg ik met de andere vrijwilligers boekjes klaar en na afloop serveren we koffie in de Tuinzaal. Als Marie op tijd wakker is, zit ze naast me achterin de kerk, wat ik altijd fijn vind. Ik weet dat ze regelmatig vraagtekens heeft bij wat de kerk voorschrijft, maar dominee Riley kan prachtig vertellen zonder je meteen een schuldgevoel aan te praten. Hij is ergens begin zestig en Marie en ik zijn dol op zijn verhalen.

Het is jammer dat Marie geen zin heeft te helpen met het werk hier. Haar argument is dat ze de hele week al vroeg opstaat. Ze blijft zo lang mogelijk in bed liggen, om daarna op stel en sprong de deur uit te rennen. Daarin verschillen we, ik heb een hekel om te woekeren met de tijd.

Om toch aan voldoende uren te komen, assisteert Marie op haar vrije ochtend bij een bijeenkomst die *Vrouwen Voor Elkaar* heet, die wordt georganiseerd door een streng gereformeerde stichting. Niet dat ze dít uitdagend werk vindt, het is het enige wat past in haar drukke weekagenda. Soms, als het uitkomt, ga ik mee voor de gezelligheid. Hoewel het woord gezellig hier niet helemaal op zijn plaats is.

Deze bijeenkomst moet namelijk niet opgevat worden als een vrijblijvend keuvelmiddagje. De bezoekers, uiteraard allemaal vrouwelijk, hebben zo allemaal hun eigen problemen die ze niet met hun vriendinnen, echtgenoot of huisarts kunnen of willen bespreken. Hierbij kun je denken aan zaken als menopauze, zwangerschap, postnatale depressies of ontrouw, zowel van haar als van zijn kant.

Tegenover een vrouw met problemen zit een vrijwilligster met een luisterend oor en passend advies. De bijeenkomsten zijn altijd op dinsdag- of donderdagochtend, dus onder school- en werktijd, zodat het gezin er geen hinder van ondervindt als moeder de vrouw het fort niet bewaakt. Aan het eind van de bijeenkomst is het de bedoeling dat de vrouw in kwestie zich weer met frisse moed van haar taak als moeder en echtgenote kwijt. Terug in het gareel, zegt Marie soms minzaam.

Marie en ik voeren dat soort gesprekjes met bezoekers niet, wij verzorgen de koffie en delen smaakloze biscuitjes of papieren zakdoekjes uit, al naar gelang waar op dat moment het meest behoefte aan is. Intussen luisteren we mee, zodat we er hopelijk iets van opsteken.

Naar mate het jaar vordert wordt het drukker tijdens deze inloopochtenden. 'Dat heeft te maken met de feestdagen,' zegt iemand van de organisatie tegen me, als ik begin november weer eens van de partij ben. 'Het gros heeft nu huwelijksproblemen', voegt ze er fijntjes aan toe.

Dat vind ik heel vreemd, want je zou zeggen dat je rond de feestdagen als gezin juist nader tot elkaar komt. Tijd om dieper op dit mysterie in te gaan is er echter niet. Tot mijn grote schrik zegt ze plompverloren dat Marie en ik zelf maar eens zo'n vrouw-tot-vrouwgesprekje moeten proberen.

'Daar ben ik toch helemaal niet geschikt voor,' sputter ik nog tegen.

'Met dit lukt het vast,' zegt een van hen en overhandigt me een stencil met wat kernwoorden als handvat. 'Neem het even door, dan heb je straks een gepast antwoord op elke vraag.'

'Goed dan,' zeg ik en pak het papiertje aan dat ik snel probeer uit mijn hoofd te leren. Vervolgens schuif ik aan bij een dame die sikkeneurig aan een tafel zit. Voor de zekerheid leg ik een pakje met papieren zakdoekjes klaar, voor als ze breekt en in snikken uitbarst. Voorbereiding is het halve werk. Dan stel ik me voor en vraag wat er aan scheelt.

'Och,' mompelt ze, en haalt haar schouders op. 'Laat maar.'

'U komt hier vast niet voor de droge koekjes of de slappe koffie,' probeer ik het ijs te breken. 'U bent hier onder vriendinnen.' Ik hoor zelf hoe bespottelijk het klinkt.

Ze aarzelt even. 'Nou, goed dan. Ik wil scheiden van mijn echtgenoot.'

Die informatie moet ik even verwerken. Ze zegt het alsof ze een onsje noten bestelt op de markt en ik probeer me te herinneren wat ik moet zeggen volgens het scriptje. Het enige wat ik zeg is: 'O...'

'Precies! O! Dat is wat ik dacht toen ik achter zijn ontrouw kwam.'

Het scriptje komt weer naar boven. 'Wanneer kwam u erachter?'

'Toen hij het opbiechtte, tijdens een diner in mijn favoriete restaurant, ik kon geen kant op met al die starende blikken.'

Ik (uit een ingestudeerd stukje): 'Het komt vast en zeker allemaal goed, uw man komt terug. Houd moed, God heeft altijd een plan, vertrouw daarop!'

De vrouw (met vochtige ogen, ze kan elk moment in tranen uitbarsten): 'God heeft een plan?'

Ik (vastberaden): 'Zeker weten!'

De vrouw (stem verheffend): 'God heeft een plan???'

Ik (ineens iets onzekerder): 'J-ja.

De vrouw (ferm): 'Hoe oud ben je, kindje?'

Ik: 'Bijna negentien, mevrouw.'

De vrouw: (slaat op tafel met haar vlakke hand en haar ogen spuwen vuur): 'Die smeerlap ligt in bed met zijn secretaresse! Hij steekt zijn... zijn ding in een, vrouw die nota bene ouder is dan ik en veel lelijker! Is dat soms ook onderdeel van Gods plan? Nou? Nou??'

Ik: (bijna fluisterend) 'Dat weet ik niet.'

Ze staat zo abrupt op dat er koffie uit het kopje over het gehaakte tafelkleedje klotst. Ik pak een zakdoekje van tafel en spurt er mee weg naar de garderobe om een potje te grienen. Ik zie nog net dat Marie de vrouw woedend aankijkt.

Het mag duidelijk zijn dat ik niets van het echte leven weet, daar heeft die vrouw natuurlijk een punt, al is zijn ontrouw niet mijn schuld en had ik die tirade niet verdiend, maar hij, of die secretaresse waar haar man het mee doet. Het maakt me onzeker en ik vraag me af of ik wel in de wieg ben gelegd om anderen te helpen, of ik anderen wel van dienst kan zijn. Alles wat ik doe voelt soms zo zinloos.

Ik ben weken van slag en maak steeds vaker fouten in mijn werk. Zo breek ik een vaas tijdens het schoonmaken en brand ik tijdens het strijken een gat in de toga van dominee Riley. Gelukkig gaat hij er luchtig mee om en verklaart hij dat hij toch al een nieuwe wilde aanschaffen. Zelf heb ik het idee dat ik er met de pet naar gooi.

Ook Marie heeft duidelijk moeite om een balans te vinden. Ze worstelt met het echte leven daarbuiten, waar zij nog meer aan kan ruiken en voelen dan ik. Haar collega's vertellen na het weekend verhalen over feestjes en dancings. Ze vraagt regelmatig of wij een keer samen uitgaan. Omdat ik elke zondagochtend vroeg opsta, wil ik nooit. Bovendien ben ik als de dood dat Trix ons aanziet voor losgeslagen meiden en ik mijn huis kwijtraak.

Waar ik me steeds meer in mezelf terugtrek, wordt Marie uitbundiger en vrijer. Toch vertelt ze me steeds minder vaak haar geheimen, alsof ik niet in dat nieuwe leven pas. Ze gaat niet meer zonder make-up naar haar werk. Eerst is het niet meer dan een bescheiden laagje mascara, later wordt het uitbundiger waarbij ze een potloodlijntje onder haar ogen en geaccentueerde lippen niet schuwt. Soms maakt ze

zich op als ik toekijk en zegt ze dat als schoonheid geen geschenk is van de natuur, je haar best een handje mag helpen. Het is onzin dat Marie zo over zichzelf denkt, ze is beeldschoon en hoewel ik het met haar eens ben dat je je dagelijkse verzorging nauwgezet moet volgen, kun je het ook overdrijven.

We babbelen steeds minder vaak tijdens onze vrije uurtjes en haar verhalen tijdens het avondeten klinken werktuiglijk en gaan altijd over ontmoetingen met belangrijke mensen, negen van de tien keer een man. En als ik ergens géén verstand van heb zijn het mannen.

Marie slaapt niet eens meer alle nachten thuis, iets wat Trix ook opvalt. Als zij Marie ermee confronteert antwoordt ze onverschillig: 'Het bedrijf moest de administratie bij een klant aan de andere kant van het land controleren en we sliepen in een hotel.' Ze laat een mapje met lucifers zien waar inderdaad de naam van een hotel op staat. 'Aanrader hoor, als je ooit zelf op vakantie gaat, ze hebben er heerlijke appeltaart.' Marie kijkt me triomfantelijk aan en knipoogt, maar ik heb werkelijk geen idee wat ze daarmee wil zeggen.

Hoofdstuk 5

Half december, zes dagen voor kerst, slenteren Marie en ik op een vrije zaterdagmiddag door het warenhuis in de binnenstad van Leiden. De straten en etalages zijn versierd met sneeuwpoppen en kerstballen, en overal hangen lichtjes. Uit het plafond klinken kerstliedjes, onder andere van *The Jackson 5*, een Amerikaanse groep die onlangs een kerstalbum heeft uitgebracht. De kleine Michael Jackson zingt bijna in elk liedje het hoogste lied, best oneerlijk voor zijn broers als je het mij vraagt. Nou ja, volgend jaar heeft hij ongetwijfeld de baard in zijn keel en horen we nooit meer iets van hem.

Rondstruinen is onze favoriete bezigheid. We krijgen er geen genoeg van om spullen aan te wijzen die we zouden aanschaffen als we het geld er voor hadden. In het verleden bestelden we de Wehkampgids en omcirkelden we alle wensen met een viltstift. Tegenwoordig passen we kleding en schoenen om het daarna met een stalen gezicht terug te hangen.

Sinds we elkaar kennen hebben we ons weten te vermaken met activiteiten die geen geld kosten. 's Zomers ontsnapten we naar de begraafplaats in de buurt om te zonnen in het gras of op een gedenksteen. Toen we ouder waren vonden we een plekje boven in de reusachtige, eeuwenoude boom, even voorbij de ingang. Via de grote takken klommen we naar boven en lazen we boeken, ontspannen met onze rug tegen de stam en onze voeten bungelend in de diepte.

Vandaag is die ontspanning ver te zoeken. We hangen verveeld over de balustrade van het restaurant op de hoogste verdieping van de Vroom & Dreesmann. Onder ons in de straat is het een komen en gaan van mensen; gezinnen, stelletjes, mannen en vrouwen alleen op koopjesjacht, het lijkt wel een mierennest en het is, althans in mijn ogen, een rusteloos tafereel.

Marie is nóg stiller dan anders. Ik vertik het echter om te vragen wat er is. Ze heeft blijkbaar een goede reden om niet te praten. En zelfs zonder goede reden is het nog altijd haar eigen keuze. Het hoeft niet, hoor.

Maar Marie wil deze keer juist wél praten, al zegt ze het zo terloops dat de boodschap bijna langs me heengaat. 'Ik ben in verwachting.'

Ik draai mijn hoofd naar toe en slik even. Eerst voel ik een steek van jaloezie, niet omdat ze zwanger is, omdat ik niet eens wist dat ze verkering had.

‘Gefeliciteerd?’ vraag en zeg ik door elkaar.

‘Het is maar wat je gefeliciteerd noemt,’ snuift ze ‘Ik zit er mooi mee in mijn maag.’

Onwillekeurig kijk ik naar haar buik. Uiteraard zie ik niets door de dikke lagen winterkleding. ‘Hoelang al?’ vraag ik uiteindelijk.

‘Vier of vijf weken. Ik ben gisteren bij een arts buiten de stad geweest.’

‘Wie is de aanstaande vader?’

‘Je kent hem niet, iemand van werk.’

‘Een collega?’

‘Mijn chef, de zoon van de baas.’

‘O. En nu gaan jullie trouwen?’ Ik merk dat ik teleurgesteld klink, terwijl ik blij moet zijn. Mijn beste vriendin, praktisch mijn zus, is in blijde verwachting. Al is de uitdrukking op haar gezicht verre van wat je blij noemt.

‘Nee, hij heeft me aan de kant gezet.’

‘Wat?!’ roep ik en ik zie mensen onze kant opkijken.

‘Ssst,’ maant ze me. ‘Het was een ongelukje, zegt hij.’

Marie trekt me mee en we verlaten het warenhuis. We wandelen naar het Van der Werfpark en gaan op een bankje zitten, met achter ons de gracht en voor ons het grote standbeeld van de burgemeester naar wie dit park is vernoemd. Hij torent ver boven ons uit

‘Ben je verliefd?’ vraag ik terwijl ik omhoogkijk. In mijn verbeelding kijkt de burgemeester streng omdat die meiden beneden hem er zo’n puinhoop van maken.

Marie haalt haar schouders op, hoor ik aan het geluid van haar jas. ‘Geen idee, ik denk het niet. Het was in ieder geval spannend en leuk, al die aandacht. En nieuw. Het was mijn allereerste keer, weet je. En nu wil hij me niet meer en gaat zijn vader regelen dat ik ergens anders kan werken, zolang ik mijn mond hou.’

‘En de baby? Hou je die ook?’ Ik draai mijn hoofd naar haar toe.

Nu kijkt Marie me wanhopig aan, de tranen staan in haar ogen. ‘Die zak deed er zo luchtig over. Het enige dat hij zei was dat ik gewoon eventjes langs een engeltjesmaker moest. En ik weet precies wat ze bij dat stomme vrouwenuurtje zouden zeggen: “Het is een zonde in de ogen van God om het weg te laten halen.”

Nou, het is toevallig wel mijn leven. Bovendien ben ik niet van plan Mercator in te ruilen voor een tehuis met ongehuwde moeders.'

'Als dat het geval is ga ik met je mee, weg uit het hofje,' zeg ik resoluut. 'Ik laat je echt niet in de steek. We vinden wel iets waar we kunnen wonen, we lossen het samen op, zoals we altijd doen.'

Ze pakt mijn hand. 'Nee, jij hebt het naar je zin in Mercator, je hebt altijd gedroomd van een eigen plek en zekerheid. Als je dat opgeeft staan er straks drie mensen op straat, want ik kan niet in het hofje blijven, en jij kan niet naar een opvang voor ongehuwde moeders als je zelf geen baby hebt.' Marie trekt haar benen op en slaat haar armen eromheen. 'Ik zag onlangs een poster hangen in Den Haag. "Baas in eigen buik" stond er in koeienletters op. Daar ben ik het best wel mee eens.'

Mijn mond valt open en ik wil wat zeggen, er komt alleen niets uit.

'Je overweegt het om...' zeg ik uiteindelijk.

Marie schudt haar hoofd. 'Nee, ik overweeg het niet. Ik heb het besluit al genomen. Ik wil geen kind, althans niet nu, en zeker niet als alleenstaande moeder. Wat voor toekomst kan ik de kleine bieden? Geen enkele! Ik heb zelf nog niet eens een duidelijke toekomst. Dus ik laat het weghalen nu het nog kan. Ik heb een adres in Amsterdam gekregen en driehonderd gulden in contanten om de arts te betalen. Niemand mag en zal het ooit te weten komen, hoor je, wij blijven in Mercator wonen. Ik heb maandagochtend een afspraak.'

Een gevoel van paniek overvalt me. Behalve dat het verboden is, ben ik het hier moreel gezien niet helemaal mee eens. Toch beseft ik dat de keus niet aan mij is.

'Hoe laat moeten we vertrekken?' vraag ik, mijn onzekerheid verbergend.

'We?'

'Als je denkt dat ik je alleen laat gaan, ben je niet goed bij je hoofd.'

'Om negen uur met de trein,' zegt ze zacht. Daarna legt ze haar hoofd op mijn schouder en sla ik een arm om haar heen. Ik heb nog anderhalve dag om haar om te praten óf om er zelf vrede mee te krijgen. Er landt een geelgekleurde zangvogel op de uitgestoken arm van het standbeeld. Hij zingt zijn mooiste lied, maar het brengt ditmaal geen troost.

Hoofdstuk 6

De volgende ochtend ben ik ruim twee uur voor de dienst begint in de kerk aanwezig. Eerst strijk ik de toga van dominee Riley, daarna vouw ik de gestencilde liturgieblaadjes tot een boekje en leg ze op de stoelen.

Vandaag is de vierde adventzondag, dat betekent dat de kinderen de laatste adventskaars aan mogen steken. Tijdens deze ceremonie zingen ze een lied, terwijl ze zichzelf begeleiden op een triangel, trommel of blokfluit. Nadat ik de muziekinstrumenten heb klaargelegd, verplaats ik de manshoge kandelaar met vier reusachtige, handgemaakte kaarsen, een geschenk van een bevriende kerk in Duitsland. Eigenlijk is het verplaatsen een werkje voor twee personen, zo zwaar is het. Ik doe het echter heel eigenwijs alleen en sleep het gevaarte vanuit een hoek, waar het door de weeks veilig is opgeborgen, richting de kansel, zodat iedereen het schouwspel straks kan zien.

Halverwege stoot ik met de voet van de kandelaar tegen de vloer en prompt valt er een kaars op de grond. Met een klap, die door de kerk echoot, valt hij uiteen in vier stukken. De rustieke kaars wordt nu alleen nog bij elkaar gehouden door de lont. Geschrokken gooi ik er een vloek uit, net op het moment dat dominee Riley aan komt gesnelde omdat hij dacht dat er iemand was gevallen. Nu schaam ik me dubbel zo erg. Hij negeert de vloek gelukkig, al heeft hij die zeker gehoord.

‘O, gelukkig, het is maar een kaars,’ zegt hij luchtig als hij hem op de grond ziet liggen.

‘Het is maar een kaars?’ zeg ik opgelaten. ‘Het is maar een kaars? Het is een duur cadeau en nu onbruikbaar, dankzij mijn onhandigheid. Hoe moet dat nu, de kinderen kunnen straks moeilijk een theelichtje aandoen als vierde advent.’

Ik huil nog net niet, al scheelt dat niet veel.

‘Daar heb je gelijk in, een theelichtje zou inderdaad raar staan,’ geeft hij toe. ‘Dus laten we de kaars gaan redden.’ Hij pakt het voorzichtig op en loopt ermee naar de consistorie. Ik volg hem schoorvoetend naar binnen.

Natuurlijk weet ik best waar mijn onhandigheid vandaan komt, ik ben afgeleid. Ik heb amper geslapen vannacht omdat ik me afvraag of ik Marie op andere gedachten moet proberen te brengen. Iets wat sowieso geen eenvoudige taak zal zijn, mocht ik het al willen.

Buiten klinken kerkklokken om mensen welkom te heten. Ik weet niet wat de dominee van plan is maar we hebben niet veel tijd meer. We gaan aan tafel zitten en hij legt de stukken kaars voor ons. Dan pakt hij toch een theelichtje en steekt hem aan. Als hij aan de deurpost de toga ziet hangen zegt hij met een glimlach. 'Geen brandgat dit keer.'

'Toch nog iets wat ik goed doe,' zeg ik vol zelfmedelijden.

'Je bent de laatste tijd wat afwezig, dat is alles,' zegt hij. 'Is er iets waar je mee zit en waarmee ik kan helpen?' Het klinkt niet als bemoeizucht, meer als oprechte bezorgdheid.

'Nee, niet echt' zeg ik. Ik realiseer me dat het niet echt overtuigend klinkt.

'Vind je het werk te zwaar?' vraagt hij. 'Of niet leuk?'

'O, nee, het kost me geen enkele moeite,' zeg ik naar waarheid. 'Ik hou ervan om andere mensen te helpen, dat zit gewoon in me. Het lijkt alleen soms zo zinloos. Er gebeuren vreselijke dingen in de wereld en ik zet alleen maar koffie en leg liturgieboekjes klaar. Daarmee maak je niet echt een verschil.'

'Je wil een verschil maken in een ver land, ergens waar ze jou nodig hebben?'

'Ja, zoiets.'

'Noem eens een land.'

'Ik zou naar Peru kunnen gaan,' zeg ik. 'Met die aardverschuiving vorige maand en die vele doden kunnen ze daar altijd hulp gebruiken.'

'Klopt en jij zou daar zeker goed werk kunnen doen. De koffie hier wordt toch wel gezet en de boekjes worden toch wel gevouwen. Desnoods doe ik het samen met mijn vrouw, maak je daar geen zorgen om. Oké, je wil een verschil maken in Peru. Alleen ben je nu niet in Peru.'

'Nee,' zeg ik zacht.

'Dus laten we het iets dichterbij halen,' zegt Riley. 'Zou je iets goeds kunnen doen voor anderen in Europa?'

'Ja, zeker. In de Franse Alpen bijvoorbeeld, daar is het ook rampzalig.'

'En dichterbij?'

'Nederland?'

'Nog dichterbij.'

'Leiden?'

'Nóg dichterbij.'

‘De kerk? Dat doe ik al.’

‘Nee, ik zet de koffie desnoods zelf, weet je nog? Is er iemand in jouw directe omgeving die je kan steunen?’

Ik doe even of ik heel diep nadenk, het antwoord weet ik natuurlijk al. ‘Ja, die is er. Er is zelfs iemand die rekt op mijn steun.’

‘Iemand die dicht bij je staat?’

‘Ja.’

‘En als ik jou op dit moment een vliegticket naar Peru geef. En een slaapplek voor je regel. Wat gebeurt er dan met die kennis die op jouw steun rekt?’

Het begint langzaam tot me door te dringen wat hij bedoelt. ‘Dan laat ik diegene in de steek.’

‘Natuurlijk is hulp nodig in Peru, en ook in Afrika of in India. Je kunt alleen nooit overal tegelijk zijn. Dus waarom zou je niet iemand helpen op de plek waar je toch al bent?’

‘Maak ik verschil genoeg als het op zo’n kleine schaal is?’ vraag ik, nog steeds niet overtuigd.

‘Zelfs dan,’ zegt hij stellig. ‘Vooral dan. Hoe klein het gebaar ook is, je kunt nooit weten hoe groot de gevolgen zijn. Vaak weet je dat pas achteraf, soms nooit. En af en toe is het al voldoende als je een kaars redt van een enkeltje prullenbak.’

Riley pakt het theelichtje waar een laagje vloeibaar kaarsvet in drijft en giet een beetje tussen twee gebroken stukken van de grote kaars. Meteen daarna schuift hij de helften op elkaar en drukt ze stevig tegen elkaar.

Terwijl ik toekijk vraag ik: ‘Hoe kun je iemand helpen als diegene misschien helemaal niet zit te wachten op jouw bemoeienis? En hoe help je iemand die een beslissing neemt die jij zelf lastig vindt?’

‘Wat voor beslissing?’ vraagt hij. ‘Het gaat hier waarschijnlijk niet om welke sokken je ’s ochtends aantrekt.’

Ik schenk hem een flauw lachje. ‘Nee, niet bepaald.’

‘Is het een beslissing waarmee jij wordt geraakt, benadeeld, zeg maar?’

‘Nee, het gaat erom dat ik waarschijnlijk zelf die keus niet zou maken.’

‘Dus het is voor jou hypothetisch, en voor die ander realiteit?’

‘Ja.’

‘Dan is het genoeg om er voor de ander te zijn en die ander te steunen.’

We zwijgen even. 'En als je morele bezwaren hebt, mag je die dan uiten naar de andere persoon?' dring ik aan. 'Of beïnvloed je dan andermans besluit?'

'Natuurlijk mag je je eigen mening geven, dat moet zelfs. Zolang je die niet te veel doordrukt. Heb jij ergens morele bezwaren over?'

'Dat weet ik niet. De ene keer wel, de andere keer denk ik, vrije keus is een groot goed. Ik maak me ook druk om wat anderen er van zullen vinden. Niet u, gewoon, anderen in het algemeen.'

Riley knikt, alsof hij het begrijpt. Intussen herhaalt hij het ritueel bij de tweede breuk. 'Ik weet waar, en hoe, jij en jouw vriendin Marie zijn opgegroeid. In een keurslijf bedoel ik, en vrije keus is iets heel nieuws voor jullie. Het brengt ook verantwoordelijkheden met zich mee, en ik snap dat het lastig is daarin je weg te vinden.'

Ik zie dat hij naar de juiste woorden zoekt en ik vraag me af of hij weet om welke hete brij ik heen draai. 'Juist omdat jij een gezond moreel kompas hebt, zou ik me niet zo'n zorgen maken om wat anderen denken,' vervolgt hij. 'Het leven is niet zwart-wit. En zoals ik zei, soms kun je pas achteraf zien hoe iets uitpakt. Kies je met je hart dan is elke beslissing goed.'

Ook al heb ik geen flauw idee of wij het nu over hetzelfde onderwerp hebben, er valt een last van mijn schouders af. 'Eigenlijk neem ik nooit echte beslissingen,' zeg ik. 'Op een of andere manier komt alles altijd toevallig op zijn pootjes terecht. Marie en ik kwamen toevallig tegelijk aan in het weeshuis, daardoor werden we vriendinnen en zussen en nu zijn we allebei opgenomen in Mercator. Daar heb ik niet voor hoeven kiezen.'

Riley glimlacht terwijl hij opstaat. De kerkklokken zijn inmiddels opgehouden met luiden. 'Dat zijn een hoop toevalligheden. Wist jij dat Mercator is gesticht door een vrouw die Beatrice Winslow heet, een welgestelde dame die in haar tijd actief betrokken was bij het weeshuis waarin jij bent opgegroeid?' vraagt hij.

Ik schud mijn hoofd.

'Soms lijkt een beslissing op het moment dat je hem uitvoert fout, maar ben je achteraf blij dat je het hebt gedaan,' vervolgt hij. 'Vertel me eens, Juliette, heb jij wel eens iets gestolen?'

'O, nee,' zeg ik, onthutst om het idee alleen al.

'Zou je er toe in staat zijn?'

‘Nee, absoluut niet.’

‘En als iemand anders iets zou stelen?’

‘Dan zou ik dat veroordelen,’ zeg ik standvastig.

‘Ook als diegene er een goede reden voor heeft?’

‘Dan ook. Stelen is nooit de oplossing’

‘Je hebt morele bezwaren.’ Het is geen vraag.

‘Exact.’

‘Is het anders als het om een brood gaat?’

‘Vind ik niet,’ zeg ik, en probeer me te herinneren of ik zelf wel eens een broodje of appel heb gestolen. Voor zover ik weet niet. Waar wil hij heen met al die sturende vragen?

Een ouderling steekt zijn hoofd om de hoek van de deur en we horen dat het gezang in volle gang is. ‘Het is tijd,’ zegt hij en Riley knikt. Hij pakt voorzichtig de adventskaars op en houdt hem omhoog. ‘Kijk, herboren, je ziet er niets meer van.’

Voor we richting het schip van de kerk gaan vraag ik nog snel: ‘U had het over ene Beatrice Winslow. Wat heeft dat precies met toeval te maken?’

‘Niets,’ zegt Riley. ‘En alles.’ Hij verdwijnt door de deur en ik haast me naar de achterste rij stoelen, waar Marie tot mijn grote vreugde op me wacht. Zodra ze me ziet kijkt ze opgelucht. ‘Ik was al bang dat je de benen had genomen,’ zegt ze.

‘Nooit!’ antwoord ik.

Zodra het openingslied klaar is en de aanwezigen weer zijn gaan zitten, verschijnt dominee Riley op de kansel en heet iedereen welkom. Na een kort gebed nodigt hij de kinderen uit voor de adventsceremonie. Ze zingen en steken de kaars aan die – hoera! - blijft branden. Daarna gaan de kleintjes naar een andere ruimte voor een kinderdienst en is het voor de volwassenen tijd voor serieuze zaken: de preek.

‘Ergens in de afgelopen – bijna – 2000 jaar is kerst veranderd van een feest van hoop en licht in een feest van...’ Midden in zijn zin stopt Riley en kijkt de aanwezigen aan. ‘Over een paar dagen is het kerst,’ vervolgt hij. ‘Eigenlijk wilde ik het vandaag met jullie hebben over de betekenis van dit feest en hoe zich dat verhoudt met het kopen van cadeaus. Deze preek laat ik echter aan jullie voorbijgaan, wie ben ik om daar over te oordelen?’

Er is iets anders waar ik het over wil hebben. Vandaag had ik het met iemand over een verschil maken. Maakt het uit of je dat verschil maakt op een plek waar je

tientallen mensen tegelijk kunt helpen, zo niet honderden, of ergens waar je slechts één persoon van dienst bent? Maak je meer verschil als je een compleet volk dwars door de rode zee naar de veilige overkant loodst of dat je een zwangere vrouw en haar man de weg wijst naar een droge en veilige slaapplek? Is het meer toeval dat Noach precies wist hoe hij een boot moest bouwen om alle dieren van een verdrinkingsdood redden, dan dat er op kerstavond een ster boven Bethlehem hing die drie Wijzen uit het Oosten de weg wees naar de Koning der Joden? De beroemde theoloog Albert Schweitzer zei dit:

“Toeval is God incognito.”

Kortom, het bestaat niet. Heb je een eigen keuze? Ja, zeker. Voelt die keuze altijd goed? Nee, niet meteen en soms nooit. Maar als je met je hart kiest, dan is het ene verschil dat je maakt niet groter of kleiner, belangrijker of onbelangrijker dan het ander.

Om dat te illustreren wil ik jullie graag vertellen over Beatrice Winslow.’

Hoofdstuk 7

12 januari, 1807

Leiden

De lange gangen van het Heilige Geest Weeshuis aan de Hooglandse Kerkgracht waren ijskoud, donker en verlaten. Elk verstandig mens bleef net zo lang in bed liggen als werd toegestaan, de enige plek in het hele gebouw waar het wél warm was. Aan de andere kant was dit natuurlijk wel het perfecte moment wanneer je ongezien naar de zolder wilde sluipen en dat was precies wat de vijftienjarige Femke van plan was. Ze verliet haar bed, pakte haar kleren en glipte de meisjesslaapzaal uit. In de gang bewoog ze zich langs de muur richting de trap.

Het was inmiddels routine geworden om in het holst van de nacht te ontsnappen, dit was al de vierde keer in twee weken. Ze passeerde de regentenkamer op de eerste verdieping, nam de trap naar de tweede en uiteindelijk bereikte ze de zolder waar onder meer rogge en graan waren opgeslagen. Maar ze kwam niet voor de rogge, ze kwam voor het schuine dakraam achter in de kamer, waarvan ze wist dat het loszat. Ze deed haar rok aan, knoopte haar schort vast, schoot in een roodkleurig jak, deed haar kraagje goed en trok tot slot een wit mutsje tot over de oren. Daarna slingerde ze een tas om haar schouders en klauterde ze via het raam het dak op.

Het was een koude en heldere nacht, het vroom zelfs licht. Ze maakte van de gelegenheid gebruik om van het uitzicht te genieten, met aan de ene kant de torens van de Pieterskerk en de Hooglandse Kerk en aan de andere kant, pal naast het weeshuis, de Burcht waar eeuwen geleden de stad begon aan de Leidsche Rijn. Ooit was dit een strategisch punt aan de poort van de stad, nu was het niet meer dan een stukje geschiedenis waar af en toe weesjongens naartoe slopen om riddertje te spelen.

Haar gedachten gingen onwillekeurig uit naar haar broer, die daar ook dikwijls had gespeeld toen hij jonger was. Die dagen zouden niet meer terugkomen want Ruben zou later vandaag, omdat hij onlangs achttien was geworden, uitvaren naar Indië waar hij hoopte een nieuw leven te vinden. Het maakte haar verdrietig, al wist ze ook wel dat het voor hem een buitenkans was dat hij mee mocht varen op een schip uit

de vloot van rederij Winslow. En misschien kon ze hem ooit volgen, als hij daar een nieuwe toekomst had opgebouwd. Ze nam zich dan ook voor om, als ze hem deze middag aan de kade zou uitzwaaien, zich groot te houden, zodat hij zich absoluut geen zorgen zou maken.

De snerpende kou onderbrak haar gemijmer en ze klom verder, op handen en voeten, naar de dakgoot waar ze slechts dertig centimeter naar het aangrenzende pand hoefde te overbruggen. Femke keek niet naar beneden. Ze zette zich schrap en sprong naar het andere dak. Haar gladde schoenen gleden een stukje terug, maar vonden toch houvast aan de ruwe dakpannen. Toen ze zeker wist dat ze grip had, liep ze verder en bereikte een balkon, waar ze naar een volgend dak kon afglijden. Het laatste stukje naar beneden legde ze af via een regenpijp en eindelijk stond ze veilig op de grond. Snel liep ze verder, via de brug naar de Haarlemmerstraat. Alleen hier was het niet zo pikkedonker als in het weeshuis, dus ze zocht de schaduw op.

Haar neus vertelde dat ze precies op tijd was. Ze bereikte de bakkerij en rook de verse geur van brood dat lag af te koelen in de keuken. Ze verdween in het steegje naast de winkel en gluurde door de poort. De achterdeur stond open en daar lagen ze op ijzeren stellages; tientallen verse broden.

Ze opende zachtjes de poort, liep het erf op en verborg zich achter een lege melkbus. De keuken was leeg, dit was het moment dat bakkers met de verkoopsters, die in alle vroegte de winkel klaarmaakten, koffie dronken in het voorste gedeelte van het pand. Femke kon ze horen praten en lachen. Ze wisselden verhalen uit over het afgelopen weekend en dit was hét moment om toe te slaan.

Ze trippelde naar de achterdeur, keek voor een laatste keer of de kust veilig was en liep op haar hurken om de rekken met brood heen. Ze pakte het eerste brood dat ze tegenkwam en propte het in haar tas. Ze vroeg zich af of één kaal brood wel genoeg zou zijn.

Vanuit de winkel klonk gelach, de bakkers en de verkoopsters hadden het goed naar hun zin met elkaar en Femke overwoog de mogelijkheden. Als ze nú zou vertrekken kwam ze ongezien weg. Had ze tijd voor meer en ander voedsel dit keer? Ze wilde niet roekeloos zijn. Aan de andere kant, ze was er nu toch. Ze richtte zich op en speurde de keuken af. En daar zag ze wat ze zocht. De bakkers hadden dit

keer ook rozijnenbrood gemaakt. Dat bood mogelijkheden. Rozijnen waren fruit en fruit was gezond. Bovendien was het zoet en veel beter weg te krijgen.

Ze moest nu beslissen. Deed ze het wel of deed ze het niet? Alles in haar schreeuwde dat ze het niet moest doen. Behalve haar hart. Dus ze deed het.

Femke stapte voorzichtig naar voren, haalde het normale brood uit de tas en verving het door een rozijnenbrood. En terwijl ze daarmee bezig was viel haar oog op een homp kaas op het werkblad. Het was waarschijnlijk gebruikt als ingrediënt of wellicht als beleg. Wat een buitenkans. Ze nam twee extra stappen, greep het grote stuk kaas, propte het in de tas en stootte in een onhandige beweging een metalen schaal van het werkblad, die met luid gekletter op de vloer viel.

Femke bevroor een ogenblik, en maakte toen dat ze wegkwam, net op het moment dat de bakkers de keuken instormden om poolshoogte te nemen. De grootste van het stel zag Femke nog net uit de achterdeur verdwijnen en rende haar achterna. Hij stak zijn hand uit maar Femke was watervlug. Ze draaide om een melkbus heen, die ze vervolgens voor zijn voeten omgooide, alleen deze man was ook niet van gisteren. Hij wist de melkbus te ontwijken en kreeg haar mutsje te pakken. Als hij had gedacht dat hij haar daarna aan haar haren vast kon grijpen, kwam hij bedrogen uit. Het haar van het meisje was kortgeknipt, zoals voorgeschreven. Het mutsje bleef achter in de hand van de bakker en Femke verdween blootshoofds door de poort, de vroege ochtend in.

Tien minuten later sloop ze terug naar de meisjesslaapzaal. Het was nog net zo stil als een uur geleden, misschien zouden ze er niet achter komen aan wie die muts toebehoorde. Ze wist dat ze hebberig was geweest en dat deze keus haar lelijk kon opbreken. Maar dit was niet het moment om spijt te hebben.

Ze liep op de tast door naar het bed waarin Hanna sliep. Ze ijlde en leek te tellen in haar slaap. Ze porde het meisje zachtjes wakker.

‘Hanna, wakker worden,’ fluisterde ze.

Hanna kreeg een hoestbui, murmelde iets en ontwaakte uit een nare droom. Femke voelde aan het voorhoofd van haar vriendin, dat warm aanvoelde. Omdat haar eigen handen koud waren van de buitenlucht kon ze niet zeggen hoe erg het was. De binnenmoeder beweerde al twee weken dat ze deed alsof. Ze had een keer gevoeld en geconcludeerd: ‘Geen verhoging, dus niet ziek.’ Tegen het hoesten kreeg ze een

extra kroesje water en voor de rest moest ze niet zo overdrijven, vond ze. Hanna kwam echter haar bed niet meer uit en dat betekende ook geen eten meer.

‘Hanna, ik ben het, Femke. Ik heb iets voor je.’

‘Ik krijg het niet meer weg,’ zei Hanna, die zelfs te zwak was om te huilen.

‘Dit wel.’ Femke haalde het eten uit de tas en hield het onder Hanna’s neus. Hanna nam voorzichtig een hap van het lauwwarme brood en proefde de zoete rozijnen. Daarna gaf Femke haar het stuk kaas. ‘Nu heb je graan, fruit en melk in één. Verstop het onder de dekens en eet alles op. Over een paar dagen haal ik nieuwe.’

Toen Femke een paar minuten later weer in haar eigen bed kroop, betwijfelde ze of ze zich wel aan die belofte kon houden.

Hoofdstuk 8

‘De Mercator hangt weer scheef,’ mopperde Beatrice Winslow tegen haar echtgenoot. ‘Ik heb het eerder gezegd, het huis is aan het verzakken.’

Alexander keek op van zijn papieren en staaarde naar de ingelijste wereldkaart die boven de open haard hing. ‘Misschien heeft het dienstmeisje haar afgestoft?’

Beatrice keek hem geamuseerd aan. ‘Hoe heet ze ook alweer, schat?’

Hij moest haar het antwoord schuldig blijven.

‘We hebben helemaal geen dienstmeisje,’ zei ze. ‘O, o, o, jou ontgaat ook alles. Het is maar goed dat je mij hebt.’ Ze liep naar de tafel en omhelsde haar man. ‘Ik ga je missen.’

‘Wat precies,’ vroeg hij liefdevol. ‘Mijn verstrooidheid?’

‘Dát ook!’

‘Misschien moet je toch eens nadenken om een dienstmeisje in betrekking te nemen, anders is het zo stil de komende maanden,’ opperde Alexander. ‘Ik ben pas weer in mei terug, en de winter duurt nog zo lang.’

‘Ik zal er over nadenken,’ beloofde Beatrice. ‘Het zijn inderdaad stille tijden zonder jou om me heen.’

Beatrice dacht terug aan de keren dat haar man op zee was en naar verre oorden was afgereisd voor zaken. Als eigenaar van een rederij voer hij vooral naar Indië, waar hij een tweede werf bezat. Hij was graag ter plaatse zodat hij met zijn eigen ogen de voortgang kon aanschouwen. Dit betekende echter ook dat hij vele maanden per jaar van huis was.

Zijn afwezigheid betekende maanden van stilte in huis voor Beatrice. Natuurlijk kon ze mee naar Indië, maar ze werd al zeeziek als ze pootje baadde in de branding bij Katwijk aan Zee. Hoewel ze nu al meer dan twintig jaar getrouwd waren, was het geluid van kindergetrappel uitgebleven en de arts had gezegd dat dit ook niet meer ging gebeuren. Waar het aan lag, of aan wie, dat hadden ze niet willen weten. Ze namen het voor kennisgeving aan en beiden hadden zich daarna gestort op werk. Alexander met het bouwen van schepen, Beatrice met haar vrijwilligerswerk in het weeshuis aan de Hooglandse Kerkgracht. Eerst was ze regentes geweest, tot ze aan het begin van de Franse bezetting uit die functie werd ontheven en vervangen. Dat had Beatrice er echter niet van weerhouden om zich te blijven inzetten voor

weeskinderen. De meisjes noemden haar liefkozend Bibi. De laatste maanden had ze verstek laten gaan wegens een hardnekkige griep, waaraan ze de meisjes niet had willen blootstellen.

Alexander stond op, hing het schilderij recht en ging voor het raam staan om de lucht te inspecteren. 'We krijgen regen,' voorspelde hij. 'Het is goed dat de vrieskou niet doorzet, ik zit niet te wachten op dichtgevroren rivieren.'

'Niet dat ik het erg zou vinden als je nog een paar dagen thuis zou blijven,' zei Beatrice. Ze sloeg een arm om zijn middel. 'Ik kijk nu al uit naar het moment dat je terugkomt.'

Zo bleven ze even staan, uitkijkend over de gracht. Twee schuiten passeerden elkaar onder de Nieuwsteegbrug, die de grens vormde tussen het Rapenburg, waar hun huis op de hoek stond en het Steenshuur. Vanavond om zes uur zou Alexander vanaf deze plek de nachtschuit naar Amsterdam nemen, vergezeld door Ruben, de weesjongen die voor hem kwam werken.

'We eten vanavond met zijn vieren,' herinnerde ze haar man. 'Rubens zus en ik zwaaien jullie uit. Kun je er voor zorgen dat je eind van de middag thuis bent, dan zullen die knul en het meisje hier ook zijn.'

Alexander bevestigde de belofte met een kus bovenop haar hoofd. Beatrice keek naar de hemel. Haar man had gelijk, er hing regen in de lucht.

Terwijl Alexander Winslow naar het stadhuis om de hoek vertrok om de laatste vergunningen te regelen, inspecteerde Beatrice de keuken. Ze had lamsvlees, ui, aardappelen en peen in huis, daarmee besloot ze een oer-Hollandse stampot te maken. Alexander en Ruben zouden dit lange tijd niet meer eten, het was een perfect afscheidsmaaltje.

Ze pakte de aardappelen en begon ze te schillen. Ondanks dat ze welgesteld genoeg waren om meerdere dienstmeisjes aan te nemen, deed Beatrice het liever allemaal zelf. Ze had tijd genoeg omhanden en walgde van de damesclubs waar de dagen werden doorgebracht met roddel en achterklap. Ze vond dat niet alleen verwerpelijk, maar ook nog eens zonde van de tijd. Op zondag bezocht ze een kerkdienst. Alexander ging slechts af en toe mee. Als Engelsman verstond hij het meeste toch niet.

Beatrice en Alexander hadden elkaar ontmoet tijdens een bruiloft van wederzijdse vrienden. De eerste afspraken waren lastig als het ging om communiceren. Ze verdiepten zich meteen in andermans taal en cultuur, en leerden elkaar zo snel kennen. Alexander kon met zijn zakelijke contacten Engels blijven praten en Beatrice tijdens haar werkzaamheden in Leiden gewoon Nederlands. Thuis deden ze het door elkaar en zo creëerden ze een eigen mengeltaal.

Beatrice was net begonnen met het schoonraspen van de winterpeen toen er op de ramen werd getrommeld. Het verbaasde haar dat de bel niet werd gebruikt en ze wachtte even met reageren, het zou niet de eerste keer zijn dat opgeschoten jongeren voor de grap de boel op stelten probeerden te zetten. Net toen ze verder wilde raspen werd er opnieuw op de ramen geklopt en daarna hoorde ze dat iemand op de deur bonste. Ze veegde haar handen schoon, deed het schort af en liep naar de voordeur.

Een jong meisje, hooguit tien jaar, gekleed in bruine rok met blauwe schort, een rood jak waarvan alleen de linkermouw wit was en een wit kraagje, stond op het punt met de punt van haar schoen tegen de deur te trappen. Ze kon zich nog net inhouden.

Beatrice herkende het meisje van het weeshuis en vroeg: 'Waar is de brand, Nicola?'

Met horten en stoten probeerde ze haar boodschap over te brengen. 'Bibi... Snel... Fe... Kol... Straf... Ood... Bak... ...stole... Binnenmoe... Blok...'

Beatrice liet het meisje binnen. 'Rustig aan, drink eerst even wat water.'

Al vanaf het moment dat Nicola kon praten had ze een groot rechtvaardigheidsgevoel, iets wat Beatrice enorm kon waarderen. Bij elk bezoek hing ze aan haar jurk en liep leeg over alle misstanden die ze had opgemerkt. Meestal ging het over de oneerlijke straffen die waren opgelegd. Bijvoorbeeld omdat iemand haar bord niet leeg at, of had gesproken onder het eten. Ze vertelde het dan in geuren en kleuren en Beatrice luisterde altijd aandachtig. Als Nicola dan eindelijk klaar was, drukte ze het meisje op het hart tegen niemand anders te klagen, omdat zowel de binnenmoeder als de regentessen dergelijke beschuldigingen zouden bestraffen, hoe terecht ze misschien ook waren.

Nicola klokte het water gulzig naar binnen. Zo vaak kreeg ze het niet en al helemaal niet zo veel. Na de laatste druppel veegde ze haar mond droog met de bovenkant van haar hand.

‘Bibi, Femke moet naar het kolhuis,’ zei ze, eindelijk in begrijpelijke zinnen. ‘Ze is vastgezet aan het blok en krijgt de komende drie dagen geen eten. Het is echt heel erg stom.’

‘Gestolen?’ riep Beatrice uit. ‘Dat kan helemaal niet. Ik geloof er niets van.’

Nicola schudde heftig haar hoofd. ‘Ik ook niet, maar de bakker zegt dat ze gestolen heeft, brood en ook kaas, en dat hij Femkes mutsje heeft als bewijs.’

Beatrice keek het meisje aan en probeerde in te schatten wat er van haar verhaal klopte. Femke zou nooit zonder goede reden iets stelen, dat wist ze zeker. Goed, ze was wel eens lastig, maar waren alle jonge meisjes dat niet? Bovendien, waarom zou ze eten stelen? Vanavond zou ze immers hier komen dineren. Er moest een andere verklaring zijn. Misschien had Nicola het verkeerd begrepen of had de bakker de verkeerde persoon aangewezen. Kortom, dit berustte op een hopeloos misverstand en ze ging het meteen oplossen.

Ze wisselde haar huisschoenen om voor kleine vrouwenlaarsjes, stopte haar vingers in lange handschoenen en trok een redingote aan over haar japon. De kleine Nicola trappelde al ongeduldig bij de deur.

Het was vanaf het huis aan het Rapenburg niet meer dan vijf minuten lopen naar de Hooglandse Kerkgracht. Daar aangekomen instrueerde Beatrice het meisje dat ze alvast het pand in moest gaan, zodat niemand argwaan zou hebben dat zij het was die hulptroepen had gehaald. ‘Doe maar net of je je van geen kwaad bewust bent als ik zo binnenstorm,’ zei ze samenzweerderig. Nicola ging via de meisjesingang naar binnen en Beatrice volgde een paar minuten later, met opgeheven hoofd en vastberaden tred. Enkele keukenmeiden hielden stil toen ze richting de eetzaal liep. ‘Waar is Femke?’ vroeg ze retorisch. Ze wachtte niet op antwoord.

In de eetzaal, waar net de dagelijkse hoofdmaaltijd werd opgediend, zaten tweehonderd meisjes geduldig en in stilte te wachten tot hun portie werd opgeschept. Op het moment dat ze Beatrice zagen kon je echter de hele zaal ‘Ooo’ horen roepen. Diverse wijzende vingers gingen haar kant op en een paar meisjes fluisterden vol ontzag: ‘Dat is Bibi. Nu zul je iets beleven.’

Femke zat in de hoek van de eetzaal, waar iedereen haar kon zien. Ze was ontdaan van haar rok, schort en jak en zat kleumend van de kou in haar onderjurk op de grond. Dat was echter nog niet genoeg om een voorbeeld te stellen. Er hing een bordje om haar nek met het woord “dief” en om het af te maken was er met een ketting en een schakel een gigantisch houten blok aan haar linkerenkel vastgemaakt.

Beatrice hurkte bij het meisje. Ze had gehuild, alleen niet van schaamte. Het waren tranen van woede en onmacht, dat zag ze meteen. Ze kon niet zeggen of ze was geslagen, dat kwam later wel. Zodra Femke de vrouw zag verzachtte haar verwrongen blik. Beatrice streek over het hoofd van het meisje en stond daarna weer op. De keukenmeiden waren gestopt met opscheppen. ‘Jullie kunnen de maaltijd voortzetten,’ riep Beatrice, tegen iedereen het wilde horen. ‘Ik neem Femke mee naar de naaikamer, als iemand even de binnenmoeder wil halen, graag.’

Beatrice raapte het zware blok op, hielp daarna Femke overeind en samen liepen ze de eetzaal uit. In de naaikamer liet Beatrice het meisje op een kruk zitten. Ze vond een omslagdoek aan een haakje bij de deur en sloeg die om Femkes schouders. Vervolgens ging ze tegenover haar zitten.

‘Wat is het verhaal?’ vroeg ze.

Femke slikte even en keek Beatrice vol ontzag aan. ‘Ze hebben me betrappt. De bakkers.’

‘Het is dus waar, begrijp ik,’ antwoordde Beatrice, zonder een veroordeling in haar stem te laten doorklinken. ‘Wat is het verhaal. Je bent een pientere meid, je gaat niet zomaar uit stelen op de dag dat je broer naar Nederlands-Indië emigreert. Of op welke willekeurige dag ook.’

‘Toch is het zo,’ zei ze zacht.

‘Je moet me een stukje op weg helpen, Femke. Ik weet dat ik hier niet zo dikwijls meer ben als vroeger, is het hier zo erg geworden? Krijgen jullie soms niet meer te eten? Die indruk had ik namelijk zojuist helemaal niet.’

‘Natuurlijk wel, mevrouw,’ zei Femke.

‘Je hoort mij niet zeggen dat het me een smakelijke hap lijkt. En zeker niet vergeleken met wat ik je vanavond wilde serveren. Je moet het me vertellen voor de binnenmoeder hier binnenkomt, ik ben de enige die geïnteresseerd is in de waarheid. Dus nogmaals, wat is het verhaal?’

Femke haalde diep adem. Er zat niets anders op dan haar in vertrouwen te nemen. 'Ik heb vanochtend één rozijnenbrood gestolen,' zei ze. 'En kaas. En ik verloor mijn muts, daarom wisten ze wie het had gedaan.'

'Zover waren we al,' zei Beatrice ongeduldig. 'De vraag is waarom? En waar is het gebeven? Heb je het opgegeten of verstopt? Ik heb het over het voedsel, niet je hoofdbedekking.'

'Het was niet voor mij...' fluisterde het meisje.

'Dat vermoeden had ik al.'

'Hanna ligt al bijna twee weken ziek in bed,' ging Femke verder. 'De binnenmoeder beweert dat ze geen verhoging heeft en zich aanstelt. Ze weigert een dokter te laten komen en omdat Hanna haar bed niet uitkomt krijgt ze ook geen eten. U moet me geloven, ze is echt doodziek, ze hoest aan één stuk door.'

'Ze krijgt al twee weken geen eten?' vroeg Beatrice verbijsterd. 'Mijn hemel. Waarom heb je het mij niet meteen verteld?'

'U en uw man doen al zo veel voor ons, ik wilde u hiermee niet belasten, ook omdat u zelf ziek was. Daarom wilde ik het de laatste weken zelf oplossen.'

'Je hebt vaker gestolen?' vroeg Beatrice, om er meteen aan toe te voegen: 'Zeg ook maar niets. Ik ben zo terug.'

Ze liep de gang op waar ze bijna tegen de binnenmoeder op botste. 'Waar is Zesentwintig,' brieste die.

'Wie bedoelt u?' hield Beatrice zich van de domme. Weeskinderen kregen bij binnenkomst altijd een nummer, waarmee ze de rest van hun verblijf werden aangesproken. Veel kinderen, waaronder Femke en haar broer, hadden niet eens een achternaam. Ze waren te vondeling gelegd en op een begeleidend briefje stond slechts hun geboortedatum en voornaam.

De vrouw priemde met haar vinger naar Beatrice. 'Zesentwintig is er gloeiend bij en ze heeft niet eens ontkend. De regenten hebben haar vanochtend een straf opgelegd en daar kunt u, mevrouw Winslow, niets meer aan doen.'

'Dat zullen we nog wel eens zien,' antwoordde Beatrice. 'En sinds wanneer hebben de mannen iets over de meisjes te zeggen? Hebben de regentessen dan soms geen eigen mening?' Ze wachtte het antwoord niet af en beende verder richting de slaapzaal. De binnenmoeder twijfelde. Moest ze Femke terugsturen naar de eetzaal, de regenten op de hoogte stellen of Beatrice volgen om te kijken waar ze nu weer

heenging. Ze besloot het laatste te doen en tilde haar rok op om haar te kunnen bijbenen. Beatrice was inmiddels al de trap opgelopen naar de slaapzaal. In de hoek van de kamer zag ze een hoopje dekens in bed, dat afstak tegen de andere, strak opgemaakte bedden.

‘Ik neem aan dat dat Hanna is die ziek in bed ligt.’

‘Wie? Honderdachtenveertig? Die is niet ziek. Ze is een aansteller en komt vanzelf wel naar beneden als ze honger heeft.’

‘Juist ja.’ Beatrice zag Hanna opgekruld in bed liggen, haar gezicht was grijs en mager, en ze hoestte in haar slaap. Ze legde haar hand op het voorhoofd en voelde dat ze inderdaad koorts had.

‘Misschien moet u zelf ook even voelen,’ nodigde Beatrice de vrouw uit, die meteen een stapje naar achteren deed.

‘Nee bedankt,’ zei ze. ‘De laatste keer dat ik voelde was er niets aan de hand, dus als ze nu warm is heeft ze daar vast een trucje voor uitgehaald.’

‘En die laatste keer was?’

‘Twee weken geleden.’

‘En dan laat je haar hier liggen?’

De binnenmoeder haalde haar schouders op. ‘We hebben honderden kinderen om voor te zorgen, er is geen tijd om machtsspelletjes van een enkeling mee te spelen.’

Beatrice trok de deken een stukje terug en zag dat Hanna het rozijnenbrood en het stuk kaas zo stevig vasthield dat het half was verkrumeld. Ze had er nauwelijks van gegeten.

‘Goed, jullie je zin. Ik haal mijn eigen arts er wel bij,’ kondigde Beatrice aan.

Hoofdstuk 9

De arts kwam een half uur later aangesnel en hoefde het meisje niet eens te onderzoeken om een diagnose te stellen. Toen hij de slaapzaal inkwam rook hij het al. 'Ze heeft tuberculose,' zei hij. 'Ze moet meteen weg hier en in quarantaine. Het arme kind is uitgedroogd. En zet in godsnaam een raam open om de boel door te luchten.'

Hij had de binnenmoeder vervolgens uitgefoeterd omdat ze het meisje aan haar lot over had gelaten. Bovendien had ze met haar roekeloosheid de andere meisjes blootgesteld aan een mogelijke besmetting. Binnen een uur had hij vervoer geregeld om Hanna naar een ziekenhuis te brengen.

'Ik ben bang dat we te laat zijn,' zei de arts, die erop toezag dat ze goed werd ingesnoerd zodat ze zo min mogelijk last zou hebben van de tocht. Tuberculose hoeft niet per se dodelijk te zijn, al had ze al veel eerder geholpen moeten worden.'

Met de laatste instructies van Beatrice aan de koetsier verdween Hanna om de hoek. Daarna nam ze de arts mee naar Femke, die nog steeds in de naaikamer wachtte. Ze zat nu in een hoek tegen de muur en was in slaap gevallen. Hij onderzocht het meisje en kon niet vaststellen of ze besmet was geraakt. Aangezien ze al meer dan twee weken contact had gehad met Hanna, vermoedde hij dat dat niet meer ging gebeuren.

Beatrice raapte het blok op en vroeg Femke op te staan en haar te volgen. Het diner zou erbij inschieten, maar al moest ze hemel en aarde bewegen, Femke zou meekomen om afscheid te nemen van haar broer. Tijdens het doktersbezoek had ze een van de weesmeisjes naar het Rapenburg gestuurd om haar echtgenoot te vertellen waar ze bleef en dat ze zo snel mogelijk met Femke thuis zou zijn. Alexander had in een luchtig briefje teruggeschreven dat hij en Ruben geduldig zouden wachten en intussen zelf wel soep konden opwarmen.

De regentessenkamer beneden, waar Beatrice binnenstormde, was leeg. Natuurlijk, dacht ze, na de lunch hadden ze zich in een van hun huizen teruggetrokken voor de laatste roddels. Kordaat liep ze de trap op naar de eerste verdieping en bonsde op de deur van de regentenkamer. De mannen verlieten hun luxe kamer met uitzicht op de Burcht zelden en het duurde even tot ze een slot hoorde opengaan. De regentenkamer, die groter en mooier was dan de kamer van de dames, had een

dubbele deur om nieuwsgierige oren buiten te houden. Zodra ze allebei open waren stapte ze zonder waarschuwing de kamer binnen, aarzelend gevolgd door Femke. Er waren drie regenten aanwezig.

‘Ik heb begrepen dat dit jullie beslissing is,’ zei ze, wijzend op het houten blok. En tegen Femke zei ze: ‘Leg maar neer, hoor.’

De regenten leken niet onder de indruk van de sneer. ‘Ik geloof niet dat u hier enig gezag hebt,’ riep een van de mannen. ‘En u begrijpt toch hopelijk wel dat misdaad bestraft moet worden.’

Beatrice snoof. ‘Is goedertierenheid tegenwoordig een misdaad?’

Een andere regent haalde zijn schouders op. ‘Stelen is geen goedertierenheid, Beatrice. Daarmee benadeel je hardwerkende mensen, ondernemers die voor dag en dauw opstaan om de kost te verdienen om hun gezin te voeden. Als dat wicht hier zo nodig vers brood wil, dan spaart ze er gewoon voor.’

‘Van die dubbeltjes die ze in deze kamer verdient met het opzeggen van versjes, zeker?’ Beatrice werd alleen maar bozer. ‘Ze heeft gestolen inderdaad. Om een ander te redden, iemand die doodziek was. Doodziek is.’

De regenten waren nog steeds niet overtuigd. ‘Dan had ze dat moeten melden en niet voor eigen rechter moeten spelen.’

Beatrice voelde dat ze niet verder kwam. Het was inmiddels kwart voor vier en als deze mannen niet het blok wilden verwijderen was de enige oplossing ermee over straat te gaan. Die vernedering zou Femkes broer vast niet kunnen verdragen, wat zijn nieuwe toekomst in gevaar kon brengen. Wat als hij besloot niet meer te vertrekken? Wat had die jongen hier verder dan voor toekomst? Dan moest hij vast en zeker in dienst en zou hij kanonnenvlees worden.

Ze moest iets bedenken. Ze kon een laatste beroep doen op hun moreel appel door te wijzen naar het reliëf boven de deur, dat liefde preekte en waar een vrouw met een baby aan de borst haar brandende hart letterlijk in de hand had, als symbool dat ook zij zo moesten handelen. Ze vermoedde dat het weinig zin had ze dat aan hun verstand te brengen.

Beatrice bekeek de vijf mannen die aan tafel zaten met hun glas wijn, tevreden over hun eigen standvastigheid. En ineens wist ze het, ze moest het over een andere boeg gooien. Ze knikte tegen Femke dat ze haar moest volgen naar de tafel. Het

meisje pakte het blok hout op dat ze nog met moeite in beide armen kon dragen, het werd zwaarder bij elke stap. Ze hoopte dat Femke haar bedoelingen begreep.

‘U heeft helemaal gelijk, dit kind speelde voor rechter, dat mag niet ongestraft blijven,’ zei Beatrice theatraal toen ze beiden vlak voor de regenten stonden. ‘Sterker, ze had u moeten benaderen en dan hadden jullie geleerde mannen geweten hoe te handelen.’

‘Zeker, zeker,’ knikten de regenten, die begonnen te stralen nu hun ego gestreeld werd. ‘Dat hadden we zeker.’ En tegen Femke zeiden ze. ‘Laat dat een les zijn voor je. De komende twee weken kun je er over nadenken met dat blok aan je been.’

‘Het punt is...’ vervolgde Beatrice, ‘dat mijn arts zojuist het meisje heeft afgevoerd waarvoor Femke heeft gestolen.’

‘Heel goed, heel goed,’ mompelde een regent die een slok wijn nam. ‘U heeft het over een punt. Wat is dat punt precies?’

‘De arts heeft vastgesteld dat het meisje de tering heeft.’ Beatrice liet de woorden even bezinken. Achter de mannen zag ze door het raam de Burcht die tegen de regenachtige schemering nogal spookachtig afstak.

‘Dat is niet gezond,’ bracht een van hen uit.

‘Inderdaad, en het is ook heel erg besmettelijk.’

Langzaam begon het kwartje te vallen, ook bij Femke.

‘En weet u, deze meid, deze dief, heeft gestolen voor haar vriendin die elk moment het leven kan laten wegens die vreselijke, dodelijke ziekte. Ze is er continu mee in aanraking geweest, ze sliep zelfs in haar bed om haar te troosten.’

De regenten deinsden iets achteruit, wat voor Femke een teken was. Ze begon enorm te hoesten en omdat ze het blok vasthield deed ze dat met open mond, waarbij ze haar hoofd naar alle vijf de mannen draaide. Een van de mannen schoof zo hard naar achteren dat hij met stoel en al achterover viel. Een ander sprintte weg en opende een raam om naar frisse lucht te happen.

Femke ging intussen helemaal op in haar rol en liet een doodsrochel uit haar keel horen. Ze greep naar haar borst en daardoor viel het blok met een klap op de grond, een lelijke deuk achterlatend in de dure vloer. Het gevaarte schoof nog een stukje door en botste tegen de tafelpoot waardoor er enkele kristallen wijnglazen sneuvelden.

Beatrice hielp Femke weer overeind en probeerde met haar blik duidelijk te maken dat het zo wel goed was. De regenten keken verbijsterd en vooral angstig naar het meisje, alsof ze de dood in eigen persoon was. Een van de mannen veegde met zijn mouw Femkes speeksel, dat tijdens het hoesten naar buiten was gekomen, van zijn gezicht.

‘Zoals jullie wijze mannen vast zullen beamen, is het Heilige Geest Weeshuis niet gebaat bij een epidemie. Stel u eens voor, het drama, de krantenkoppen, de schande, het geld. Als ik een voorstel mag doen, laat mij dit doodzieke kind meenemen, voor ze het halve weeshuis de dood in jaagt. Daar willen jullie vast een klein moment over nadenken.

De mannen wilden een kort beraad. Of Beatrice en het meisje zo lang op de gang wilden wachten? Dat wilden ze. Ze namen plaats op de handgemaakte houten bank bij de trap, waarin de familiewapens van regenten waren uitgesneden. In het midden van de leuning was het wapen van Leiden aangebracht. Het stelde de sleutels voor die Sint Pieter, de naamgever van de Pieterskerk, uit de hemel had ontvangen. Femke ging precies op die plek zitten, met haar rug tegen de gekruiste sleutels.

Twee minuten later al ging de deur van de regentenkamer weer open en Beatrice liep er heen. Een van de mannen hield de deur op een kier en stak er een sleutel doorheen. Zijn gezicht zag bleek. ‘Wij hebben in al onze wijsheid besloten dat het beter is als Zesentwintig een tijdje uit dit instituut verdwijnt,’ zei hij zwakjes. ‘Tot ze weer gezond is.’

Beatrice knikte. ‘Dat lijkt mij een goed besluit.’ Ze pakte de sleutel aan en draaide zich om zonder hem nog een blik waardig te gunnen. Triomfantelijk hield ze de sleutel omhoog en Femke glimlachte. Zodra de keten van de enkel was maakte Beatrice het blok vast aan de bank, waar ze het lieten liggen. De sleutel stak ze in de zak van haar jas. Daarna liepen ze naar de slaapzaal en trok Femke haar bruine rok en rode jak aan. Ze kon nog nauwelijks bevatten wat er zojuist was gebeurd. Ze was ontheven van haar straf en mocht met Bibi mee om afscheid te nemen van Ruben.

Onder het aankleden staarde ze uit het raam met uitzicht op de Hooglandse Kerk. Hier had ze al zoveel zonsongangen gezien en ze vroeg zich af of ze er ooit nog een vanaf deze plek zou aanschouwen. Vandaag in ieder geval niet, daarvoor was het te druilerig buiten.

Hoewel... Terwijl ze mijmerde leek het of de zon toch ineens doorbrak. De lucht kleurde van griuw naar oranje, zoals ondergaande zonnen doen als ze door de wolken heen een opening vinden. Haar gezicht begon al in een glimlach te plooiën. Ze was dol op zonsondergangen.

Maar met het steeds feller wordende oranje licht gebeurde er iets raars. Er vlogen dakpannen van de kerktoren. En de grond onder het weeshuis begon te trillen. Er was een moment van stilte voor de ruiten van de huizen aan de overkant rinkelend uit hun sponningen vlogen en in duizenden stukjes uiteenspatten. Een moment was alleen dat geluid te horen. Instinctief hield Femke een arm voor haar gezicht. Achter zich hoorde ze Beatrice haar naam zeggen. Een seconde later spatten ook de ruiten waarvoor ze voor zelf stond uiteen en werd ze drie meter verder de kamer in geslingerd. Pas daarna hoorde ze de knal.

Femke wist het zeker. De wereld verging. En het was haar schuld.

Hoofdstuk 10

Op maandagochtend 12 januari 1807 voer het vrachtscheepje Delfs Welvaaren de Leidse binnenstad in. Het schip was eigendom van Adam van Schie uit Delft, maar hij was die dag niet aan boord. Hij lag thuis ziek in bed met griep. Aan boord waren zijn zoons Adam van Schie junior en Salomon van Schie, en zijn vervanger Jan van Engelen.

De schippers zochten een plekje in de buurt van de Garenmarkt om aan te leggen. Ze vonden een opening bij het Steenshuur, een smal grachtje in het verlengde van het Rapenburg.

Het schip keerde terug vanuit Amsterdam, waar ze munitie hadden gelost. De reden dat de binnenstad als tussenstop werd gebruikt was omdat Salomon en Adam hun zuster wilden bezoeken. De avond ervoor hadden ze een andere zus bezocht die ook in Leiden woonde. Adam junior was zelfs bij deze zus blijven slapen.

Over het vrachtje onderin het schip maakte niemand zich zorgen, ook al lag op dat moment meer dan tweeduizend kilo buskruit in bijna vierhonderd vaatjes in het laadruim. De bestemming was het militair stapelmagazijn in Delft.

Adam van Schie senior had vaker buskruit vervoerd, de regering was een trouwe klant, al leverden dergelijke vrachtjes amper iets op. Volgens de voorschriften mocht het ruim namelijk niet te vol zijn en het was ten strengste verboden om een tweede of derde vracht mee te nemen. Dus lucratief was anders. Zodra de vaatjes in het ruim waren opgeslagen, werd het afgedekt met dekens van paardenhaar en mocht de bemanning er niet meer komen, tot de bestemming was bereikt.

Getuigen zouden achteraf vertellen dat ze die maandagmiddag wel degelijk mannen in het ruim hadden gezien. Waren het dieven? Kruitschepen waren regelmatig het doelwit van criminelen en het was niet ondenkbaar dat ook zij er die middag mee te maken hadden gehad. Kwade tongen zouden later verklaren dat het Salomon en Jan waren die vaatjes hadden opengemaakt, waarschijnlijk om een laagje buskruit af te romen. Wie weet rookte Van Engelen er heel gemoedelijk een pijp bij.

Een ander scenario was dat de bemanning in het laadruim was omdat ze een illegaal meegenomen vrachtje aan het uitladen waren. Het was niet ongewoon dat beurtschippers de kruitregels aan hun laars laptten en een extra, clandestiene lading

meenamen tijdens de tocht. Had Salomon van Schie soms een partijtje boter onder de paardendekens verstopt die hij in de schuur van zijn zus en zwager zolang wilde verbergen? Ze waren immers bijna thuis om de vaatjes af te leveren, dus ze moesten er wel vanaf. Delftse boter was de beste van het land, wie weet hadden ze een inferieure partij aan boord om onderweg te verhandelen.

Dat het kruitschip Leiden was binnengekomen was hoe dan ook verdacht. Het officiële verhaal was familiebezoek, maar was het niet veel logischer als de broers het schip samen met Van Engelen buiten de stad hadden achtergelaten om dat laatste stukje te lopen? Delfs Welvaaren werd voortgetrokken door een paard, alleen binnen de stadsmuren moest dat handmatig. Waarom zou een man de schuit voorttrekken of voortduwen met een vaarboom? Niet erg praktisch in een stad met vele bruggen. Kortom, de route naar Delft vervolgen was veel logischer als je de binnenstad meed. Bovendien hadden ze bij het bezoek aan de eerste zus het schip ook buiten de stadsmuren achtergelaten.

Of was de bemanning aan het drinken geslagen die middag? Ze waren immers al vroeg in Leiden en beurtschippers stonden bekend als drinkebroers. Tegen vier uur, toen het begon te schemeren, zouden ze teruggekeerd kunnen zijn, uitgelaten, dronken en hongerig. Hadden ze benedendeks een maaltje gekookt op de kachel? Andere getuigen hadden hun aardappelen en schelvis zien bereiden. Was de kachel in al hun dronken onhandigheid op een vaatje gevallen? Mensen zouden later verklaren dat ze twee knallen hadden gehoord, dat zou een domino-effect verklaren.

Tot slot was er nog een scenario denkbaar waarbij niet de schippers schuldig waren, maar de regering zelf. De houten vaatjes waren doorgaans van erg slechte kwaliteit. Was er in de loop der tijd kruit gelekt dat zich tussen de kieren in de vloer had opgehoopt? Wellicht voerde Jan van Engelen die middag een reparatie benedendeks uit, waarbij letterlijk de vonken van de hamer afvlogen.

Wat de exacte aanleiding ook was, om precies kwart over vier in de middag vloog Delfs Welvaaren de lucht in.

De schade was enorm. Alle huizen die in een cirkel van honderd meter rond het schip stonden werden tot de grond toe vernield. Andere gebouwen in de nabije buurt, zoals het gemeentehuis, de Pieterskerk en de Hooglandse Kerk waren zo erg beschadigd dat het decennia duurde voor alles was hersteld. In het weeshuis sneuvelden een deel van het dak en alle ramen.

Femke stond als eerste op, waarbij het glas waarmee ze bedekt was rinkelend op de grond kletterde. Beatrice was tegen de muur gevlogen. Zodra ze het meisje zag kreeg ze haar tegenwoordigheid van geest terug.

‘Je bloedt,’ zei ze bezorgd.

Femke keek naar haar arm. Er was een glasscherf tot diep in haar huid gedrongen. Beatrice inspecteerde de wond en zag dat ze de scherf kon verwijderen zonder verdere schade toe te brengen. Daarna verbond ze de snee met een katoenen zakdoek.

Ze keken allebei uit het raam. Beneden in de straat was de ravage, die onder meer bestond uit stenen, splinters, dakpannen, glas en andere brokstukken, enorm. De Hooglandse Kerk stak als een macaber silhouet af tegen de flakkerende, vuurrode hemel erachter.

‘Het komt door mij,’ zei Femke onthutst. ‘God neemt wraak voor wat ik heb gedaan.’

‘Praat niet zo raar,’ antwoordde Beatrice vermanend. ‘Dit is niet het werk van God, dit is het werk van mensen.’

Toen pas realiseerde ze waar precies de stad brandde en zonder wat te zeggen liep ze de kamer uit, de gang door en de trap af naar beneden. Femke volgde haar. Ze liepen de straat op, dwars over de brokstukken, de hemel in de gaten houdend of er niet meer naar beneden kwam vallen. Het enige wat viel was een zwarte drab van roet en regen, waar spoedig de hele binnenstad mee bedekt zou zijn.

Hoe dichterbij het rampgebied kwamen hoe groter de puinhoop werd. Eerst waren het slechts dakpannen en glas, daarna zaten er scheuren in gevels en lagen er brandende resten op straat. En al snel zagen ze mensen liggen. Sommige hadden hout- en glassplinters in hun lichaam, anderen misten een ledemaat. Deze mensen leefden nog, ze kermden en vroegen om hulp. Hoe dichterbij het Rapenburg kwamen, des te meer levenloze lichamen ze zagen. Bij elke stap werd het bovendien heter.

Beatrice haastte zich zo goed en zo kwaad als het kon voort, op de voet gevolgd door Femke. Ze liepen over de brug van Het Gangetje, waar ze moesten slalommen om brandend huisraad. Pas om de bocht, vanwaar ze altijd haar huis op de hoek van het Rapenburg kon zien, kreeg Beatrice de harde waarheid onder ogen: het stond er niet meer. Wat restte was een brandend en gapend gat omringd door brandende brokstukken.

Beatrice liet zich verslagen op de grond zakken waar haar jas vlam vatte door een brandend stuk hout. Ze sloeg het vuur uit en kroop verder. Ze keek om en zocht naar Femke. Het meisje was verder gegaan, klauterend over de ravage en de naam van haar broer schreeuwend. Ze stond op en liep Femke achterna. 'Je kunt niet verder,' zei ze. 'Er is daar niets meer.'

Femke was niet meteen voor rede vatbaar en Beatrice praatte op haar in. Misschien waren ze op het moment dat het gebeurde niet thuis, redeneerde ze. Wellicht deden ze een laatste boodschap of moesten ze nog wat papierwerk regelen op het stadhuis. Het meisje bedaarde iets en knikte.

'We moeten nu naar een veilige plek waar Ruben en Alexander ons kunnen vinden, want ze zijn ook vast naar ons op zoek.' Beatrice hoopte dat haar woorden Femke zouden weerhouden nog verder het rampgebied in te trekken, waar ze bedolven kon worden onder stenen of kon stikken in de rook. Beatrice wist ook dat het ijdele hoop was.

De nationale hulp kwam snel op gang. Slachtoffers werden naar ziekenhuizen in de wijde omgeving gebracht en er was hulp ter plaatse voor hen die te gewond waren om vervoerd te worden. De doden werden meteen afgevoerd en de brandweer probeerde te blussen waar ze kon. Tussen de brokstukken werd gezocht naar overlevenden, maar al snel werd duidelijk dat in de directe omgeving van het kruitschip niemand het had overleefd. Er zouden zelfs slachtoffers nooit meer teruggevonden worden.

Onder de dodelijke slachtoffers waren veel kinderen. Er stonden zeven scholen in de directe omgeving en om kwart over vier waren de leerlingen net op weg naar huis.

Diezelfde avond kwam het toenmalige Nederlands staatshoofd, koning Lodewijk Bonaparte, de broer van de bekende keizer, vanuit huis Ten Bosch in Den Haag naar Leiden om de situatie te overzien en de lokale bevolking een hart onder de riem te steken. Uiteraard greep hij de gebeurtenis ook aan uit politiek gewin, zoals een politicus betaamt. Zo liet hij zich schilderen terwijl hij als onverschrokken vorst letterlijk op de brandende puinhopen van de stad stond. Toch sierde het hem dat hij zo snel ter plaatse was. Lodewijk Napoleon was gevoelig voor complottheorieën in het algemeen en terroristische dreiging in het bijzonder, en op het moment van de ramp ging het verhaal dat er nog drie kruitschepen elders in Nederland voeren.

Ergens was hij bang dat hij het doelwit zou zijn van een aanslag. Dat bleek niet waar te zijn, het was een stom ongeluk. Toen het stof was neergedaald had de kruitramp aan honderdzestig mensen het leven gekost. Meer dan tweeduizend Leidenaren raakten gewond.

Schipper Adam van Schie werd door het volk meteen als schuldige aangewezen, ook al was hij niet eens in Leiden op dat moment. Zijn twee zoons en gelegenheidsschipper Jan van Engelen kwamen wel om. Naar de ware toedracht kon alleen nog maar gegist worden.

Beatrice was niet geïnteresseerd in de aanleiding van *het fataal evenement*, zoals het in de krant genoemd zou worden. De dagen erna hoopte ze dat het verhaal dat ze aan Femke had verteld toch waar zou zijn. Na een week wisten ze echter allebei dat dit niet zo was. Dat de lichamen van Alexander en Ruben niet meer gevonden zouden worden maakte het rouwproces lastiger. Het enige wat tweehonderd meter verderop werd teruggevonden was een deel van de Mercator-wereldkaart die aan de muur had gehangen. Het opmerkelijke was dat het precies het gedeelte van Europa was, met Nederland in het midden. Ze liet dit stuk later restaureren en opnieuw inlijsten.

Ten tijde van de eerste gedenkdag, op twaalf januari 1808, was de rampplek opgeruimd. De stad had met vereende krachten naar dit moment toegewerkt en er volgde een herdenking. De eigenaren van de weggevaagde huizen werden afgekocht en Beatrice ontving een percentage van de totale waarde als schadeloosstelling. Ze verkocht de rederij en betrok een woning aan de rand van de stad. Ze nam Femke in huis als dienstbode, al waren ze meer als moeder en dochter, die steun zochten en vonden voor het verlies in hun leven. Het duurde jaren voor ze weer een beetje zichzelf waren.

Hoofdstuk 11

Zeven jaar later, 7 juli 1814,
Leiden

‘De Mercator hangt scheef,’ zei Beatrice Winslow quasi streng tegen het dienstmeisje dat sinds een maand in betrekking was gekomen. Nicola keek betrapt naar de lijst en inderdaad, het hing niet meer waterpas. Ze verontschuldigde zich en verklaarde dat het tijdens het afstoffen was gebeurd.

‘Zo erg is het nou ook weer niet.’ Beatrice keek haar vriendelijk aan. Sinds Femke vorig jaar was getrouwd en naar een eigen woning in de stad was vertrokken was het huis weer leeg en stil geworden. Het was Femke die de tip gaf om Nicola, die was opgegroeid tot een jonge vrouw die nog steeds het hart op de tong droeg, uit het weeshuis weg te halen. Haar eerlijkheid zorgde steeds vaker voor problemen en hier mocht ze van Beatrice zichzelf zijn.

Het was nog steeds niet zo dat ze per se een dienstmeisje nodig had, aan de andere kant, ze werd wat ouder en extra hulp was altijd welkom. Bovendien kon Nicola nu een echt vak leren, ze moest van Beatrice een avondstudie volgen.

Die middag had Beatrice met Femke afgesproken voor thee en gebak. Onderweg naar het cafeetje werd ze een paar keer begroet door flirtende mannen en dan knikte ze vriendelijk terug vanonder haar hoed. Sommigen hoopten dat ze ooit weer beschikbaar zou zijn, al wisten de meeste mannen dat ze geen schijn van kans maakten. Haar bijnaam, Weduwe Winslow, die ze omarmde als geuzennaam, hield te gretige mannen op afstand. Er was nog steeds slechts één grote liefde in haar leven.

Femke wachtte al op het terras. Beatrice bleef staan en keek van een afstandje toe hoe ze met haar ogen gesloten haar gezicht in de zon koesterde. Wat was dat eigenwijze meisje een sterke en zelfverzekerde vrouw geworden. Femke opende haar ogen pas toen ze de gelijkmatige tred van Beatrice dichterbij hoorde komen. Ze stond op, begroette Beatrice met twee kussen op de wang en complimenteerde haar met de hoed.

‘Je straalt weer, Bibi,’ zei ze erachteraan.

‘Ik voel me minder nutteloos,’ gaf Beatrice als verklaring. ‘Ik heb de aanspraak gemist sinds jij bent weggekaapt. Hoe is het met die man van je?’

‘Prima mag ik wel zeggen. Hij overweegt van zijn liefhebberij een eigen bedrijfje te maken. Hij verkoopt steeds vaker de meubels die hij in zijn vrije tijd maakt, dus daar zien we wel toekomst in. En ik kan dan helpen met administratie en verkoop en dat soort dingen. Vertel eens over jou, je voelt je nutteloos? Waarom maak je niet eens een wereldreis. Je hebt de financiële mogelijkheden om alle plekken die Mercator in kaart heeft gebracht te bezoeken. Het heeft weinig zin om het op de bank te laten staan.’

Beatrice wuifde het voorstel weg. ‘Nee, dank je wel, ik weiger nog steeds een schip te betreden en al helemaal niet een waar je weken, zo niet maanden, aan boord moet blijven. En ik kan Nicola nu toch niet in de steek laten. Ze is net aan een avondstudie begonnen.’

De thee en een schaal met kleine gebakjes werden gebracht en Femke schonk voor beiden een kopje in. ‘Is opnieuw regentes worden in het weeshuis anders een idee? De helft van de oude lichter is er inmiddels weg, je deed daar goed werk.’

Beatrice nam een hap en dacht na terwijl ze op het zoete deeg kauwde. ‘Ik weet het niet. Als regentes kun je amper opboksen tegen dat mannenbolwerk. Ik wil juist een verschil maken. Zoals met jou, en nu met Nicola.’

Femke knikte begrijpend. ‘Laat me erover nadenken.’

Twee dagen later werd er bij Beatrice op de ramen gebonsd. Nicola stoof naar de deur en even later kwam Femke binnen. Ze was opgewonden en had vuurrode wangen. Daarna pakte ze Beatrice bij de armen en trok haar uit de stoel omhoog.

‘Ik moet je wat laten zien,’ was het enige wat ze te melden had.

Ze liepen naar de binnenstad, met een gematigde snelheid die bij volwassen vrouwen hoorde, betamelijk en niet opvallend. Als het aan Femke had gelegen hadden ze gerend, alleen ditmaal was het Beatrice die moeite had haar bij te houden. Na een wandeling van tien minuten staken ze de Breestraat over en kwamen in een steegje achter de Pieterskerk terecht. Femke stopte voor een dichtgetimmerde gevel. Beatrice herinnerde zich dat hier vroeger een winkel met snuisterijen had gezeten. Op de plank voor de deur was een verordening gespijkerd dat niemand het pand mocht betreden vanwege instortingsgevaar.

Trots op haar vondst gebaarde Femke naar de bouwval. 'Verrassing!'

'Verrassing?' herhaalde Beatrice. 'Je moet me echt meer vertellen.'

'Mijn liefhebbende echtgenoot wees me op deze plek, de schat. Dit pand en de twee ernaast worden binnenkort gesloopt. Ze zijn na de kruitramp gerenoveerd, alleen blijkbaar niet goed genoeg. En nu is het te koop.'

'Waarom zou ik een sloopwaardig pand kopen?' vroeg Beatrice. 'Je hebt vast een zonnesteek opgelopen.'

Femke negeerde de opmerking. 'Dit is waarmee je een verschil kunt maken, voor de nabije toekomst en de eeuwen hierna.'

Beatrice keek nog steeds verward.

'Goed,' zei Femke. 'Denk iets verder dan wat je nu ziet. Negeer de scheuren in de gevel en de dichtgetimmerde ramen. Wacht.' Ze rukte aan de plank die voor de ingang was getimmerd tot hij meegaf en losliet, ze had dit duidelijk eerder gedaan. Femke trok Beatrice mee naar binnen. Ze stapten over puin heen en liepen naar achteren. Het was hier schemerig, er schenen slechts een paar streepjes zonlicht door de gaten in het dak.

Femke draaide om haar as met wijd uitgespreide armen. 'Stel je het volgende eens voor: een lege plek, een opgeruimde plek, met een binnentuin verscholen achter een poort. En om die binnentuin huisjes. Voor alleenstaande vrouwen en weesmeisjes, die hier een toekomst kunnen opbouwen. Er is zelfs genoeg ruimte voor een aangrenzend winkeltje om een inkomen te genereren. De voorwaarde om hier te wonen is dat je je inzet voor de gemeenschap. Bibi, denk je eens in dat je hier tien huisjes zou hebben. Hoeveel goeds kunnen tien mensen doen?'

Het kwartje viel. 'Een hofje,' fluisterde Beatrice 'Dit kan een hofje worden.'

Anderhalf jaar later hield burgemeester Van Reevehorst een speech in de binnentuin. Het was een frisse herfst, al voelde Beatrice daar die dag niets van. Terwijl ze keek naar de genodigden in het algemeen en de eerste lichter bewoners van het hofje in het bijzonder, voelde ze alleen de warmte die door haar hele lichaam straalde.

Er waren uiteindelijk acht huisjes gebouwd, en de winkel met bovenwoning was er ook gekomen. De eerste acht bewoners waren zowel weesmeisjes die het instituut moesten verlaten als alleenstaande vrouwen die werkzaam waren in de kerk. Femke

had geholpen met de selectie en het opstellen van de statuten, waarin was vastgelegd dat er altijd minimaal twee wezen moesten wonen. Het was ook Femke die opperde dat alle nieuwe bewoners in ruil voor levenslang onderdak en levensonderhoud afstand deden van hun huidige bezittingen, zodat iedereen gelijkwaardig binnenkwam. Vanaf dat punt kon men sparen voor zaken als een extra garderobe of reisjes, of voor de dag dat ze zelf besloten om het hofje te verlaten, bijvoorbeeld als ze gingen trouwen.

Het enige idee van Femke wat geen vruchtbare grond vond was de naam. Ze stelde het Winslow Hofje voor, maar Beatrice had dit te ijdellijk gevonden en gezegd dat Alexander dit ook niet had gewild. Ze noemde het naar haar favoriete wetenschapper en kunstenaar Gerardus Mercator. Boven de ingang van het hofje liet ze een reliëf van een wereldkaart aanbrengen, als symbool dat iedereen op aarde met elkaar verbonden is.

Beatrice kreeg weinig mee van de speech. Schijnbaar had Van Reevehorst zich een paar grapjes veroorloofd want er werd gelachen. De lokale krant deed verslag, ze zou het later wel teruglezen.

Femke stond naast haar. Ze keek naar de burgemeester die een lint doorknipte. Ze lachte, al hoefde dat niet om een grap te zijn, misschien was dat omdat de baby in haar armen aan haar muts trok. Het kleine meisje van nog geen zes maanden keek over Femkes schouder recht in de ogen van Beatrice en even leek het alsof ze elkaar begrepen, als vrouw tot vrouw. Daarna brabbelde de baby iets tegen haar, alsof Beatrice iets opmerkelijks had gezegd en waarmee ze instemde.

Beatrice had op dat moment gedacht dat uit onmogelijke keuzes, puinhoop en chaos altijd weer iets moois kan ontstaan. En dat, als je maar lang genoeg blijft leven, het leven je vanzelf weer positief verrast.

Deel 2

Tegenkleuren

December, 1970

Amsterdam

Hoofdstuk 12

Vanaf het moment dat we het centraal station in Amsterdam verlaten kijk ik ademloos naar alles wat ik zie: duizenden kerstlampjes, krioelende mensenmassa's, tientallen trams en taxi's die elkaar steeds op een haar na missen, vrolijk versierde etalages en straatartiesten. Heeft de halve wereld soms vrij dat het hier zo druk is op een maandagochtend?

En overal zie ik zwervers, bedelend om een stuiver. Ik zoek al in mijn zakken maar Marie trekt me bruusk mee. 'Anders kun je wel aan de gang blijven,' zegt ze. 'Je kunt niet iederéén redden.'

Het is koud, waarschijnlijk zit er sneeuw in de lucht, zo grauw is het. We hebben allebei onze muts ver over de oren getrokken en onze gezichten zijn half verstopt achter een dikke sjaal. Marie kan nog net op het papiertje met het adres kijken. Diep in haar binnenzak zitten twaalf briefjes van vijftwintig gulden weggestopt.

Marie mompelt wat, maar doet dat dus vanachter haar knalroze, gebreide sjaal met gifgroene pailletten, zodat ik er niets van versta. Ze wenkt me met haar gehandschoende hand en we sjokken met de mensenmassa mee het stationsplein af richting de Dam. Voor de Bijenkorf duiken we een steegje in waar het meteen een stuk rustiger is. Via nog een paar andere straatjes komen we bij een gracht waarlangs huisjes staan met een barkruk voor het raam. De krukken zijn leeg, de straat ook, op een groepje mannen van de gemeentelijke reinigingsdienst na die de stoep schoonspuiten. Een man met sjofele kleren en lange haren, waarvan ik vermoed dat hij ook een zwerver is, scheldt de mannen verrot met lelijke woorden.

'Dit is de Rosse buurt,' zegt Marie op zo'n toon dat dat vanzelfsprekend is. 'De Wallen, weet je wel, waar de hoeren zitten?'

'Echt?' kan ik alleen maar vragen. Natuurlijk heb ik er wel eens van gehoord. Ik was eerder in Amsterdam, tijdens een excursie met de huishoudschool. Toen bezochten we uiteraard alleen het Rijksmuseum en het Begijnhofje, en zeker niet de Rosse buurt.

‘Vanavond is het afgeladen met dronken zeelui en Engelsen,’ weet Marie. ‘En dan gaan de lampjes aan. Reuze sfeervol, hier is het alle dagen kerst.’ Ze lacht om haar eigen sarcasme en ik lach sullig mee.

Na tien minuten bereiken we het adres dat op het briefje staat geschreven. We kijken elkaar even aan, dan bonst ze met haar wanten op de deur. Het duurt even voor er een reactie is. Na zeker een minuut wachten gaat eindelijk de deur open. Een kleine vrouw van middelbare leeftijd neemt ons ongeïnteresseerd in zich op terwijl ze een sigaret rookt. Haar haren zijn slap en haar huid is grijs. Ze kijkt ons een moment aan en vraagt. ‘Baby?’

Marie en ik knikken tegelijk. De vrouw doet een stapje opzij om ons door te laten. Ze spiekt snel de straat in en doet de deur dicht. Daarna loopt ze achter ons aan tot we bij een wachthok komen. Hier staan vier stoelen en er is een loket, waarachter de vrouw weer verschijnt.

‘Hoe lang?’ vraagt ze. Marie geeft antwoord en daarna kijkt de vrouw mij vragend aan.

‘Ik ben niet in verwachting,’ zeg ik snel. ‘Ik ben hier voor de ondersteuning.’

De vrouw slaat haar ogen ten hemel, zucht, en vraagt dan om driehonderd gulden, die Marie uit haar jaszak opdiept. De vrouw telt het geld tergend langzaam en vraagt ons vervolgens om te wachten. Ze verdwijnt en wij nemen plaats. De ruimte is deprimerend en ruikt muf. We durven niet hardop te praten. Er valt ook niet veel te zeggen op dit moment. Marie speelt wat met de groene pailletten en ik probeer me te herinneren wanneer ik haar voor het laatst deze sjaal heb zien dragen. Ik weet het niet meer.

Terwijl we eindeloos wachten in de ijskoude ruimte dwalen mijn gedachten af naar de winters toen Marie en ik nog in het weeshuis woonden en we elke middag verplicht een uur op de binnenplaats moesten spelen, ook als het regende of als er sneeuw lag. Er waren tweedehands laarsjes, en wie het snelst was, had een waterdicht exemplaar. We wisten feilloos welke goed waren en welke niet. Ik was zelden de snelste, Marie altijd en dan deelden we altijd één goede laars met elkaar zodat we in ieder geval één droge voet hadden. Vandaag valt er niets te delen, vandaag ben ik er voor Marie. Zonder oordeel, zoveel heb ik wel geleerd gisteren tijdens de preek. Het is me nog niet helemaal duidelijk waarom dominee Riley het

verhaal over de ontstaansgeschiedenis van Mercator vertelde, ik weet alleen dat hij het bijzonder gedetailleerd deed.

De boodschap was dat je niet iemand moest veroordelen voor wat hij of zij deed, zonder dat je het hele verhaal kende. Maar in het geval van Marie, als toeval niet bestond, was het feit dat ze zwanger raakte dan ook niet voorbestemd? Of was het juist voorbestemd dat we vandaag hier in de hoofdstad waren? Het liefst had ik het gisteren op de man af aan dominee Riley gevraagd, maar ik kon onmogelijk de waarheid vertellen zonder daarmee Maries vertrouwen te beschamen.

Mijn gemijmer wordt onderbroken door een snerpende gil van een vrouw die door merg en been gaat, het komt uit een andere kamer. Meteen daarna is het weer stil en blijft het stil.

Marie kijkt me geschrokken aan. 'Is ze dood?'

Ik sper mijn ogen open. 'Dat zal toch niet?'

Er is inderdaad niemand dood. Even later beent een in een dikke winterjas gehulde jonge vrouw voorbij richting de uitgang. Ze kijkt niet op of om en ik vang slechts een glimp op van haar lijkleke neus die onder een capuchon uitsteekt. Ze houdt haar handen tegen haar buik gedrukt alsof het daar pijn doet en dat is waarschijnlijk ook zo.

Als ik naar Marie kijk ziet ze er net zo bleek uit als die vrouw. Ze slikt en ik pak haar hand vast. Dan verschijnt de sigaret rokende vrouw in de wachtkamer en wenkt Marie. Ook ik sta op maar ze gebaart dat ik moet blijven zitten. 'Je kan niet mee,' zegt ze bits.

'O jawel, dat kan ik zeker wel,' zeg ik zelfverzekerd. En voor ze verder nog iets kan zeggen lopen Marie en ik de gang in waar halverwege een deur openstaat. De ruimte is klein, de ligstoel met beensteunen past er maar net in. Tegen de muur staat een tafeltje met glimmende voorwerpen. Ook staat er een fles sterke drank.

'Een voor een, wie gaat er eerst,' zegt een man in een smoezelige jas. Hij moet de arts zijn. Ik vraag me af of de alcohol voor hem is of om de boel te ontsmetten. Misschien voor allebei. In zijn hand heeft hij een langwerpige, dunne haak die hij onder de kraan afspoelt. Het valt me op dat er een sterke metaalachtige geur in de kamer hangt.

Dan moet ik ineens denken aan wat dominee Riley me vertelde. Als je iets doet, zorg dat het goed voelt. En alles in deze ruimte voelt fout.

Ik buig naar Marie. 'Ik respecteer je keus maar het gaat niet hier gebeuren. We gaan.'

Ze kijkt me afwezig aan, waarschijnlijk is ze van slag van de gedachte in deze kamer geholpen te worden. 'Ja,' zegt ze dan. 'Je hebt gelijk.'

Ze draait zich om naar de vrouw die achter ons staat. 'We doen het niet, ik wil ons geld terug.' Als ze haar hand ophoudt kijkt ze Marie schamper aan. 'Jammer juffie, betaald is betaald. Of je nu je kind houdt of niet, dat zal mij een zorg zijn.'

Als ik me tot de man wend, die zichzelf net een glas sterke drank inschenkt, doet hij of zijn neus bloedt. Ik laat het er natuurlijk niet bij zitten.

'Er liepen zojuist politieagenten door de straat, we kunnen hen ook even aanspreken en op jullie...' ik pauzeer even om mijn minachting door te laten klinken, 'slachthuis wijzen.'

Marie valt me bij, het spel meespelend. 'Ze zijn ook vast erg geïnteresseerd in het feit dat ik nog maar veertien ben.'

Dit heeft effect. De man knikt naar de vrouw die met tegenzin Marie het geld teruggeeft. Dit keer doet ze er niet tergend langzaam over. Eenmaal buiten rennen we weg, tot we die vreselijke Rosse Buurt uit zijn. We stoppen pas op de Dam, waar een gigantische kerstboom staat. Helaas branden de lichtjes erin nog niet, ik had wel wat vrolijkheid kunnen gebruiken. Naar adem happend staan we bij te komen.

'Het leek er wel een griezelfilm,' zegt Marie zodra ze weer kan praten. 'Zag je die vrouw? Het zal me niet verbazen als ze gewond is.'

Ik huiver. Wat als wij een trein eerder hadden genomen en Marie voor haar aan de beurt was geweest?

'En nu?' vraag ik.

Marie haalt haar schouders op en steekt daarbij haar handen in de lucht. 'Ik weet het even niet meer.'

'We moeten even tot onszelf komen,' beslis ik en haak in haar arm. 'Ik weet dé plek en het is dichtbij.'

Hoofdstuk 13

Zodra we door de poort het Begijnhofje binnenstappen is het alsof we in een heel andere wereld zijn. Het is het enige hofje in de binnenstad van Amsterdam en er wonen volgens mij nog steeds begijntjes. Het eerste wat opvalt is de weldadige rust. Aangezien op dit moment rondom het hofje honderden mensen op zoek zijn naar cadeautjes is dat best uniek.

‘Het is prachtig hier,’ zegt Marie. ‘Hoe wist je dat dit bestond?’

‘Jij kent de Wallen, ik ken hofjes,’ plaag ik. Ook vertel ik wat wetenswaardigheidjes die ik heb onthouden, zoals dat er bijna honderdveertig huisjes zijn, honderddertig meer dan Mercator heeft. ‘Het is maar goed dat jij hier niet woont, want je moet een gelofte van kuisheid afleggen,’ geef ik een tweede plaagstootje.

Ze lacht. ‘Dan werd ik vast en zeker nu door de bliksem getroffen. Dat had me wel een hoop kopzorgen bespaard.’

‘Weet je al wat je wil?’ vraag ik voorzichtig.

‘Ja,’ antwoordt Marie. ‘Ik wil echt geen baby. Maar ik wil ook niet doodbloeden in een abattoir, of iets stukmaken vanbinnen dat niet meer hersteld kan worden. Ik zeg niet dat ik nóóit moeder wil worden, alleen nu niet. Ik wil een leven opbouwen, en in alle rust kijken wat het leven me brengt.’ Ze pauzeert even. ‘Misschien wil ik later wel een huis met een kat of de wereld over reizen. Kortom, ik wil dat de mogelijkheden open zijn. Klinkt dat heel erg egoïstisch?’

‘Nee,’ zeg ik naar waarheid. ‘Na bijna negentien jaar mogen we best eens egoïstisch zijn. We leven al zo lang volgens regels van anderen.’

Marie duwt de deur van het kapelletje aan de rand van het hofje open en we gaan naar binnen. Het is groter dan je van buiten zou verwachten, eigenlijk is het een volwaardige kerk met zes rijen banken, een kansel en een biechtstoel. Er branden kaarsen en er staat een kerststal. Het bleke daglicht dat door het glas-in-loodraam naar binnen valt werpt een zachte kleur op de kansel en het kruis daarachter.

Het is rustig. Op een jonge vrouw, die halverwege de bankenrij met haar hoofd gebogen zit, en twee zusters na is de kapel leeg. De zusters zijn bejaard, steken een kaarsje aan, doen een weesgegroetje en verlaten de kerk. Marie en ik nemen plaats op een bank, schuin achter de vrouw. Het hout kraakt onder ons gewicht en ze draait

zich even om. Ik schat dat ze ergens rond de dertig is. Ze knikt en als haar blik even op Marie rust breekt er een flauw glimlachje door.

‘Wat een prachtige sjaal,’ zegt ze.

‘Dank je wel,’ antwoordt Marie.

De vrouw richt zich weer naar voren. Na een minuut horen we haar zachtjes huilen. Ik wil vragen wat er aan scheelt, al lijkt me dat ergens ongepast. Gaat het ons wel aan? Marie denkt van wel. Ze staat op, loopt naar de vrouw toe en geeft haar een tissue. Dankbaar pakt ze het aan en Marie gaat naast haar zitten. Ik volg en ga naast Marie zitten.

‘Dit kan zo’n rotmaand zijn, vind je ook niet?’ vraagt Marie retorisch. ‘Ik heb een haat-liefdeverhouding met december. Al die vrolijke families, daar kan ik niet goed tegen. Zoveel gemaakte vrolijkheid.’

‘Dat herken ik wel,’ geeft de vrouw toe, die zich voorstelt als Eva. ‘Ik haat zelfs mijn familie. En ik haat God.’

Ik gniffel inwendig. ‘Dan tref je het niet op deze plek,’ zeg ik. ‘Dit is zo ongeveer zijn huis.’

Eva knikt. ‘Daarom ben ik hier ook. Ik geloof ook helemaal niet in hem, maar als er een kleine, kleine kans is dat ik het mis heb, dan wil ik een teken om me te helpen met een beslissing die ik vandaag moet nemen.’ Ze pakt gedachteloos een uiteinde van Maries sjaal en speelt wat met de pailletten. ‘Dit is zo gaaf,’ zegt ze. ‘Ik word er gewoon een beetje blij van. De kleuren spatten eraf.’

Marie straalt en ik weet waarom. ‘Dat is nu net de bedoeling,’ zegt ze verrukt. ‘Zal ik je vertellen waarom?’ Ze wacht niet op het antwoord. ‘Juliette,’ ze wijst naar mij, ‘en ik waren vier jaar oud toen we in een weeshuis terechtkwamen. Ik zal je de details besparen, maar ik kan je vertellen dat het lang niet altijd een pretje was. Dat is een van de redenen dat ik kerst zo vervelend vind, omdat je dat met familie viert en ik heb – op Juliette na – niemand. In het weeshuis leerde je als meisje handvaardigheid, zoals naaien, iets waar ik heel bedreven in raakte. Op een dag, ik zal zeven geweest zijn, voelde ik me tijdens een les weer eens heel erg verdrietig. Op dat moment wist ik niet waarom, ik was ook nog zó jong en er was niemand van het weeshuis die me bij de hand nam en me begeleidde. Ik denk dat ze allang al blij waren dat we bleven leven. Ze begrepen me niet en ik was vaak opstandig en onhandelbaar, toch Juliette? Hoe ik op het idee kwam weet ik niet, ineens pakte ik de fleurigste reepjes

stof van de grond, reepjes die niet meer bruikbaar waren en weggegooid zouden worden, en naaide al die stukjes aan elkaar tot ik een sjaal had. En vanaf het moment dat ik het om mijn nek sloeg veranderde er iets binnenin me. De sjaal was het tegenovergestelde van hoe ik me voelde, donker en verdrietig. Het zat vol tegenkleuren en werd een houvast om me door sombere periodes te slepen. En sindsdien draag ik op moeilijke dagen altijd een tegenkleur.'

Eva glimlacht. 'Dat is een waanzinnig gaaf idee zeg.' Ze zwijgt even en ik zie haar nadenken. 'Dus vandaag ben je somber?' concludeert ze, half vragend, half bevestigend.

'Somber is een groot woord,' zegt Marie. 'Maar inderdaad, ik heb wat lastige keuzes te maken. Eén keuze, in feite.'

'Ik ook,' fluistert Eva. Ze kijkt naar haar buik en dan begrijp ik het.

'Hoe lang ben je al onderweg?' vraag ik.

'Bijna twaalf weken,' zegt ze, bijna onhoorbaar.

'Heb je dan nog wel een keus?' vraagt Marie, die het nu ook begrijpt.

Ze knikt. 'Ja, tot vandaag kan ik in een kliniek terecht en ik stel het al heel lang uit.'

'Want je wil het houden?'

Eva knikt weer. 'Mijn man wil het niet, en hij heeft mijn familie wijsgemaakt dat ik het expres heb gedaan. Ze staan achter hem. Ondanks dat dit niet is gepland, het is wel mijn eerste en misschien wel laatste kans op een baby.'

'Even voor mijn beeld,' zegt Marie. 'Als hij je een soort van dwingt, hoe kan het dat hij nu niet bij je is?'

'Hij zit bij de Marine en vaart nu ergens rond bij Cuba. Hij denkt dat ik het al heb laten weghalen. Daarom vraag ik om een teken. Ik heb een afspraak bij dokter Wong vanmiddag. Als ik er heenga red ik mijn huwelijk, ga ik niet, dan sta ik er alleen voor.'

'Wie is die dokter?' wil ik weten. 'Toch niet die mistroostige kwakzalver waar we vanochtend waren?'

'Frans Wong is huisarts met een kliniek aan het Oosterpark, hebben jullie niet van hem gehoord? Hij is best beroemd. Er komen vrouwen uit heel Europa naar Amsterdam om hem te bezoeken. Hij werkt met moderne apparatuur en er is een heuse wachtlijst.'

'Hoe kan het dat iedereen hem kent als het bij de wet verboden is?' vraag ik, oprecht verbaasd.

Ze haalt haar schouders op. 'De wereld wordt wat aardiger voor vrouwen. Er zijn zelfs ziekenhuizen waar je terechtkunt, al beslissen artsen daar of het mag of niet. Let op mijn woorden, er komt een revolutie op gang, ooit komt er een dag dat je als vrouw gewoon zelf bepaalt wat je doet als je zwanger raakt.'

'Zou je denken?' vraagt Marie sceptisch.

'Je hebt nu ook al een pil die voorkomt dat je in verwachting raakt. Er schijnt zelfs een noodpil te bestaan die je een week nadat je onbeschermd hebt gevreeën nog kunt innemen.'

Ik glimlach om het malle idee, maar het geeft gelukkig wat lucht in dit zware onderwerp.

'Sorry, ik ben wat traag van begrip vandaag,' zegt Eva. 'Je had het over een praktijk waar jullie vanochtend waren? Zitten jullie in hetzelfde schuitje?'

'Ikke,' zegt Marie. 'Ik ben pas een maand zwanger en vind mezelf nog te jong voor een baby. Bovendien komt het niet uit, want dan moet ik verhuizen.'

'En er is geen man?'

'Nee, er was alleen een spannend avontuur.'

Ze knikt begrijpend. 'Zou je het houden als die man er wel zou zijn?'

'Daar heb ik niet over nagedacht. Die keus zit niet in het totaalplaatje, dus ik heb het zelf voor het kiezen, en nu kies ik voor niet. En jij? Als die eikel op zee van je niet meer in beeld zou zijn, was de keus dan nog lastig?'

'O nee,' zegt ze resoluut. 'Dan is er geen enkele twijfel mogelijk, dan komt de kleine er gewoon en dan redden we het samen wel. Zeker weten.'

'Dan heb je in feite je keus al gemaakt,' zeg ik, een tikje wijsneuzerig. 'Met je hart, bedoel ik.'

'Hoe gelukkig ga je nog zijn met een man die je tegen je zin in dwingt een zwangerschap af te breken,' dringt Marie aan. 'Je kunt beter hém afbreken.'

Ze kijkt ons even aan. Dan kijkt ze naar het kruis achter de kansel. 'Als ik gelovig zou zijn, had ik geloofd dat dit een teken is,' zegt ze. Ze lijkt opgelucht. 'Of het toeval is of niet dat ik jullie ben tegengekomen, ik kies voor mezelf. En zoals jij al zegt, eigenlijk heb ik maanden geleden al gekozen. Bedankt voor het fijne gesprek, en als jullie wél in God geloven, bedank hem dan namens mij.'

Eva staat op, schudt onze handen en loopt weg. Halverwege keert ze echter om en haalt een envelop uit haar jaszak die ze aan Marie geeft. 'Ik ben niet de enige vandaag die een keus moet maken,' zegt ze met een glimlach.

Marie pakt het aan. Daarna doet ze haar sjaal af en stopt hem in Eva's handen. 'Voor die dagen die ongetwijfeld gaan komen waarop je wel wat tegenkleur kunt gebruiken.'

Hoofdstuk 14

De weg naar het Oosterpark leggen we af met de tram. We zwijgen voornamelijk, gewoon omdat er nu niet veel te zeggen valt. Het is heerlijk als dat kan, dat je kunt zwijgen zonder dat dat ongemakkelijk wordt en Marie en ik beheersen deze kunst perfect.

Als we de straat van de praktijk in lopen staat er een groepje mensen met een spandoek. Het blijken activisten te zijn. Waar bemoeien ze zich mee. We negeren ze en ontwijken de blikken. Eenmaal binnen worden we opgevangen door een opgeruimde assistente in een smetteloos witte doktersjas. Ze heet ons welkom en vraagt of we een afspraak hebben. Marie knikt en overhandigt de brief.

‘Goed dat je er bent Eva,’ zegt ze en Marie knikt instemmend. Ze neemt ons mee naar een balie en schuift de rekening naar voren. Het is tweehonderdvijftig gulden en ze ziet onze verbaasde blikken.

‘Je krijgt hier vijftig gulden korting omdat je niet een nachtje moet overblijven,’ legt ze uit. ‘Sterker nog, over een uur kun je alweer naar huis.’

Zodra Marie heeft betaald pakt de assistente een plastic potje van een plank en wijst aan waar de wc is. ‘Een laatste routinecontrole,’ voegt ze eraan toe. Marie kijkt me aan en haalt haar schouders op waarmee ze wil zeggen dat ze er ook niets van snapt. Het is wel meteen duidelijk dat het er hier totaal anders aan toegaat dan vanochtend. Als ze terug is en het potje heeft afgegeven gaan we in de wachtkamer zitten. Er zitten nog wat andere vrouwen. We knikken naar elkaar zonder wat te zeggen. Uit een luidspreker klinkt rustgevende muziek.

Tien minuten later wordt Marie omgeroepen en mogen we doorlopen naar de spreekkamer met uitzicht op de tuin waar een gigantische, glazen volièrre met tropische vogels staat. Hun gekwetter hoor je zelfs door de ruiten heen.

Dat ik meega wordt niet eens ter discussie gesteld. Dokter Wong, een flamboyante man, komt ons joviaal tegemoet en schudt onze handen. Aan de gekleurde muren hangen abstracte schilderijen en er hangt een vertrouwde, huiselijke geur van verse broodjes en espresso in de kamer. Bij het raam staat een gynaecologenstoel en nergens liggen puntige instrumenten.

Hij nodigt ons uit tegenover hem aan zijn bureau te zitten. 'Je hebt een intake gehad bij mijn collega, is er sindsdien iets veranderd?' vraagt hij aan Marie. 'Ik bedoel, zijn er lichamelijke klachten, of emotionele? En wat je keuze betreft, is daar wat in veranderd?'

'Nee, er zijn geen klachten en er is niets veranderd,' zegt Marie afgemeten.

Hij bladert door het dossier en ik probeer stiekem mee te kijken of er geen foto van Eva bij is gevoegd, want dan vallen we meteen door de mand. Maar hij klapt al snel de map dicht en nodigt Marie uit om haar onderkleding uit te doen en op de gynaecologenstoel te gaan zitten. 'Jij kan, als je wil, bij het hoofdeind plaatsnemen,' zegt hij tegen mij. Terwijl Marie gaat liggen leg ik mijn hand op haar schouder.

De arts houdt een kort onderzoek, mompelt wat in zichzelf en als de assistente binnenkomt met de uitslag van de urinetest knikt hij. Dan wendt hij zich naar Marie.

'Nog een laatste vraag,' zegt hij en ik voel Marie onder mijn hand verstijven. 'Kun je me nog eenmaal zeggen wiens keuze het is dat je hier bent?'

Marie aarzelt geen moment en antwoordt: 'De mijne.'

Dokter Wong glimlacht. 'Juist, ja. Oké, dan kunnen we overgaan naar de procedure.'

Ik wil vragen hoe die procedure gaat, al ben ik bang dat ons bedrog uitkomt, dus ik vraag niets. 'Prima, toch?' zeg ik tegen Marie en ze knikt.

'Het doet geen pijn, maar toch ga ik je plaatselijk verdoven, het blijft een onaangenaam gevoel,' kondigt hij aan. De assistente brengt een spuit en legt die klaar. 'Je krijgt nu een intraveneuze injectie, dat wil zeggen, direct in je ader. Ben je bang voor naalden?'

Marie schudt van nee. Wong wrijft een stukje huid steriel en injecteert de vloeistof in haar bloedbaan. Meteen daarna pakt hij een dun, plastic staafje dat vastzit aan een slang. 'Hiermee gaat het gebeuren,' zegt hij, en zet het apparaat dat vastzit aan de slang aan.

Marie heeft haar ogen inmiddels gesloten. Ik kijk haar aan en streel haar voorhoofd. Ik verwacht een verbeterd gezicht, mede door het gegil eerder deze dag, maar in mum van tijd horen we: 'Zo, dat was het.'

Marie opent haar ogen en kijkt verbaasd. 'Echt?'

'Echt,' zegt hij. 'Je kunt je weer aankleden. Wil je even in de wachtkamer plaatsnemen, dan heb ik zo nog wat laatste instructies voor je.'

‘Zullen we wegrennen?’ fluister ik als we in de wachtkamer zijn. ‘Of kun je niet rennen?’

‘Weet ik niet,’ zegt Marie, terwijl ze kijkt naar de wachtende vrouwen die ons gespannen aankijken. ‘Het voelt nog verdoofd. Laten we wachten.’

Tien minuten later komt de assistente ons halen. ‘Hoe voel je je?’ vraagt dokter Wong aan Marie.

‘Prima.’

‘Mooi. Mooi. Wat is je naam? Je échte naam, bedoel ik.’

Ze aarzelt, kijkt mij even aan en zegt dan tegen hem: ‘Mijn naam is Marie Diana Siebold.’

‘Dat dacht ik al,’ zegt Wong vriendelijk. ‘Niet dat jij Marie Diana Siebold heet, maar dat jij Eva niet bent. En hoe oud ben jij, als ik vragen mag?’

‘Ik word in januari negentien.’

‘Prima. Kan ik hieruit opmaken dat Eva niet meer komt?’

‘Dat denk ik wel,’ zegt Marie. ‘We hebben een soort van geruild.’

‘Als jullie beiden achter jullie keuze staan, sta ik dat ook.’ Hij geeft Marie een brief. ‘Dit is voor je huisarts. Er staan wat handvatten in mocht je ergens last van krijgen, wat overigens zelden voorkomt. Ook benadruk ik in dat schrijven dat deze ingreep de normaalste zaak van de wereld is. Dat vinden een heleboel mensen nog niet, maar dat is het wel.’

Marie stopt de brief in haar tas. ‘Mag ik nog een vraag stellen?’ vraagt ze, en hij knikt. ‘Wist u het van tevoren al, dat ik me als een ander voordeed?’

‘Ik had een sterk vermoeden,’ zegt Wong. ‘Het verschil tussen twaalf en vier weken is voor een geoefend oog niet te missen.’

‘Waarom heeft u me dan toch geholpen.’

‘Omdat, mijn beste Marie Diana Siebold, er slechts één reden belangrijk is om deze ingreep uit te voeren: omdat de vrouw dat wil.’

Buiten is het al donker. We nemen de tram terug naar het centrum, die dankzij de avondspits zo afgeladen is dat we als sardientjes in een blik tegen andere mensen staan aangedrukt. Ik zie dat Marie last heeft van de massa en maak een knikje met mijn hoofd om te vragen of ze eruit wil. Dat wil ze, en we stappen bij de

eerstvolgende halte uit en wandelen verder. Het is nog kouder dan vanmiddag en we duiken diep in onze jassen.

‘Laten we nog even naar de Dam lopen, stelt Marie voor. ‘We zijn er nu toch en ik heb geen zin om nu al naar huis te gaan.’

Ik geef haar een arm en we stappen stevig verder. Al snel ben ik op temperatuur en sla mijn sjaal om Maries kale nek.

‘Ik heb trek in warme chocolademelk,’ zeg ik.

‘Met veel slagroom,’ vult Marie aan.

Na een verfrissende wandeling zien we tot onze blijdschap dat de lichtjes in de kerstboom op de Dam nu wél aanstaan. Het paleis erachter is ook sfeervol verlicht en het kerstgevoel komt ineens keihard binnen, mede versterkt door het feit dat de spanning van de afgelopen dagen er nu in één keer uitkomt.

We kijken vol bewondering omhoog. Naast de boom stelt zich een zangkoor van het Leger Des Heils op. Ze gaan gekleed in hun speciale uniformen en zetten een lied in. Het is werkelijk prachtig.

Come they told me

Pa rum pum pum pum

A new born king,

Pa rum pum pum pum

Mijn kennis van de Engelse taal komt niet veel verder dan dat ik *Yes* en *No* kan verstaan en zeggen, maar uit het gevoel dat vanuit de stemmen opgaat kan ik wel inschatten waar het zo ongeveer over gaat.

‘Hoe voel je je?’ vraag ik.

‘Opgelucht,’ antwoordt Marie. ‘En een beetje misselijk, dat hoort erbij, de hormonen zijn nog niet meteen verdwenen, las ik in de brief. Ik ben voornamelijk opgelucht.’

‘Had je stiekem al namen verzonnen?’ wil ik weten.

Marie lacht. ‘Nee joh, zo stond ik er helemaal niet in. Ik heb ook nog nooit over kinderen nagedacht. Heb jij wel al namen paraat dan?’

Ik zwijg te lang en Marie stoot me aan. ‘Vertel op.’

‘Goed dan,’ zeg ik. ‘Ik zou ze vernoemen naar mijn vader of moeder. Als eerbetoon.’

‘Dat klinkt logisch,’ vindt Marie. ‘Je vader heette Robert toch?’

‘Klopt,’ zeg ik. ‘Dus een jongetje zou ik Robert noemen, en een meisje Louise.’

Dan ruik ik de geur van chocola en ik kijk rond. Verderop zie ik een kraampje waar hotdogs, koffie en warme chocolademelk worden verkocht.

'Ben zo terug,' zeg ik en loop langs de mensen die zich rond het koor en de kerstboom hebben verzameld. Voor het kraampje staat een kleine rij met wachtenden en als ik aan de beurt ben koop ik twee bekers met gloeiend hete chocolademelk met een flinke toef slagroom erop. Als ik terugloop valt mijn oog op Eva, die tussen het publiek staat opgesteld. Maries sjaal zit stevig om haar nek. Ze ziet me niet, zodat ik haar ongegeneerd een moment in me kan opnemen. Ze straalt rust uit en de lichtjes uit de boom geven haar gezicht een zachte gloed.

Little Baby

Pa Rum Pum Pum Pum

Shall I Play For You

Pa Rum Pum Pum Pum

Eva's handen gaan beschermend naar haar buik, ook al is daar voor het blote oog niets te zien, en ze glimlacht terwijl ze naar beneden kijkt. Het voelt alsof ik inbreuk maak op haar privacy en loop snel verder, voor ze me opmerkt. Ik ben wel blij dat ik het heb mogen aanschouwen. Ik weet zeker dat de keuzes die vandaag zijn gemaakt de juiste zijn.

Hoofdstuk 15

Op een of andere manier heeft Trix er een talent voor om op de juiste momenten haar neus in andermans zaken te steken. De volgende ochtend blijft Marie in bed liggen met buikpijn en heeft die bemoeial Brave Hendrik erbij gehaald. Ze staan voor haar deur op het moment dat ik naar mijn schoonmaakadresjes ga.

‘Sorry, ik was zó ongerust en wilde weten of het wel goed ging met haar,’ zegt ze zeurderig. ‘Vanochtend, toen ik toevallig langsliep, hoorde ik haar zoeken naar een aspirientje. ‘Jullie waren ook zo laat thuis en—’

‘Er is niets aan de hand,’ kap ik haar af, terwijl ik me afvraag hoe je iemand kunt horen zoeken naar een pijnstillertje. Waarschijnlijk heeft ze door een kier in de gordijnen gegluurd toen ik Marie terug naar bed stuurde. ‘We zijn een dagje naar Amsterdam geweest en hebben daar waarschijnlijk iets verkeerd gegeten.’

‘Jij ziet er anders niet ziek uit,’ antwoordt ze alsof ze Miss Marple zelf is.

‘Misschien heb ik wel een sterkere maag,’ zeg ik luchtig.

‘Dus ik hoef niet een arts te bellen?’ vraagt Antonius bezorgd.

‘Misschien voor de zekerheid,’ zegt Trix veel te gretig. Het is duidelijk dat ze hem perfect weet te manipuleren. Zou ze dat van iemand hebben geleerd of is het aangeboren?

‘Nee!’ zeg ik, nu met stemverheffing. ‘Ik ken haar al bijna vijftien jaar. Mocht het vanmiddag erger zijn geworden dan kan er vanavond nog altijd een dokter bij worden gehaald. En als jullie het niet erg vinden ga ik nu naar mijn werk. Hebben jullie geen belangrijke afspraken waar jullie naartoe moeten?’

‘Als Marie straks nog last heeft, bel ik de huisarts alsnog,’ herhaalt Antonius.

Die laatste opmerking blijft de hele ochtend hangen en daardoor schiet het werk niet op. Ik maak me zorgen om wat er gebeuren gaat als uitkomt waarom Marie een paar dagen van slag is. Waar bemoeit dat mens zich mee?

Ik maak een kopje koffie voor mezelf en ga zitten. Het uitzicht op het parkje, zo vanuit de keuken, is mooi al brengt het dit keer geen rust. Door de kale bomen zie ik de fontein, die in de winter helaas uit staat.

Dan krijg ik een idee, iets dat we vaker deden als kind. Voor het geval dat er inderdaad een arts poolshoogte komt nemen is het beter dat mijn verhaal dat we beiden iets verkeerd hebben gegeten klopt. Ik kan natuurlijk doen alsof, met het

risico door de mand te vallen. Zonder aarzelen open ik de prullenbak waaruit een zoetige, weeïge geur van bedorven voedsel opstijgt. Ik gruwel bij de gedachte van wat ik ga doen. Maar ik heb vaker met dit bijltje gehakt en zet door. Ik doe een graai in de zak, tot ik iets zachts en zompigs voel. Het is een stukje salami. Ik trek een grimas, sluit mijn ogen, knijp met mijn vrije hand mijn neus dicht en neem een hap. Eigenlijk smaakt het niet anders dan anders, wellicht komt dat door de kruiden. Ik slik het door en neem voor de zekerheid nog een hap. De rest gooi ik terug in de bak. Met een flinke slok bittere koffie spoel ik het vlees weg.

Een uur later schrijf ik een briefje voor de bewoners dat ik helaas ziek ben geworden en na de kerstdagen dubbelhard het werk inhaal. Nog een uur later beginnen de krampen.

‘Een milde voedselvergiftiging,’ zegt de arts, terwijl hij zijn instrumenten opbergt. Medebewoonster Ann staat ongerust bij de deur van mijn slaapkamer. ‘Mild, o gelukkig.’

Achter haar staat Trix, die zichzelf heeft binnengelaten. Antonius staat buiten, zoals het hoort. Sinds ik terug ben heb ik al twee keer overgegeven.

‘Met een penicillinekuurtje is het zo over,’ zegt hij terwijl hij een recept op een briefje schrijft. ‘En uw vriendin heeft hetzelfde gegeten?’

Ik knik zwakjes. ‘Ik geloof dat ze eindelijk in slaap is gevallen, moet u haar per se wakker maken?’

‘Nee hoor, slaap is het beste medicijn,’ zegt hij en schrijft een tweede receptje uit. ‘Wilt u dit bij de apotheek halen?’ vraagt hij aan Ann. Dat wil ze.

‘Ga je eens een dagje naar Amsterdam, krijg je dit,’ leg ik het er nog even dik bovenop.

De volgende dag is Marie zo goed als opgeknapt en lig ik nog met kramp in bed, al is het een stuk minder dan gisteren.

‘Wat een toeval zeg, dat we tegelijkertijd niet lekker waren,’ zegt ze terwijl ze me thee op bed brengt. ‘Hoe heb je dat voor elkaar gekregen? Laat me raden? De Katwijk-truc?’

‘Uiteraard,’ zeg ik lachend, waarop de kramp meteen toeslaat. ‘Auw. Het werkt nog steeds.’

In de veertien jaar dat we elkaar kennen hebben we vaker bedorven voedsel gegeten om expres ziek te worden. Marie verzon het toen we absoluut niet op vakantie wilden naar Katwijk aan Zee. We waren zes en strand stond voor ons gelijk aan kwallenbeten. Vlak voor vertrek vonden we bedorven ham in de keuken die we stiekem op het toilet opaten. Het werkte. Voor vijf dagen dan, nadat we waren uitgezikt gingen we alsnog naar zee en werd het zowaar een fijne vakantie, zonder kwallen. De methode herhaalden we de jaren erna nog een paar keer als we ergens onderuit wilden komen.

‘Bedankt, ik had al begrepen dat Trix iets vermoedde, wat een mispunt is dat zeg,’ bromt Marie. ‘Maarreh... ik weet niet of je het weet, we zijn geen kinderen meer, maar vrouwen.’

‘Dat weet ik,’ zeg ik. ‘Wat wil je daarmee zeggen?’

‘Dat er nu andere, effectievere en véél makkelijkere methodes zijn om mensen, en daarmee bedoel ik vooral mannen, om de tuin te leiden.’

‘Welke dan?’ roep ik uit. Ik heb werkelijk geen idee wat ze bedoelt.

‘Je zegt gewoon dat je last hebt van die tijd van de maand. Snappie? Dan laat iedereen je met rust.’

Ik laat me terug op bed vallen en steek mijn armen in de lucht. ‘Ik ben zó dom! Dat ik hier niet zelf op ben gekomen.’

‘Je bent gewoon bleu, meer niet,’ zegt Marie. Ze trekt de deken op tot aan mijn kin en drukt een kus op mijn voorhoofd. ‘Blijf puur, Juliette Karmel, verander niet.’

De penicilline doet snel zijn werk. Een dag later voelt mijn maag nog wat zwakjes, al sta ik wel weer stevig op mijn benen. Vanavond wil ik de late kerstnachtdienst bijwonen. Dominee Riley kan mijn hulp vast gebruiken en ik wil ook het jongerenkoor dat de afgelopen maand zo goed heeft gerepeteerd zien optreden.

De ochtend gebruik ik om boodschappen te doen en een klein kerstboompje op te tuigen. Antonius heeft de binnentuin versierd met lampjes, volgens hem is dat mannenwerk. Onzin, de vele kerstbomen die in de kerk staan heb ik met een paar andere vrijwilligsters opgetuigd.

Om halfeen klopt Marie op mijn deur. ‘Volgens mij kun jij wel iets opbeurends gebruiken,’ zegt ze. ‘Voel je je goed genoeg om mee te gaan?’

‘Klopt en waarheen?’

‘Dat is een verrassing,’ zegt ze enthousiast.

Ik schiet in mijn winterjas en volg Marie het hofje uit. Er ligt inmiddels een flinke laag poedersneeuw op straat, eigenlijk had ik laarzen aan moeten doen. Gelukkig is het niet ver. Een paar straten verder lopen we het warenhuis in en nemen de roltrap naar de bovenste verdieping.

‘Eerst gaan we lunchen,’ zegt ze opgewekt. ‘Ik trakteer.’

We lopen het restaurant in waar we dit keer wél oog hebben voor het weidse uitzicht over de stad. Mijn maag is nog wat van streek en ik hou het bij een kopje soep en een soepstengel. Marie bestelt een uitsmijter.

‘Gek eigenlijk, we komen hier al jaren en dit is de eerste keer dat we hier iets eten,’ zeg ik.

Marie knikt. ‘En de eerste keer dat we hier ook daadwerkelijk iets gaan kopen is vandaag!’

Ik kijk haar niet begrijpend aan. Marie haalt met een zwierig gebaar twee briefjes van vijftientig gulden uit haar portemonnee en schuift er een naar mij.

‘Vandaag geven we onszelf een cadeau, iets dat we het allerliefste willen hebben,’ zegt ze. ‘Zodra we de koffie op hebben struinen we apart van elkaar de verdiepingen af. En vanavond, na de nachtmis, laten we aan elkaar zien wát we hebben gekocht. En we kopen geen cadeautjes voor de ander, alleen een cadeautje voor onszelf.’

Mijn glimlach verandert in een grote grijns en ik vlieg Marie om haar hals. ‘Geweldig bedankt,’ zeg ik.

‘Nee, jij bedankt. Heb je al een idee wat je wilt hebben?’ vraagt Marie.

Ik knik. ‘En jij?’

‘Zo ongeveer. Zie ik je over een uurtje weer hierboven?’

‘Afgesproken!’

Hoofdstuk 16

Op het pleintje voor de kerk staat een reusachtige kerstboom met lampjes en bij de ingang staan brandende vuurkorven. De kerststal in de kerk is nu levend, met kinderen verkleed als Jozef, Maria, os en ezel. Het jongerenkoor zingt '*Midden in de Winternacht*' en wordt begeleid door het orgel.

Intussen stromen de mensen binnen. De opkomst is zo groot dat er extra stoelen bijgezet moeten worden. Mevrouw Riley vermoedt dat het komt omdat het een nieuw decennium is en mensen nog hoop hebben dat er verandering op komst is, of dat ze daar in ieder geval voor willen bidden.

Marie is thuisgebleven. Ze voelt zich melancholiek, zei ze, en dat snap ik. Ze wacht in mijn huisje en blijft wakker tot ik terug ben.

Het meeste werk vanavond was het aansteken van alle kaarsen. Het resultaat is er wél naar, de kerk heeft er nog nooit zo sfeervol uitgezien. Zodra de dienst begint worden de deuren gesloten en ga ik ergens aan de zijkant staan, zodat ik geen plek bezet hou. Dominee Riley komt op en heet zijn gemeente én alle toevallige passanten welkom. Hij verhaalt over Jozef en Maria en wordt daarbij geholpen door kinderen die stukjes naspelen of oplezen. Ik heb ze laatst een keer zien oefenen tijdens catechisatie en nu ze verkleed zijn is het een aandoenlijke en vertederende aanblik.

Als het verhaal aankomt bij het punt dat de Wijzen uit het Oosten hun eer betonen aan baby Jezus en het koor *The First Noël* inzet stromen de tranen over mijn wangen.

Na afloop, als de mensen elkaar fijne kerstdagen hebben gewenst en de kerk is leeggestroomd, en ik samen met andere vrijwilligers de kaarsjes een voor een uitblaas, vraagt dominee Riley of ik zo nog even in de koffiekamer kom. Tien minuten later loop ik de Tuinkamer binnen, waar ook wat andere ouderlingen aan tafels napraten. De dominee nodigt me uit om bij hem in een hoekje te zitten.

'En, hoe vond je je eerste kerstmis hier als medewerker?' vraagt hij als hij thee en een kerstkransje voor ons heeft gehaald.

'Prachtig. Ontroerend ook,' antwoord ik.

'Voor ik het vergeet, dit is voor jou, het is een kerstbrood,' en hij overhandigt me een linnen tas. 'En wees niet bang, ik heb het niet zelf gebakken,' voegt hij er aan toe

met een knipoog. 'Dit komt van een échte bakker. O, en er zit een stuk kaas bij, apart verpakt uiteraard. Een Riley-decembertraditie.'

'Dank u wel,' zeg ik. 'Dat komt zeker op.'

'Hoe is het afgelopen met je dilemma, als ik zo vrij mag zijn,' informeert hij. 'Heb je een verschil kunnen maken?'

'O ja, ik heb precies gedaan wat u adviseerde. Er gewoon zijn voor... de ander, en helpen waar ik kon.'

'En hoe pakte dat uit?'

'Goed, denk ik,' zeg ik. 'Je kunt het nooit echt weten, achteraf, toch? Dus dan moet je er maar het beste van hopen. En toch, op een avond als deze denk ik: *maar wat als?*'

Riley knikt. 'Heeft dat zin?'

'Dat is een goede vraag,' beaam ik.

'Ben je wel eens in de regentenkamer geweest, toen je als meisje nog in het weeshuis woonde?'

Ik schud mijn hoofd. 'Ik heb wel eens gehoord dat weesjes daar versjes op moesten zeggen voor de regenten, alleen was dat al afgeschaft voor wij er kwamen wonen. Was dat dezelfde kamer waar Beatrice en Femke waren die ene nacht?'

'Dat klopt. Die kamer wordt nog steeds gebruikt, er zijn geen wezen meer, maar regenten bestaan nog steeds en zij bestieren de stichting, die ooit het weeshuis was.'

Er begint me wat te dagen. 'Hebben Marie en ik onze plek in het hofje aan u te danken?'

'Nauwelijks. Nantes zocht twee weesmeisjes voor Mercator, zoals Femke dat ooit had bedongen, en Antonius legde zijn oor te luisteren bij de regenten en die vroegen op hun beurt mij weer om advies. Dat laatste was erg leerzaam, omdat ik nooit eerder een bezoek aan de regentenkamer heb gebracht. Het weeshuis is dan wel gesloten, die kamer gebruiken ze nog. En zal ik je eens iets grappigs vertellen? Die deuk in de vloer, die zit er nog steeds.'

'Dus eigenlijk hebben we ons huisje aan Beatrice te danken?'

'Zo kun je het ook zeggen. Uiteindelijk doe je het zelf, je bouwt je eigen leven op.'

'Dat laatste is nog best lastig,' zeg ik. 'Ik weet er nog zo weinig van, van dat leven, bedoel ik.'

Riley haalt zijn schouders op. 'Dat heet opgroeien. Dat doe ik ook nog steeds, zoiets houdt niet op. Bovendien is het saai als je op je achttiende al alles weet. Sommige mensen komen op hun tachtigste nog nieuwe dingen te weten.'

'Echt, op je tachtigste?' vraag ik. 'Is dat niet te laat?'

'Te laat voor wat?'

'Om achter dingen te komen. Die belangrijk zijn bedoel ik, dat is best laat als je leven al grotendeels achter je ligt.'

'Ik begrijp dat je dat zegt, je bent pas achttien. Alleen, sommige dingen zijn het waard om later alsnog te weten te komen, zelfs als je hoogbejaard bent. Zeg Juliette, heb je nog tijd voor een kort verhaaltje? Het speelt zich af in december en ik denk dat je het wel wil horen.'

Ik kijk op de klok, het is nog geen twaalf uur. Eigenlijk wil ik naar Marie. Een kort verhaaltje kan net.

'Daar heb ik wel tijd voor,' geef ik toe.

'Goed,' zegt Riley. 'Weet je nog wat ik zei over toeval?'

'Dat dat niet bestaat?'

'Hou die gedachte vast.'

Hoofdstuk 17

28 december 1872,
Leiden

Het meisje in de stoffenwinkel haakte haar stramme vingers in elkaar om de botten te laten kraken. De hele dag had Geraldine meters stof geknipt voor klanten die op het laatste moment een jurk of rok wilden naaien. Je moest natuurlijk wel iets nieuws dragen op een van de vele galafeesten die rond Oud en Nieuw zouden plaatsvinden. Ze snapte alleen niet dat men er zo laat in het jaar mee begon. Het kón wel, een jurk binnen twee dagen in elkaar zetten, ze had het zelf ook wel eens gedaan, maar de kwaliteit liet dan te wensen over. Bovendien, waarom zou je zo treuzelen, ieder weldenkend mens wist 365 dagen van tevoren dat er een nieuwjaarsbal aan zat te komen.

De werkdag zat er bijna op en daarmee de week. Morgen zou ze met haar oma naar de ochtenddienst gaan en daarna had ze de rest van de dag voor zichzelf. Ze nam zich voor een taart te bakken, speciaal voor de bewoonsters achter de winkel. Zelf woonde ze in de ruimte erboven. Dat was niet alleen praktisch, omdat ze nu altijd in de buurt van de winkel was, het zou niet de eerste keer zijn dat een dienstmeid in paniek stof kwam kopen in de late avonduren omdat haar mevrouw de volgende ochtend toch echt een nieuwe rok nodig had. Het gaf haar ook de gelegenheid op eigen benen te staan. Thuis had ze te veel strijd met haar vader, die erop aandrong dat ze zich ging settelen. Ze was al tweeëntwintig en straks wilde niemand haar meer, zo redeneerde hij.

Geraldine vond dat maar ouderwets gezwam, en haar oma was het daar roerend mee eens. Dan zei ze dat er vast ergens iets fout was gegaan in zijn opvoeding. Hij was als jongste in het gezin veel te verwend opgevoed, zei ze dan met een diepe zucht. Om een eind te maken aan die eeuwigdurende strijd had ze haar kleindochter een baan in de winkel gegeven en een woning in de ruimte erboven.

Het was overigens niet zo dat Geraldine zich niet wilde settelen, ze had alleen de juiste man nog niet gevonden. En in deze stad woonde hij niet, dat was een ding wat zeker was, anders had ze hem zeker al ontmoet. Ze wilde een man met humor en

jongensachtige charme en vooral een belezen man, een man waarmee ze boeken van Victor Hugo en Jules Verne kon bespreken.

Ze wilde net naar boven gaan toen ze iemand door het raam van de etalage zag turen. Geraldine zuchtte. De meeste klanten konden uren twijfelen welke stof ze zouden nemen en ze was nu wel toe aan een warm bad, de grote ketel stond boven al op het vuur. Bovendien kon ze niet wachten om *Alice in Wonderland* uit te lezen, waarin ze onlangs was begonnen. In afwachting van een Nederlandse vertaling was ze zowel de originele Engelse versie als een Franse vertaling gaan lezen, waardoor ze het verhaal en de dubbele lading prima kon volgen.

Boven de paar ogen voor het raam verscheen een hand, zodat deze persoon beter naar binnen kon kijken. De gaslamp was al uit en als ze zich stil hield zou de persoon wellicht weggaan en maandag terugkomen. Helaas was stil blijven staan niet een van haar beste eigenschappen. Sterker nog, door zich stil te houden begon ze te wankelen en viel ze bijna op de grond. Ze hoorde een stem vragen of het goed ging. Het was een man, die de vraag bovendien in het Engels stelde. Ze bedacht zich dat een man beslist geen uren nodig zou hebben om stoffen te kopen. De meeste mannelijke klanten werden door hun echtgenote eropuit gestuurd met een staaltje als voorbeeld, waarna Geraldine ze steevast met een meter meer stof dan op een briefje stond aangegeven naar huis stuurde.

‘Een moment,’ zei ze in het Nederlands terug, en ontstak de lamp weer, waarna een warme gloed de winkel vulde. De man die binnenkwam verontschuldigde zich en stelde zich vervolgens voor als Tom. Ze schatte hem iets ouder dan ze zelf was en hij ging, voor zover ze kon zien, gekleed volgens de laatste mode. Hij droeg een driedelig pak, alleen niet in traditioneel zwart maar in marineblauw. Zijn jas was donkerrood. Het had iets rebels, al kon het ook gewoon zijn dat hij zomaar wat aan had getrokken en dat het geen statement was. Ze was blij dat hij geen hoed droeg.

‘Komt u voor een laken?’ vroeg ze zakelijk. ‘Ik heb de mooiste exemplaren van Leiden op voorraad.’

Tom schudde zijn hoofd en begon aan zijn verhaal in gebrekkig Nederlands met een zwaar Engels accent. ‘Ik kom voor een vrouw. Ik zoek een vrouw.’

Geraldine trok haar wenkbrauwen op. ‘Daar zijn... andere gelegenheden voor, elders in de stad. Ik vermoed dat u de verkeerde zaak binnen bent gestapt.’

Tom begreep hoe zijn vraag was overgekomen en hij grijnsde. ‘Niet zúlke vrouwen. Ik volg een spoor naar nobele vrouwen en hoewel ze hoogstwaarschijnlijk overleden zijn, ben ik benieuwd naar hun levensverhaal en wil ik zien waar het zich heeft afgespeeld. Mijn zoektocht bracht me op het spoor van The Mercator Court, of wacht, hofje, zoals het in Nederlands heet.’

‘Aha, zeg dat dan meteen,’ riep Geraldine uit. Ze ontspande. ‘U bent op zoek naar Bibi. Of Beatrice Winslow, moet ik zeggen. Die is helaas inderdaad al heel lang geleden overleden. En als u het Mercatorhofje zoekt, zoek dan niet verder.’ Ze hief haar armen op en draaide een rondje. ‘Dit ís Mercator.’

Tom begon te glunderen. ‘Zou ik eens mogen rondkijken?’

‘Het enige dat ik u kan laten zien is de binnentuin en het is nu donker. Zoveel is er niet te zien hoor, het is in de winter maar een kale bedoening.’

‘Dat geeft niet,’ zei Tom. ‘Ik ben gewoon nieuwsgierig.’

‘Maandagochtend mag u van mij gerust even uw hoofd om de hoek van de poort steken,’ zei Geraldine joviaal. ‘En als u zo naar links loopt, ziet u de poort met daarboven een reliëf van de wereld. Het is werkelijk fraai. Maar nogmaals, u zou het in de zomer moeten zien, dan bloeien er wilde rozen tegen de muur.’

‘Wie weet kom ik dan nog eens terug,’ zei de jongeman.

‘U had het over vrouwen, als in meervoud,’ zei Geraldine. ‘Wie is die tweede vrouw die u zoekt?’

‘Daar weet ik alleen een voornaam van,’ zei Tom. ‘Ze heet Femke en als mijn berekeningen kloppen moet ze ergens rond de tachtig jaar zijn, mocht ze nog leven.’

Geraldine klapte van plezier in haar handen en maakte een sprongetje. ‘Dat is mijn oma! En ja, die leeft nog. Ze is onverwoestbaar, ik denk dat ze net zo oud als Methusalem gaat worden. En zeker honderd. Ze leidt de stichting van Mercator zelfs nog, moet u weten.’

‘Daar ben ik enorm blij om,’ glunderde Tom. ‘Kan ik haar ontmoeten?’

Ze knikte. ‘Dat kan morgenvroeg na de kerkdienst. Als u om halftwaalf voor de ingang van de Hooglandse Kerk wacht, stel ik u aan haar voor. Mag ik haar alvast zeggen waarom u naar haar op zoek bent?’ viste ze.

‘Dat vertel ik morgen,’ antwoordde hij geheimzinnig. ‘Dan ga ik nu terug naar mijn hotel.’

‘Overigens, gezien uw belangstelling voor Bibi, Beatrice bedoel ik,’ vervolgde Geraldine, ‘u kunt haar graf bezoeken op begraafplaats Groenesteeg. Morgenochtend wellicht, voor we elkaar treffen, het is niet ver van het centrum. Als u bij de ingang een stukje doorloopt, ziet u aan uw linkerhand een grote boom, dat kan niet missen. Beatrice ligt daarachter.’

‘Dank je wel voor de tip, ik ga dat zeker doen,’ zei Tom. ‘En alsjeblieft, noem me geen u, zo oud ben ik niet.’

Geraldine bloosde. ‘Goed. O, als je van plan bent bloemen te kopen, neem dan drie witte lelietjes-van-dalen mee,’ zei Geraldine. ‘Je zult wel zien waarom dit aantal. Bij het treinstation staat op zondag een bloemenstal.’

Hij bedankte haar nogmaals, nam afscheid en verdween in het donkere straatje.

Geraldine kwam die avond niet meer aan lezen toe. Na het bad en het avondeten probeerde ze te raden wat deze vreemde snuiter van haar oma wilde.

Hoofdstuk 18

Geraldine had haar oma erop voorbereid dat er iemand kennis met haar wilde maken. Een Engelsman die Nederlands spreekt, of althans zijn best doet, had ze eraan toegevoegd.

De dienst duurde tergend lang naar haar idee, en wat er werd gezegd hoorde ze al helemaal niet. Haar oma had naar haar jurk gekeken, die eerder bij de zomer dan bij de winter paste en ze had zich afgevraagd of die geheimzinnige man nou voor haar of voor Geraldine kwam. Het was duidelijk dat haar kleindochter hoopte op het laatste.

Tom wachtte al op het pleintje en leunde nonchalant tegen een lantaarnpaal. Hij droeg hetzelfde pak als gisteren. Dat getuigde van weinig fantasie, dacht Geraldine, hoewel ze begreep dat je niet je complete garderobe mee kunt nemen op reis. Ze vergaf het hem. Onder zijn arm droeg hij een pakje.

Tom begon te glimlachen toen hij hen zag en hij gaf beide vrouwen een handkus. 'Mijn kleindochter zegt dat je naar mij op zoek bent gegaan, helemaal vanuit Engeland,' zei Femke. 'En dat je bijzonder geïnteresseerd bent in Bibi en Mercator. Zoals je wellicht hebt begrepen leeft ze nog altijd voort via het hofje.'

'Dat heb ik inderdaad begrepen,' zei Tom. 'Kunnen we ergens gaan zitten? Het verhaal dat ik wil vertellen duurt wat lang, ziet u.'

'We kunnen naar mijn huis gaan,' stelde Femke voor. 'Ik neem aan dat je geen gekke dingen van plan bent. Ben je gekke dingen van plan, Tom?'

Tom schudde zijn hoofd. 'Zeer zeker niet.'

'Ik neem wel mijn kleindochter mee als lijfwacht, dat vind je toch niet erg?' Femke knipoogde en liep om de kerk heen, over de gracht, langs het weeshuis, waar de kinderen vanuit de kerk terugliepen voor het middagmaal, de jongens door de ene poort, de meisjes door de andere. Femke en Tom bleven tegelijkertijd staan om een glimp op te vangen van het binnenplein. Het was bijna synchroon hoe ze dat deden, viel Geraldine op. Ze zag haar oma even mijmeren, met een wrange blik. Tom leek echter bijna vertederd bij de aanblik van de uitgelaten kinderen. Ze moest het zich verbeelden. Alsof ze het zo hadden afgesproken liepen ze tegelijk weer verder, alsof ze genoeg hadden gezien.

Tien minuten later kwamen ze aan bij Femkes woning.

‘Wij kunnen alvast in de serre zitten,’ zei Femke tegen Tom. ‘Geraldine zet wel even thee, nietwaar Geraldine?’

De jonge vrouw knikte en haastte zich. Ze wilde niets missen van wat die Engelsman te vertellen had. Toen ze tien minuten later haastig met een dienblad vol thee en broodjes de serre in kwam was het haar oma die aan het woord was.

‘Het was er zo sprookjesachtig,’ hoorde ze Femke nog net zeggen.

‘U heeft hem dus niet alleen ontmoet, u sliep ook in zijn bed?’ vroeg Tom.

‘Nou, ik denk niet dat het zijn bed was, hij had wel honderd bedden. We sliepen in één van die honderd bedden.’ Femke keek naar haar kleindochter. ‘Ik vertelde net dat we op die vreselijke dag zijn opgevangen door koning Lodewijk Napoleon. Toen hij Bibi en mij, en ook de burens, ontredderd zag ronddwalen over het puin bedacht hij zich geen moment en nam ons mee naar zijn residentie in Den Haag waar we een tijdje mochten wonen.’

‘Wat vreselijk aardig van hem,’ vond Tom.

‘Dat was hij ook, net als zijn vrouw en zoontjes, die soms een praatje kwamen maken. De koning was erg toegankelijk, in tegenstelling tot die maffe broer van hem. Hoewel, omdat die gekke keizer een paar jaar later ons land verplichtte een achternaam te registeren kon ik me officieel bij de burgerlijke stand laten inschrijven als een Winslow. Voorheen was ik niet meer dan een nummer en welke achternaam kon ik beter kiezen dan deze. Hoe dan ook, we zitten hier niet voor mijn verhaal, we zijn hier voor jouw verhaal, Tom.’

‘O, ik dacht dat jullie daar al mee klaar waren,’ zei Geraldine opgelucht.

‘We hebben op je gewacht natuurlijk,’ zei Femke. ‘Ik nam aan dat je ook wel wil weten wat deze jongeman te vertellen heeft?’

‘Och,’ antwoordde Geraldine laconiek, terwijl ze probeerde om haar gezicht in de plooi te houden. ‘Zo nieuwsgierig ben ik nu ook weer niet.’

‘Echt wel, dat heb je van mij,’ zei Femke met een glimlach. ‘Zeg jongeman, voor wie is dat pakje eigenlijk? Er zit toch geen kat in, he? Ik ben allergisch voor katten.’

‘Wees niet ongerust, ik heb geen kat meegenomen, en ook geen hond,’ zei Tom. ‘Er zit helemaal geen levend wezen in. Eerst zal ik vertellen... Nee, eerst wil ik u vragen of de naam Hanna u nog wat zegt.’

Aan haar reactie zag Tom dat dat zo was. Omdat ze niet direct antwoord gaf vervolgde hij: ‘Hanna, oftewel weeskind nummer honderd—’

‘Achtenveertig,’ maakte Femke af. ‘Natuurlijk weet ik wie ze is, het was mijn beste vriendin. Er gaat geen week voorbij dat ik niet een keer aan haar denk en me afvraag of ze het destijds heeft overleefd. Bibi en ik hebben nog wel eens pogingen ondernomen om daar achter te komen, tevergeefs. Ze verdween in de chaos van de kruitramp, vermoed ik.’

‘Bent u klaar om dat verhaal nu eindelijk te horen?’ vroeg Tom, die liefdevol zijn hand op die van Femke legde. Femke slikte en fluisterde: ‘Ja, graag.’

Hoofdstuk 19

Hanna wist het zeker. Ze zou op die koude maandag in 1807 haar laatste adem uitblazen, daar twijfelde ze niet meer aan. Sterker nog, ze verwelkomde het. Ademen ging steeds lastiger en ze kreeg het droge brood dat haar steeds werd toegestopt niet meer door haar keel. Het deed te veel pijn. Ze verkeerde constant in een roes van waken en slapen, waarbij ze als een soort mantra telde van een tot honderdachtenveertig, het nummer dat ze van het tehuis had gekregen. Ze hoopte elke keer dat ze bij honderdachtenveertig dood zou zijn, en zolang dat niet gebeurde, begon ze opnieuw te tellen.

De plotselinge ijskoude hand op haar koortsige voorhoofd voelde engelachtig aan, ze dacht dat dit hét moment was. Ze werd niet gehaald, iemand kwam haar wat brengen. Ze protesteerde en zei dat ze het toch niet kon doorslikken. De stem in het donker, waarvan ze wist dat het haar vriendin was, drong aan. Hanna nam met tegenzin een hap en proefde rozijnen. Het was alsof haar mond tot leven kwam en ze stelde zich voor dat die zoetheid een dansje maakte op haar tong. En er was nog meer, ze rook de heerlijk zoete, weeïge geur van kaas. Ze nam daar een hap uit en de substantie gleed zonder al te veel problemen naar haar maag.

Het was niet veel, maar ze kreeg kracht om het nog heel even vol te houden. Ze hoestte zich weer in slaap, tot ze werd gewekt door een tweede hand op haar voorhoofd. Ze herkende het gezicht van Bibi, die enorm kwaad keek. Op een of andere manier was ze niet boos op Hanna. Daar snapte ze niets van, alle volwassenen waren altijd boos op haar. Terwijl ze zich het hoofd brak over wat er allemaal aan de hand was viel ze wederom in slaap.

Op het moment dat het kruitschip ontplofte was Hanna al halverwege Utrecht. Ze lag achterin een koets en ondanks dat ze stevig was vastgemaakt ervoer ze de rit als een regelrechte hel. De weg was hobbelig en elke beweging deed pijn. De koetsier had de opdracht – en extra geld – gekregen om in een ruk door te rijden naar het ziekenhuis in Utrecht, waar ze ervaring hadden met Tbc-patiënten, meer dan in Leiden, Den Haag of Amsterdam. De vuurbal was tot in de wijde omtrek te zien, de knal, die daar een halve minuut later op volgde, was tot in Friesland te horen.

De koetsier hield stil en keek achterom naar de vuurrode horizon. Hij probeerde in te schatten wat er aan de hand was. Misschien was het een invasie van de

Engelsen. Even vroeg hij zich af of hij terug moest. Als er gewonden waren – en daar had het alle schijn van – dan was er nog voldoende plek in de koets. Aan de andere kant, veel zin om door de regen terug te gaan had hij ook niet. Bovendien was het misschien te gevaarlijk, hij wist immers niet wat hij ging aantreffen. Hij kon morgen altijd nog teruggaan, dan waren er ook vast nog wel gewonden. Dus de koetsier vervolgde zijn weg en leverde zijn vrachtje halverwege de avond af bij het ziekenhuis.

Hanna kwam op precies het juiste moment. Er was een bed beschikbaar en de behandeling kon meteen beginnen. De referenties van de Leidse arts zorgden ervoor dat ze in het ziekenhuis extra hun best deden.

Niemand gaf een stuiver voor haar leven, maar tegen alle verwachtingen in was dat precies wat ze wel deed. Haar arts stond er versteld van hoe sterk ze was. Blijven leven was één ding, herstellen bleek een heel ander verhaal. Dat ging moeizaam. Omdat Hanna geen familie had en er niemand voor haar zorgde, financieel in dit geval, werd het bekostigen van revalidatie een probleem. Althans wat het ziekenhuis betrof. Haar arts wilde haar echter niet zomaar de straat op sturen. Hij schreef collega's in binnen- en buitenland aan, en vertelde in welke staat Hanna was binnengekomen en hoe het nu met haar ging. Nu zocht hij mogelijkheden die haar verder konden genezen. Wilde misschien iemand haar onderdeel maken van een studie? De behandeling van tuberculose stond in de kinderschoenen, dus dit was een buitenkans, schreef hij.

De respons was groot. Ziekenhuizen uit heel Europa wilden graag investeren in onderzoek naar een ziekte die misschien te genezen viel. Er waren al te veel doden wegens pest-, cholera- en pokkenepidemieën, de medische wereld kon wel een opsteker gebruiken.

Hanna's arts koos voor een ziekenhuis aan de Engelse kust, waar altijd frisse lucht was. Bovendien had het ziekenhuis een eigen sanatorium, waar heel goede resultaten werden geboekt.

Op haar zeventiende verjaardag, vlak voor de vijfde coalitieoorlog met Engeland, vertrok ze per schip naar Engeland. Hanna, die al die tijd bang was geweest dat ze uiteindelijk terug naar het weeshuis gestuurd zou worden, vroeg aan de arts of hij haar dossier uit het archief wilde halen. In haar nieuwe land plakte ze ook nog een H achter haar voornaam. Nu kon niemand haar ooit nog terughalen.

Ze kreeg in Engeland inderdaad de vervolgbehandelingen die ze nodig had. Drie jaar nadat ze uit Nederland was vertrokken werd ze genezen verklaard. Hanna sprak inmiddels vloeiend Engels en kreeg een baan aangeboden in het ziekenhuis als zuster. Ze werkte er graag en hard, kortom, Hanna hield van het werk, en de zomer daarop hield ze ook van een jonge arts in opleiding. Zij was verlegen, hij juist helemaal niet en ze waren dol op elkaar. Ze trouwden een half jaar later en kregen drie kinderen, een dochter en twee zoons.

Hanna vertelde verhalen over Nederland en leerde haar kinderen simpele Nederlandse woordjes. Maar nooit vertelde ze over haar tijd in het weeshuis. Zelfs haar echtgenoot kende dat verleden niet.

Je kunt je verleden alleen niet blijven verstoppen, ooit komt het naar boven. Dat gebeurde bij Hanna op de dag dat haar man een cadeau meebracht. Het was een gedicht van Percy Bysshe Shelley met de titel *Ode aan de Westenwind*.

In dit gedicht neemt de wind alles mee wat dood is, maar behoudt hij al het goede. In het begin jaagt hij de bladeren op, die zijn gevallen in de herfst, en blaast ze voort als een willoze geest uit het verleden.

Shelley beschreef in korte poëtische zinnen het gevoel van pijn en diepe rouw aan de hand van de vier elementen. Het gedicht sloot af met hoop. Want als de winter is gekomen, dan kan de lente immers niet meer ver zijn.

Het uit vijf strofen bestaande gedicht trof doel. Hanna was dat blaadje in de herfst geweest, willoos aan de grillige westenwind overgeleverd. Ze had echter ook de winter overleefd en de lente gezien. Ze brak en sloot zichzelf dagenlang op in de slaapkamer.

Hanna's echtgenoot raadpleegde collega's, zonder in details te treden om wie het precies ging. Via via vond hij een goede psychiater die Hanna's trauma beetje bij beetje wist te ontrafelen.

Dat proces duurde een paar jaar, en haar gezin was geduldig en behulpzaam. En op een dag besepte ze dat haar verleden geen zwakte was, maar haar kracht. Ergens in december rond 1827, toen alle kinderen oud genoeg waren om het te begrijpen, vertelde ze dat ze was opgegroeid in een weeshuis, waar je geen naam had maar een nummer was en waar ze die levensgevaarlijke ziekte kreeg waardoor ze naar Engeland was gekomen. Ze vertelde dat niemand haar destijds geloofde en dat ze klaar was om te sterven in haar bed. Tot de meisjes haar eten toe begonnen te

stoppen. Eerst in zakdoeken gefrommelde erwten, en soms een stukje spek of brood, en dat haar beste vriendin ineens met een compleet rozijnenbrood en een stuk kaas kwam aanzetten. En ook al kon ze amper eten, daarvoor deed haar keel te veel pijn, het gaf kracht én hoop. Ze at die dag iets, net genoeg om nog één dag te overleven, de dag dat ze per koets naar Utrecht werd gebracht.

En ze vertelde over Bibi, de vrouw die haar precies op tijd uit het weeshuis haalde, en over de explosie een paar uur later. Ze wist dat als ze op dat moment nog in het weeshuis was geweest, er nooit meer een arts tijd had gehad haar te onderzoeken en dat alle ziekenhuisbedden in de omgeving vergeven zouden zijn.

Toen Hanna haar verhaal had verteld bleef het lang stil. Zowel haar dochter als haar echtgenoot huilden. Haar oudste zoon had ook tranen in zijn ogen, dat waren tranen van woede om zoveel oneerlijkheid.

Alleen de jongste zoon glimlachte. Niet omdat het verhaal van zijn moeder hem niet aangreep, in tegendeel. Hij zag vooral er de positieve kanten van in, en waar het haar had gebracht, namelijk hier in de kamer, met hem op schoot.

‘We moeten dit vieren mama,’ had de jongen opgewekt gezegd en de rest had hem vragend aangekeken omdat ze niet begrepen wat hij bedoelde. Hij legde het uit. ‘Dankzij dat andere meisje en die vrouw ben je niet doodgegaan. Dat is iets om te vieren, nietwaar. Met rozijnenbrood en kaas.’

De jongen had natuurlijk gelijk, vond Hanna, hoe simpel zijn redenatie ook klonk. Dit wás iets om te vieren. De volgende dag had ze inderdaad een rozijnenbrood gekocht dat ze serveerde met een plak kaas. Zelf at ze het niet, ze zou het nooit meer eten. De rest vond het lekker, mede vanwege het verhaal erachter.

Het jaar erop vroeg haar zoon of ze nog een keer het verhaal wilde vertellen en dat deed ze, en ze aten weer rozijnenbrood en kaas. Het jaar erop wilde Hanna’s dochter het verhaal vertellen, en het jaar daarop vond jaar oudste zoon dat hij aan de beurt was. Zo werd het levensverhaal onderdeel van een decembertraditie. Welke dag het was maakte niet uit, het moest alleen in december zijn en er moest rozijnenbrood met kaas worden geserveerd.

Soms week het verhaal wat af van de waarheid, al naar gelang wie de verteller was. Soms was het binnen vijf minuten verteld, soms duurde het verhaal ruim twee uur, met zoveel details en fantasie dat het meer op een Jules Verne-boek leek dan

een waargebeurd verhaal. Maar wie het ook vertelde, altijd werden Femke en Bibi genoemd, als heldinnen van het verhaal.

Ik heb het verhaal tweemaal eerder opgedragen, een keer toen ik negen was en een keer op mijn dertiende. In de loop der tijd is dit relaas een symbool geworden over doorzettingsvermogen, verzet en toevalligheden. En het gaat ook over dat je nooit iets voor vanzelfsprekend moet aannemen. Dat is een les die ik althans elke dag met me meedraag.

De jongen die de traditie begon, dat is mijn vader, en Hanna, dat was mijn oma.

Hoofdstuk 20

Het bleef even stil. Femke huilde zacht. Geraldine glimlachte juist, zoals Toms vader geglimlacht moest hebben, toen hij voor het eerst het verhaal had gehoord.

‘Je zei: “Hanna was mijn oma”, is ze er niet meer?’ vroeg Femke uiteindelijk.

Tom knikte. ‘Ze is vijf jaar geleden helaas overleden. Sindsdien is het verhaal niet meer verteld. Alsof het er niet meer toe doet, wat onzin is natuurlijk. Misschien dat ik daarom hier nu ben, om het te vertellen.’

‘Wacht even,’ zei Geraldine. ‘Hoe lang duurde de traditie? Veertig jaar, vijftig jaar?’

Tom groef in zijn geheugen en begon te rekenen. ‘Iets meer dan dertig jaar.’

‘Waarom is niemand eerder komen zoeken?’ vroeg ze verbaasd. ‘Ik bedoel, er zit een kleine zee tussen beide landen, zo groot is die nou ook weer niet.’

‘Ik heb mezelf precies dit ook afgevraagd,’ peinsde Tom. ‘Wat mijn oma betreft vermoed ik dat ze nog altijd bang was terug te keren naar de plek waar het allemaal begon. En ik neem aan dat mijn opa, mijn vader en mijn oom en tante dat respecteerden. Voor mijn neven en nichten en mij lag het anders, voor ons was het vooral een spannend verhaal. Nadat mijn oma was overleden wilde ik wel eens weten wat er wel, en wat er niet klopte. Je moet niet vergeten dat in die dertig jaar het nodige werd verzonnen.’

‘Jongeman, ik kan zeggen dat vanaf mijn kant alles klopt,’ zei Femke. ‘Mijn complimenten voor het speurwerk. En je kan mooi vertellen. Ik merk dat je belezen bent.’

‘Het onderzoek heeft even geduurd,’ zei Tom glunderend. ‘De enige aanknopingspunten waren uw voornaam en de naam Bibi.’

‘Dat zijn weinig aanknopingspunten,’ gaf Geraldine toe.

‘Begin vorig jaar begon ik. Als eerste bezocht ik mijn vader en vroeg hem of hij het verhaal nog één keer wilde vertellen, in de meest pure vorm die hij zich kon herinneren. Daarna vroeg ik hetzelfde aan mijn oom en tante. Zo kon ik de geschiedenis van mijn oma in kaart brengen. Vervolgens schreef ik een brief aan de regenten van het Heilige Geest Weeshuis, ik kreeg alleen geen reactie. Na drie pogingen gaf ik het op. Vervolgens vroeg ik oude kranten op uit Leiden en omgeving, waardoor ik op het spoor kwam van Beatrice Winslow. In een artikel over de opening

van Mercator werden haar goede zorgen voor weeskinderen de hemel in geprezen. Dat was immers de aanleiding om het hofje te stichten.'

Femke glimlachte. 'Daar was ik bij, jongeman. Maar vertel verder.'

'Precies, u was erbij en werd ook geciteerd. In een ander artikel over de kruitramp las ik dat mevrouw Winslow haar man was verloren en u uw broer. Je hoeft geen detective te zijn om één bij één op te tellen. Een dergelijk verlies lijkt me ondraaglijk om te boven te komen.'

'Je moet wel,' was Femkes antwoord. 'Dat heb jij ongetwijfeld geleerd van je oma.'

'Ik was vanochtend overigens op de begraafplaats, dankzij een tip van uw kleindochter.' Tom wendde zich tot Geraldine. 'Nu begrijp ik ook waarom je zei dat ik drie bloemen mee moest nemen.' En weer tegen de oude vrouw: 'Het was een ontroerend detail dat mijnheer Winslow en uw broer daar ook zijn begraven.'

'Alleen in herinnering,' zei Femke. 'Ze zaten zo dicht bij de explosie dat er geen lichamen meer te begraven vielen. Op deze manier was er toch een laatste rustplaats. Bibi had een mooi gevoel voor symboliek. Ik ben iets nuchterder van aard. Heb je het graf naast dat van haar gezien?'

Tom schudde zijn hoofd.

'Daar ligt mijn man, God hebbe zijn ziel. Als het mijn tijd is, word ik daar bijgezet, en dan ben ik zowel bij mijn echtgenoot, als bij mijn broer en Bibi.'

'Dat is toch ook best symbolisch wat u daar zegt,' vond Tom.

Femke glimlachte en zei tegen haar kleindochter. 'Hij is best een wijsneus, vind je ook niet? Genoeg over het verleden. Jongeman, wat zit er in het cadeautje?'

Tom schoof het pakje naar voren. 'Dat kunt u vast wel raden.'

De oude vrouw knikte. 'Een traditie.'

Een half uur later kondigde Femke aan dat ze even op bed wilde liggen. De middag had haar uitgeput, zowel lichamelijk als emotioneel. Ze was dankbaar dat ze eindelijk de bevestiging had gekregen waar ze al vijfenzestig jaar op wachtte. Hanna had het overleefd. Meer dan overleefd zelfs, ze had een fijne familie voortgebracht.

Bovendien was ze de nare herinneringen te boven gekomen en had het omgezet in iets waardevols. Ze realiseerde zich hoe parallel Hanna's leven met dat van haarzelf had gelopen. Ook al hadden ze elkaar nooit meer gezien, ze hadden beiden een gelukkig huwelijk gehad, drie kinderen gekregen en vele kleinkinderen. Ze hadden

zich aan hun verleden ontworsteld en ze waren allebei de laatste wezen geweest van hun stamboom. Ze hadden een nieuwe stamboom geplant die nu in volle bloei stond.

Femke sloeg de spreid om haar lichaam en legde haar hoofd op het kussen. Ze wilde dat ze Hanna nog een keer had ontmoet, al was het slechts voor enkele minuten, zodat zij háár kon bedanken.

Wat Hanna nooit had geweten was dat zij het was die Femke had gered die dag. Femke had dit nooit hardop uitgesproken, alsof ze daarmee te blij zou overkomen, en dat voelde als verraad naar Ruben. Want hoe kon ze nu blij zijn dat zij wel was blijven leven? En toch was het zo.

Hanna zou het hebben begrepen, omdat ze allebei naar eer en geweten de juiste keuzes in het leven hadden gemaakt. Ze glimlachte. Het was goed zo.

Femke verheugde zich op de plak rozijnenbrood met kaas die ze straks, als ze haar dutje had gedaan, in de serre zou opeten.

‘Wanneer vertrek je weer naar Engeland?’ vroeg Geraldine. Ze had Tom al uitgelaten, maar hij draalde op het bordes en zelf maakte ze ook geen aanstalten om de deur dicht te doen.

Hij maakte een wegwerpgebaar. ‘O, volgend jaar pas.’

Geraldine lachte. ‘Dat kan dus deze week zijn of na de zomer.’

‘Zoiets,’ zei Tom, ‘ik vertrek tussen aanstaande vrijdag en half september.’ Daarna haalde hij zijn schouders op. ‘Geen idee, ik heb geen vastomlijnde plannen.’

‘Wat doe je eigenlijk voor werk? En waar woon je precies? En ga je vaker op reis?’ Geraldine gooide alle vragen er in een keer uit. Ze kleurde rood en zei sorry.

Tom glimlachte. ‘Geeft niets, ik wil ook alles van jou weten. Ik vroeg me trouwens af, is het onfatsoenlijk als ik je een dezer dagen mee uit vraag?’

‘Geen idee of het onfatsoenlijk is,’ antwoordde ze. ‘Het lijkt mij in ieder geval erg leuk. Heb je misschien zin om mij te vergezellen naar een oudjaarsgala overmorgen?’

‘Zijn die saai?’

‘Reuze saai. Verschrikkelijk saai.’

‘Fantastisch. Des te meer reden om al kletsend met jou de tijd uit te zitten,’ redeneerde Tom.

‘Precies mijn gedachte. Tot overmorgen dan.’

‘Ik kan niet beloven dat je me dan pas weer ziet,’ zei hij ernstig. ‘Wellicht kom ik morgen een stukje stof halen in de winkel. Voor een shawl, niet voor een jurk.’

‘Die jou ongetwijfeld heel leuk zou staan’, flirtte ze terug.

Tom liep het pad af naar het hek en zwaaide nog een keer. ‘Bedank je je oma nog een keer voor haar gastvrijheid?’

Geraldine knikte. ‘Zal ik doen. O, wijsneus, voor ik het vergeet...’

‘Wat vergeet?’

‘Er is nog iets wat ik van je moet weten.’

‘Wat dan?’

‘Als ik je meeneem als introduc e naar dat gala moet ik wel je naam weten, zodat ik je op de gastenlijst kan laten zetten.’

‘Die weet je al,’ antwoordde hij plagerig. ‘Het is Tom. Weet je hoe je dat moet spellen? Tee. Oo. Em.’

‘Jaja,’ zuchtte ze overdreven. ‘Weet je wel hoeveel Toms er in Leiden wonen?’

‘Nou? Hoeveel?’

‘Heel veel. Wil je soms als Tom Wijsneus op de lijst?’

‘Niet per se. Het is Riley, Tom Riley.’

Geraldine glimlachte. ‘Aangenaam kennis met je te maken Tom Riley. Tot morgen.’

Hoofdstuk 21

Kerst, 1970

Leiden

De vrouw van Dominee Riley is halverwege het verhaal aan onze tafel komen zitten. Hoewel zij dit verhaal ongetwijfeld vaker heeft gehoord, heeft zij net als ik vochtige ogen. Ik maak de rekensom hoeveel generaties zijn stamboom teruggaat. Boven ons slaat de kerkklok twaalf keer. Het is kerst.

‘Heeft u Tom en Geraldine nog gekend?’ vraag ik.

‘Wat dacht je,’ zegt hij trots. ‘Ze zijn mijn opa en oma en ik was dol op ze. ‘Van wie denk je dat ik dit verhaal voor het eerst heb gehoord? Opa Tom heeft het tot aan zijn dood verteld, hij sloeg geen december over. En je snapt dat ik het mijn betovergrootmoeder niet kwalijk neem dat ze ooit een brood stal.’

Ik neem een slok thee en probeer te bevatten wat er allemaal niet was gebeurd als Femke zich aan mijn morele bezwaren had gehouden. Bezwaren die ik overigens niet meer heb.

‘U heeft het vertellen van verhalen niet van een vreemde,’ zeg ik.

‘Hoe denk je nu over je “*Wat-Als?*”-dilemma?’ vraagt Riley.

‘Dat dergelijke gedachtes zinloos zijn,’ geef ik toe. ‘Wat als Femke geen brood had gestolen? Dan had u hier nu niet gezeten. En hadden Marie en ik niet in Mercator gewoond. Dat zou niet eens bestaan. Kortom: *wat-als* bestaat niet.’

‘Inderdaad. Een klein gebaar kan een enorm groot verschil maken. Het leven bestaat niet uit ‘*en toen en toen*’ maar uit ‘*en dus en dus*’,’ legt hij uit. ‘Elke keus die je in dit verhaal zou veranderen levert een compleet andere geschiedenis op. Het is zinloos je daar druk om te maken.’

‘Nu weet ik ook waarom u zoveel afweet over het weeshuis,’ zeg ik. ‘Is het nog steeds een kersttraditie om dit verhaal te vertellen?’

‘Alleen nog tijdens familiereünies, eens in de zoveel jaar. Mijn kleinkinderen gaan liever in de kerstvakantie naar de bioscoop, wat ook prima is. Eigen keus, nietwaar? Deze december was er in ieder geval een goede aanleiding voor. Aangezien jij en Marie in Mercator wonen zijn jullie nu ook familie.’

Zijn vrouw legt haar hand op zijn arm. 'Over familie gesproken, ik denk dat Juliette wel eens naar huis wil, en ik ook. Het is al laat.'

We staan op en trekken onze jas aan. 'Wordt Mercator nog altijd beheerd door iemand met Winslow-Riley bloed?' vraag ik.

'Helaas niet,' zegt hij, met lichte teleurstelling in zijn stem. 'Mijn vader was de laatste die leiding had over de stichting. Na de tweede wereldoorlog was het hofje te beschadigd en te verouderd, en de kas was leeg. Hij heeft het verkocht aan het Nantes Genootschap dat destijds meer vastgoed opkocht. Ze kregen het hofje en de grond voor klein bedrag cadeau als ze beloofden de statuten in ere te houden en de boel flink op te knappen. Daar hebben ze zich aan gehouden.'

'Bedankt,' zeg ik nogmaals. 'Voor het brood en het verhaal over Mercator.'

'Het verhaal is nog lang niet afgelopen,' zegt Riley. 'Jij maakt er nu immers ook deel van uit.'

Als ik naar huis loop, sneeuwt het. Ik neem een korte omweg via het Rapenburg. Dan begin ik te rennen door de sneeuw. Ik ren naar huis.

Uitgelaten storm ik de woonkamer in en hou met mijn ene hand het kerstbrood omhoog en met mijn andere de homp kaas.

'Eten!' roep ik luid.

Marie zit met opgetrokken benen onder een dekentje op de bank voor de houtkachel. Er ligt een boek op haar schoot en ze drinkt een glaasje rode wijn. Dit is de eerste keer dat ik haar zie drinken, iets wat ik zelf nog nooit heb gedaan, zelfs niet met het laatste avondmaal, waar ik het altijd bij druivensap hou. Maar ja, ik heb wel meer dingen nog nooit gedaan.

'Kaas! Ik wil kaas!' roept Marie terug. 'Dat is zalig bij de wijn. Pak een glas en kom naast me zitten.'

Ik pak een bordje en snij wat blokjes kaas en wat plakken kerstbrood die ik besmeer met boter en zet het op het tafeltje voor de bank. Marie schenkt een glaasje rode wijn voor me in.

'Is het lekker?' vraag ik argwanend.

'Het is zalig, alleen de eerste keer niet, het went vanzelf,' zegt Marie en steekt een blokje kaas in haar mond. 'Rare combinatie lijkt me dat met kerstbrood.'

‘Engelse traditie,’ zeg ik, om niet meteen het hele verhaal te hoeven vertellen. We klinken de glazen tegen elkaar. De wijn is zoet en brandt in mijn keel als ik het doorslik.

‘En?’ informeert Marie.

‘Gaat wel. Wennen, net wat je zegt.’

‘Hoe was de nachtmis?’

‘Ontroerend.’

‘Ontroerend, jaja. Je moest vast een beetje huilen,’ plaagt ze.

‘Een beetje,’ geef ik toe. ‘En jij, moest jij huilen? Je zat hier de hele avond in je uppie.’

‘Tuurlijk niet, wat denk je wel,’ pocht ze. ‘Ik doe vanaf vandaag alleen nog maar leuke dingen.’

‘Ja, zoals cadeautjes uitpakken. Wil je zien wat ik voor mezelf heb gekocht?’ Ik spring van de bank en ren naar boven waar ik mijn tas onder het bed heb verstopt. Marie heeft haar tasje al voor de kachel neergezet.

‘Eerst jij,’ zeg ik.

‘Goed.’ Marie tovert een pakje tevoorschijn. ‘Wat zou daar nou in zitten?’ Ze wikkelt het papier eraf en houdt glunderend een wekkerradio omhoog. ‘Nu word ik altijd vrolijk wakker,’ zegt ze. ‘En wat heb jij gekocht?’

Mijn cadeau is kleiner. Ik haal het inpakpapier eraf en er komt een juwelendoosje tevoorschijn. Als ik hem tergend langzaam opendoe en Marie bijna haar neus erin duwt komt er een ketting tevoorschijn met een hangertje in de vorm van twee gekruiste sleutels, het wapen van Leiden.

‘Het is prachtig,’ zegt Marie. ‘Zal ik hem bij je omdoen?’

Ze voegt de daad bij het woord en even later bekijk ik mezelf in de spiegel in het toilet. Ik vind hem prachtig en ook Marie zegt dat hij geweldig staat. Als ik weer naast haar zit speelt ze even met het hangertje.

‘Bedankt dat je mijn familie bent,’ zegt ze. ‘Wat ik zo raar vind is dat ik mijn ouders mis, ook al kan ik me ze niet goed meer herinneren. Ik weet niet eens meer hoe mijn vaders stem klonk of wat de geur van mijn moeder was.’

Ik hoef hier niet op te antwoorden, Marie weet dat ik hetzelfde voel.

‘Al met al was dit best een goed jaar,’ vervolgt ze om de boel weer wat luchtiger te maken. ‘Los van het drama dat *The Beatles* uit elkaar zijn dan.’

‘Mee eens, dat het best een goed jaar is,’ zeg ik, en neem nog een slokje wijn. Trix zou het vast en zeker doorvertellen als ze het zou weten.

‘Het leek me wel zo toepasselijk om bisschopswijn te drinken op kerstavond,’ vindt Marie.

‘Is dit onze roeping, denk je?’ vraag ik.

‘Wijn drinken bij de houtkachel?’ plaagt ze.

Ik kijk Marie met een gerimpelde neus aan. ‘Hier wonen, mejuffrouw Marie Diana Siebold.’

‘Wat denk jij?’ kaatst ze de vraag terug naar mij.

‘Ik hoop het,’ zeg ik. ‘Ik wil het ook. Het leven is hier op zich prima. We hebben een levenslange garantie van een dak boven ons hoofd.’

‘Als we ons gedragen,’ antwoordt ze ad rem.

‘Dat ben ik wel van plan. Jij niet... Meer?’

‘Jawel...’

‘Maar?’

‘Een leven lang is nog zo ver weg.’

‘Het leven is ook hier en nu, en dat is voor mij genoeg. We hebben nooit enige zekerheid gehad. We wisten nooit of er voldoende eten was, daarbij was het soms de vraag of het niet bedorven was. Er was nooit privacy. Nu is die er wel, zolang Trix haar haakneus niet in onze zaken stopt.’

‘Eens stomp ik haar op die neus, keihard, ik zweer het je!’ belooft Marie.

Ik giechel. ‘Daar wil ik dan wel bij zijn.’ Daarna serieus: ‘Ik voel me soms zo onzeker, heb jij dat nooit?’

‘De hele tijd, en vooral nu,’ geeft Marie toe. ‘Gezinnen die de feestdagen met elkaar doorbrengen. Dat hebben wij nooit gehad.’

Het is fijn hoe Marie praat in de wij-vorm. Er is geen ik of jij, er is altijd wij.

‘Wil jij een gezin, ooit?’ vraagt ze.

‘Hoe kan ik dat nou weten?’ antwoord ik. ‘Niet nu in ieder geval. Door het verhaal van Beatrice Winslow beseft ik dat je geen moeder hoeft te worden om je als moeder te kunnen gedragen. Er zijn al zoveel kinderen op deze wereld die hulp nodig hebben. Bovendien kan ik het me niet voorstellen dat er een man bestaat die leuk genoeg is om onze vriendschap voor op te geven.’

‘Gekkie, dat hoeft toch helemaal niet,’ zegt Marie. ‘Ik bedoel, mocht het ooit zover komen dat we verkering krijgen met iemand, dan komt hij echt niet tussen ons.’ Ze slaat haar arm om me heen. ‘Ik heb vanavond wel een besluit genomen. Ik laat het niet eens meer zover komen. Dit voorbeeld verdient geen navolging, nu weet ik beter. Ik blijf dus weg van mannen, heel, heel ver weg.’

‘Goed plan,’ zeg ik. ‘We blijven allebei ver weg van mannen, maar als een van ons toch weer in de problemen komt, dan voeden we de kleine gewoon samen op.’

‘Afgesproken,’ zegt Marie. ‘Een boterbriefkind is immers niet per definitie beter af dan een normaal kind.’

‘Of dan een weeskind,’ vul ik aan.

‘Zullen we dat allemaal in een pact sluiten?’ Marie houdt haar pink omhoog.

‘Een die onbreekbaar is,’ antwoord ik, en haak mijn pink in die van haar.

Zo blijven we even zitten. Met onze vrije hand nemen we tegelijk een slok wijn.

‘Hoe was het eigenlijk?’ vraag ik. ‘De eerste keer met een man, bedoel ik.’

‘Teleurstellend,’ bloest Marie. ‘Je mist er niets aan.’

‘Trouwens, ik kan me niet eens voorstellen dat een man mij überhaupt wil,’ giechel ik. De wijn stijgt duidelijk naar mijn hoofd. ‘Er loopt een litteken van mijn lies tot aan mijn rechterborst, het is geen fraai gezicht.’

Marie grinnikt. ‘Geloof me, zelfs als je halve rug verminkt is door brandwonden, dan nog laat een man zich daar nog niet door tegenhouden om zijn ding te doen.’ Ze schenkt mij nog eens bij en roept dan ineens. ‘O, dat zou ik bijna vergeten, ik heb een cadeau voor jou!’

‘Voor mij?’ vraag ik. ‘Wat dan?’

‘Haal je platenspeler eens,’ draagt ze me op. Een minuut staat hij voor ons. Marie houdt met gestrekte armen een pakje voor zich uit. Het is een langspeelplaat, dat zie je zo, maar welke? Ik ritsrats het papier eraf en hou een splinternieuwe elpee van *The Beatles* omhoog.

‘Ik weet dat je niet kunt verstaan wat ze zingen, maar ik ga alle teksten voor je vertalen,’ belooft Marie. ‘Het zijn echt prachtige liedjes. Ik weet dat je van oude muziek houdt en als je geduld hebt wordt dit album dat vanzelf ook. Het is hun allerlaatste.’

Hier ben ik zo enorm blij mee. Ik vlieg haar om de hals en geef haar een dikke zoen. Daarna leg ik de plaat op de pick-up en zet de naald op het vinyl.

‘Het eerste nummer gaat in feite over ons,’ legt ze uit. ‘Ze zingen over twee mensen die veel samen hebben meegemaakt en na een lange weg thuishkomen. Toevallig hè?’

‘Reuze toevallig. Weet je wat ook toevallig is? Ik heb ook iets voor jou gekocht.’

‘Tot zover onze voornemens dat niet te doen,’ schatert Marie.

Ik pak mijn tasje van de grond en reik het aan. ‘Voor jou.’

Marie kijkt erin en haar ogen beginnen te stralen. Ze haalt een gifgroen zijden sjaaltje met een motief van tientallen, vuurrode pioenrozen uit de tas.

‘Het is prachtig,’ zegt ze schor en slaat het om haar hals. ‘Precies wat ik nodig had, een flinke dosis tegenkleuren. Dit wordt mijn lievelingssjaal, hier ga ik zó zuinig op zijn!’

Marie pakt een plakje kerstbrood en legt er een blokje kaas op. Als ze een hap neemt beweert ze dat het helemaal niet zo verkeerd smaakt. Ze houdt het broodje voor mijn mond en ik neem ook een hap. Ze heeft gelijk, het idee is raar, de smaak niet.

‘Weer wat geleerd’, zegt Marie. ‘Bovendien zijn jij en ik wel wat gewend qua eten, lijkt me.’

‘Ik heb vandaag ook wat nieuws geleerd,’ zeg ik geheimzinnig.

‘Dat Trix een heks is?’ vraagt ze. ‘Dat is algemeen bekend, hoor.’

‘Klopt, dat wisten we al. Iets anders, alleen het is wel zweverig, je vindt het vast stom,’ waarschuw ik.

‘Vertel op,’ zegt Marie beslist. ‘Ik hou van zweverig.’

‘Goed dan. Ik heb geleerd dat als je een keus maakt met je hart, het helemaal niet meer uitmaakt hoe het leven ook anders had kunnen lopen. Dan is het goed zoals het komt.’

‘Je hebt gelijk, ik vind het behoorlijk stom,’ zegt ze met een uitgestreken gezicht. ‘Heel mooi, en stom omdat het zo volwassen klinkt. Sinds wanneer ben je zo volwassen? Sinds wanneer zijn wij ineens zo volwassen?’ Marie komt overeind en kijkt me quasi geschokt aan. ‘O hemel, we worden oud.’ Daarna laat ze zich weer terugzakken op de bank. ‘Goed, ik vind ons ook best stoer,’ zegt ze. ‘Als het dan toch moet, worden we gewoon stoer oud.’

‘Dat lijkt me een goed plan, dat gaat ook in ons pact,’ zeg ik. ‘En ik heb nóg een goed plan. Ik wil morgen samen met jou naar de Groenesteeg.’

‘Om in de boom te klimmen?’ vraagt ze. ‘Zou die er trouwens nog wel staan? We zijn er al in jaren niet meer geweest.’

‘Vast wel en dat kunnen we ook doen, om jong te blijven. Maar ik wil ook wat mensen bezoeken daar.’

‘O, sinds wanneer heb je daar kennissen liggen?’ vraagt Marie ineens vol aandacht.

‘Sinds kort. En er hoort een verhaal bij, dat zal ik je morgen ook vertellen. Het is een soort traditie, net als dit brood.’

‘Gaat het over een heldere ster en een ezel, en herders?’

‘Nee, het is niet dát kerstverhaal.’

‘Gelukkig, ik heb even geen zin in verhalen over baby’s.’

‘Dit verhaal wil je ongetwijfeld wel horen.’

‘Oké. Loopt het goed af?’

‘Natuurlijk, wat denk jij dan. Open eindes zijn stom.’

Even is het stil in de kamer, met alleen het geknispert van het vuur in de houtkachel en het geruis van de naald die door de groeven van het vinyl draait, in afwachting van een nieuw lied. Dat lied begint met een stemmige pianosolo, daarna begint Paul McCartney te zingen. Ik versta de tekst niet, maar het moet erg mooi zijn, want ik zie dat Marie is gaan huilen.

Ik pak haar hand en geef er een kneepje in.

‘Wat zingt hij?’ vraag ik zacht.

Marie veegt haar tranen weg. ‘Als je in de problemen zit, laat het dan maar gebeuren, het komt vanzelf weer goed.’

Tegenkleuren

Dit boek is voor jou.

Omdat ik nooit geleerd heb om te breien, is dit mijn felroze sjaal met gifgroene pailletten voor jou, die hopelijk een beetje warmte brengt op grauwe dagen.

Dankwoord

Om te beginnen wil ik alle proeflezers bedanken: Marieke Scheers, dankzij jouw adviezen heb ik het begin flink veranderd, *Tegenkleuren* had dat nodig. Anita Janssen, die letterlijk hele nachten opleef om me te helpen de deadline te halen. Verder ben ik erg blij met de waardevolle adviezen en correcties van Linda Tetelepta, Edith Wolvers, Monique Verlind, Renée Moonen, Randy Louter, Patricia Louis, Merian Belksma en Imelda Hennekam; sorry dat ik jullie soms tot wanhoop dreef met telkens weer een nieuwe, herziene versie. Ik hoop dat tegen de tijd dat ik weer proeflezers nodig heb, jullie zijn vergeten hoe irritant ik ben. Was. WAS!

Helma Koot en Hebban bedankt voor het podium dat ik al anderhalf jaar krijg om lezers te vinden.

Een *shout out* gaat naar Gerlinde Vliegenthart, die me de titel aanreikte, simpelweg door het terloops, in een chat over het een of ander nota bene, te noemen. Zo zie je maar weer, alles wat je tegen me zegt, kan in een boek terecht komen. Jullie zijn gewaarschuwd!

Research en bronnen

Ik verbaas me er nog altijd over hoe het schrijven van verhalen voor mij werkt. Eerst ontstaat er een idee voor een verhaal, ik schrijf één alinea, vervolgens gaat dat hele idee overboord en dient er zich een nieuw verhaal aan, eentje die ik niet zag aankomen. Met het schrijven van dit boek was dat niet anders.

Hoewel *Tegenkleuren* fictie is, speelt het verhaal zich af tegen een decor van enkele bestaande gebeurtenissen. Bovendien zijn dit keer ook niet alle personages verzonnen. Ik wil per categorie iets meer over achtergrond vertellen en nog een aantal mensen en bronnen bedanken. Onderaan de pagina staan diverse linkjes naar die bronnen.

Weeshuis

Het Heilige Geest Weeshuis in Leiden heeft echt bestaan. Sterker, het bestaat nog steeds. Toen in 1961 het gebouw aan de Hooglandse Kerkgracht werd verkocht, bracht het toenmalige bestuur de opbrengst onder in een stichting. Die stichting, die tot op de dag van vandaag wordt beheerd door een college van regenten, heeft nog altijd als doelstelling kwetsbare jongeren te helpen met huisvesting.

Het gebouw aan de Hooglandse Kerkgracht zelf is momenteel in handen van Stichting Utopa. In een deel van het pand is een permanente tentoonstelling te zien over de geschiedenis van het weeshuis onder de naam *De Wezen Spreken*. Ik ben veel dank verschuldigd aan Edith Wolvers, die niet alleen meelas, maar me ook alle ins en outs vertelde en me rondleidde, onder meer in de regentenkamer op de eerste verdieping. Deze kamer is overigens nog steeds eigendom van de huidige regenten, die in 1961 hadden bedongen dat deze kamer voor altijd van hen zou blijven.

De tentoonstelling en de regentenkamer zijn overigens gratis te bezoeken.

Ik heb ook enorm veel gehad aan het boek '*Dit Kint Hiet Willem*' van Kees van der Wiel. In dit boek staat de volledige geschiedenis van het Heilige Geest Weeshuis opgetekend. Het is een aanrader voor iedereen die meer wil weten over weeskinderen in het algemeen of het Heilige Geest Weeshuis in het bijzonder. Helaas heb ik niets verzonnen wat de straffen betreft, ik heb mezelf in moeten houden om het niet te dramatisch te maken.

Kruitramp

Over drama gesproken. Hoewel ik al meer dan tien jaar in Leiden woon, wist ik weinig over de kruitramp. Aanvankelijk dacht ik genoeg te hebben aan Wikipedia, tot ik erachter kwam dat er een dik naslagwerk is geschreven onder de titel *Het Fataal Evenement*. Door dit boek kon ik dieper op de ramp ingaan. Zowel de feiten en speculaties over de toedracht, als de namen van de opvarenden van het kruitschip komen uit dit boek, dat onder meer geschreven is door Arti Ponsen en Ed van der Vlist.

Wie in Leiden het Van der Werf-park bezoekt en opkijkt naar het beeld van de gelijknamige burgemeester, staat op een paadje dat Het Kruitschip heet. Draai je je op deze plek om, dan zie je in de kademuur het Steenschuur een gedenksteen. Dat is de plek waar het kruitschip ontplofte. Op de volgende pagina staat een linkje naar een animatie zoals de explosie geweest moet zijn.

Museum de Lakenhal heeft diverse overblijfselen van de ramp in de collectie, die helaas op dit moment niet tentoongesteld worden. Wellicht komt daar snel verandering in.

Koning Lodewijk Napoleon woonde echt in Huis ten Bosch in Den Haag, waar hij inderdaad door de ramp dakloos geworden Leidenaren opving. Ik heb niet geprobeerd om daar uit naam van research even binnen te mogen kijken. Wellicht een gemiste kans.

Het Mercator-hofje

Leiden heeft vele fraaie hofjes, de meesten bestaan al eeuwen. Nonnen en zusters zijn er niet meer, tegenwoordig wonen er vaak gezinnen of studenten. Ruud Spruit heeft de hofjes verzameld in een bijzonder leerzaam boek genaamd *Alle Leidse Hofjes*, vol geschiedenisverhalen en foto's. Mercator zul je er niet tussen vinden, die heb ik verzonnen. Dankzij dit boek kon ik uit alle bestaande hofjes er zelf eentje 'stichten.'

Het Begijnhofje in Amsterdam bestaat trouwens wél, en is dagelijks te bezoeken, evenals de kapel. Er wonen geen begijntjes meer (sinds 1971) maar de 140 huizen zijn nog altijd bewoond.

De Hooglandse Kerk

In de Hooglandse Kerk vinden nog steeds kerkdiensten plaats. Ik heb voor het gemak alleen gesproken over de protestantse gemeente, maar eigenlijk zijn er al sinds 1968 twee gemeentes in de Hooglandse Kerk. *De Leidse Binnenstadsgemeente* onder leiding van dominee Margreet Klokke stond model voor

Tegenkleuren. De dienst rond de derde adventzondag, die ik bijwoonde, hielp me bovendien het hoofdstuk van Juliette en de gebroken adventskaars te schrijven.

Een extra bedankje is er voor hulpkoster Jos Hemelaar, hij gaf me een erg nuttige snelkookpancursus over hoe de protestantse kerk precies in elkaar zit. Dat is nog ingewikkelder dan ik dacht.

De Pieterskerk, waar het wapen van Leiden met de gekruiste sleutels zijn oorsprong vond, is dagelijks te bezichtigen. Als je door een van de straatjes rondom deze kerk loopt, zie je vanzelf waar Mercator gebouwd had kunnen zijn.

Begraafplaats Groenesteeg

Begraafplaats Groenesteeg vind je aan de rand van de Singel, naast de oude Meelfabriek. Je kunt het dagelijks bezoeken. Als je durft kun je ook in de boom klimmen die zich aan je linkerhand bevindt als je bij de ingang een stukje rechtdoor loopt.

Ode aan de Westenwind

Het gedicht *Ode to the Westwind*, dat Hanna's leven overhoophaalde, is geschreven door Percy Bysshe Shelley in 1820. Wat mij aanspreekt aan *Ode to the Westwind* is de zin: *'I fall upon the thorns of life! I bleed!'* Ik ga niet uitleggen waarom, puur omdat ik denk dat iedereen zijn eigen interpretatie moet maken, ik kan alleen zeggen dat het in mijn ogen een positieve betekenis heeft.

Frans Wong

Pas toen ik tijdens het schrijven halverwege de eerste versie van *Tegenkleuren* was en ik de geschiedenis van abortus onderzocht, stuitte ik op Frans Wong. Het was puur toeval dat mijn novelle zich in 1970 afspeelt en dat Wong dat jaar de eerste was die de moderne, veiligere en humanere ingreep in Nederland introduceerde. 1970 bleek het omslagpunt te zijn en hij was hierin een pionier.

Frans Wong, die in 2003 overleed, schreef een autobiografie over zijn leven onder de naam *Engeltjesmakers*. Het vormde de basis voor het beschrijven van hoe hij te werk ging in zijn praktijk aan het Oosterpark.

Omdat ik het een raar idee vond (en bovendien onnodig) om zijn flamboyante karakter en zijn pionierswerk onder te brengen in een fictief karakter, zocht ik contact met zijn familie om te vragen of ik hem als personage mocht opvoeren. Ik heb het stuk over Frans Wong laten lezen aan zijn weduwe Fenna van der Meulen en zijn oudste dochter Laura en jongste dochter Eveline. Ze gaven mij niet alleen toestemming, ook kreeg ik waardevolle details die hem als persoon en ook zijn praktijk in Amsterdam in dit verhaal nog authentieker maken.

Tot slot

Alle (eventuele) historische en/of feitelijke fouten, of foute interpretaties van de bronnen, die betrekking hebben op bestaande personen of waargebeurde gebeurtenissen komen geheel voor mijn rekening. Ik realiseer me dat ik soms kort door de bocht ben gegaan om het verhaal op gang te houden.

Tot slot wil ik jou bedanken omdat je *Tegenkleuren* hebt gelezen. Ik hoor graag wat je er van vond. Als je dat bijvoorbeeld op Hebban doet, help je mij weer nieuwe lezers vinden. Probeer een recensie zo spoiler vrij mogelijk te houden, wat soms best lastig is.

Mocht je opmerkingen hebben over het verhaal, de schrijfstijl, het thema of de historie, of ergens iets lezen waarmee ik de mist in ben gegaan, stuur me dan gerust een mail op tegenkleuren@stefanschrijft.nl. Ik stuur je dan persoonlijk een mail terug.

Het schrijven aan *Tegenkleuren* was weer een bijzonder proces. Net als bij mijn andere boeken weet ik bij aanvang ongeveer waar ik heenga, maar de route die het verhaal volgt is altijd verrassend.

Toen Helma van Hebban en ik een paar maanden geleden spraken over een kort verhaal voor tussen kerst en nieuwjaar dacht ik dat het over Seamus (een Kismet personage) zou gaan, die een avontuur van maximaal tienduizend woorden zou beleven. En nu is het zomaar een novelle van vijfendertigduizend woorden geworden.

Ik heb lang getwijfeld of ik dit boek aan iemand speciaal zou opdragen. Maar ik ken helaas zoveel mensen persoonlijk die een beetje tegenkleur kunnen gebruiken, dat ik het aan jou heb opgedragen.

Wie *Kismet* of *Nioma* heeft gelezen vraagt zich misschien af of *Tegenkleuren* zich ook in hetzelfde universum afspeelt. Het antwoord is ja. Sterker nog, ik ben druk bezig aan een roman waar Mercator een belangrijke rol speelt.

We moeten echt afronden nu, want ik ben nu al heel erg lang aan het woord. Ik zie je graag terug bij een volgend boek, of bij een vorig boek als je *Kismet* of *Nioma* nog niet hebt gelezen.

Stefan Tetelepta, 25 december, 2019

www.stefanschrijft.nl

Handige linkjes

Stichting Heilige Geest Weeshuis

<https://www.leidsefondsen.nl/stichting-heilige-geest/>

Stichting Utopa / Tentoonstelling De Wezen Spreken

<https://www.utopa-weeshuis.nl/nl/Tentoonstelling-weeshuis>

Boek: Dit Kint Hiet Willem

<https://www.primaverapers.nl/p/kint-hiet-willem/>

Boek: Het Fataal Evenement

<https://uitgeverijginkgo.nl/home/het-fataal-evenement>

Animatie Kruitramp / Lakenhal

<https://vimeo.com/179586799>

Artikel over Frans Wong

<https://www.trouw.nl/nieuws/frans-wong-ik-ben-altijd-tamelijk-feministisch-geweest~b53467b7/>

Hooglandse Kerk

<https://hooglandsekerk.com/>

Pieterskerk

<https://www.pieterskerk.com/>

Begraafplaats Groenesteeg

<https://www.begraafplaatsgroenesteeg.nl/>

Begijnhof Amsterdam

<https://begijnhofkapelamsterdam.nl/>

Ode tot he Westwind – Shelley

<https://poets.org/poem/ode-west-wind>

Tegenkleuren op Hebban

<https://www.hebban.nl/boek/tegenkleuren-stefan-tetelepta>

Tegenkleuren

© 2020